

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yasin Oğuz ÖZMENEKŞE

TÜRKİYE'DEN KAÇIRILAN KÜLTÜREL MİRAS VARLIKLARI

Turizm Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yasin Oğuz ÖZMENEKŞE

TÜRKİYE'DEN KAÇIRILAN KÜLTÜREL MİRAS VARLIKLARI

Danışman

Doç. Dr. Sevcan YILDIZ

Turizm Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yasin Oğuz ÖZMENEKŞE'nin bu çalışması, jürimiz tarafından Turizm Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Hacer ARSLAN KALAY (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Sevcan YILDIZ (İmza)

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Ayşegül DOĞRUCAN (İmza)

Tez Başlığı: Türkiye'den Kaçırılan Kültürel Miras Varlıkları

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 29/04/2022

Mezuniyet Tarihi : 02/06/2022

(İmza)

Prof. Dr. Ebru İÇİGEN

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’den Kaçırılan Kültürel Miras Varlıkları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Yasin Oğuz ÖZMENEKŞE

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

24 / 05 / 2022

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Yasin Oğuz ÖZMENEKŞE
Öğrenci Numarası	20185278012
Anabilim Dalı	Turizm Yönetimi
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Sevcan YILDIZ
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Türkiye'den Kaçırılan Kültürel Miras Varlıkları
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1843136950
Rapor Tarihi	24/05/2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %13 Alıntılar dahil: %26
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 100 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Doç. Dr. Sevcan YILDIZ İmza	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
GÖRSELLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖNSÖZ	x

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS

1.1. Kültürel Miras Kavramı	1
1.1.1. Somut Kültürel Miras	4
1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras	5
1.2. Kültürel Mirasın Korunması	6
1.2.1. Kültürel Mirasın Korunmasının Tarihsel Gelişimi.....	7
1.2.2. Kültürel Mirasın Korunması Kapsamında UNESCO’nun Yapısı ve Faaliyetleri	9
1.2.2.1. Türkiye’de UNESCO Daimî Temsilciliği.....	12
1.2.2.2. Türkiye’nin Taraf Olduğu UNESCO Kültürel Miras Sözleşmeleri.....	13
1.2.2.3. Türkiye’nin Aktif Rol Aldığı UNESCO Programları	14
1.2.3. Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Mevzuat.....	15
1.2.3.1. Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunması İlişkin Yürürlükten Kaldırılmış	
Mevzuat	15
1.2.3.1.1. Asar-ı Atika Nizamnameleri	15
1.2.3.1.2. 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu	16
1.2.3.2. Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunması İlişkin Yürürlükte Olan Mevzuat	17
1.2.3.2.1. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS KAÇAKÇILIĞI

2.1. Kültürel Miras Kaçakçılığı Kavramı	19
2.1.1. Dünya’da Kültürel Miras Kaçakçılığı	21
2.1.2. Türkiye’de Kültürel Miras Kaçakçılığı	24
2.2. Kültürel Miras Kaçakçılığı ile İlgili Uluslararası Kurum, Kuruluş ve Protokoller ...	26

2.2.1. Kültürel Miras Kaçakçılığının Önlenmesi Kapsamında UNESCO'nun Faaliyetleri.....	27
2.2.1.1. 1954 Tarihli Lahey Silahlı Çatışmada Kültürel Varlıkların Korunması Anlaşması	27
2.2.1.2. Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirler Sözleşmesi	27
2.2.1.3. UNESCO Yasa Dışı Edinilmiş Kültür Varlıklarının Kaynak Ülkeye İadesinin veya Geri Verilmesinin Teşviki Hükümetlerarası Komitesi (ICPRCP)	29
2.2.2. Kültürel Miras Kaçakçılığı ile İlgili Diğer Uluslararası Kurum, Kuruluş ve Protokoller	29
2.2.2.1. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC)	29
2.2.2.2. Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi	30
2.2.2.3. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	30
2.2.2.4. Çalınmış ve Yasa Dışı Yollarla İhraç Edilmiş Kültür Varlıkları Hakkında Sözleşme (UNIDROIT)	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN KAÇIRILAN KÜLTÜREL MİRAS

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	33
3.2. Araştırmanın Yöntemi	34
3.3. Araştırmanın Evreni.....	34
3.4. Araştırmada Elde Edilen Bulgular	34
3.4.1. Türkiye'ye İadesi Sağlanan Kültürel Miras Varlıkları	35
3.4.2. Türkiye'ye İade Süreci Başlatılmış Olan Kültürel Miras Varlıkları	38
3.4.2.1. Almanya'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler.....	39
3.4.2.1.1. Konya Beyhekim Mescidi Mihrabı ve Pencere Kanadı	40
3.4.2.1.2. Hacı İbrahim Veli Sandukası	41
3.4.2.1.3. İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı.....	42
3.4.2.1.4. Aphrodisias İhtiyar Balıkçı Heykeli Gövdesi	43
3.4.2.1.5. Almanya'dan İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler.....	44
3.4.2.2. Amerika Birleşik Devletleri'nden İadesi Talep Edilmiş Eserler.....	45
3.4.2.2.1. İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı.....	45
3.4.2.2.2. Boubon ve Kremna Heykelleri.....	46
3.4.2.2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nden İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler...	48

3.4.2.3.	Belçika'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler	48
3.4.2.4.	Danimarka'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler.....	49
3.4.2.4.1.	Diyarbakır Sfenks Figürini.....	50
3.4.2.4.2.	Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi'ne Ait Sanduka	51
3.4.2.4.3.	Cizre Ulu Camii'ne Ait Kapı Tokmağı	52
3.4.2.4.4.	Danimarka'dan İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler	53
3.4.2.5.	Fransa'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler.....	53
3.4.2.5.1.	Sultan II. Selim Türbesi Çini Panosu	53
3.4.2.5.2.	İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı.....	54
3.4.2.5.3.	Eyüp Sultan Camii'ne Ait Çini Karo	55
3.4.2.6.	İngiltere'den İadesi Talep Edilmiş Eserler	55
3.4.2.6.1.	Eros Heykeli Başı.....	56
3.4.2.6.2.	Samsat Steli.....	56
3.4.2.6.3.	Adana Ramazanzade Vakfı Ulu Camii ve Külliyesi'ne Ait Çiniler.....	57
3.4.2.7.	Portekiz'den İadesi Talep Edilmiş Eserler	57
3.4.2.7.1.	İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı.....	58
3.4.2.7.2.	Portekiz'den İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler	59
3.4.2.8.	İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler	59
SONUÇ		61
KAYNAKÇA.....		64
EK 1- UNESCO KURULUŞ SÖZLEŞMESİ		76
EK 2- CİMER YAZIŞMASI.....		80
EK 3- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI KAÇAKÇILIKLA MÜCADELE ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ		81
EK 4- RESMİ YAZIŞMA CİMER		82
ÖZGEÇMİŞ		83

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Kültürel Mirasın Sınıflandırılması	4
Tablo 1.2 Unesco'nun Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Faaliyetleri ve Gelişmeler....	11
Tablo 1.3 Unesco'nun Türkiye Daimî Temsilcileri	12
Tablo 1.4 2863 Sayılı Kanun'a Ek ve Değişiklik Getiren Mevzuatın veya Anayasa Mahkemesi Tarafından İptal Edilen Hükümlerin Yürürlüğe Giriş Tarihini Gösterir Tablo	18
Tablo 3.1 Türkiye'den Kaçırılan Kültürel Miras Varlıklarından İadesi Sağlananlar.....	35
Tablo 3.2 Almanya'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler.....	39
Tablo 3.3 Amerika Birleşik Devletleri'nden İadesi Talep Edilmiş Eserler.....	45
Tablo 3.4 Danimarka'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler.....	49
Tablo 3.5 Fransa'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler.....	53
Tablo 3.6 İngiltere'den İadesi Talep Edilmiş Eserler.....	55
Tablo 3.7 Portekiz'den İadesi Talep Edilmiş Eserler	58
Tablo 3.8 Yurtdışına Kaçırılmış ve İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler.....	59

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 3.1 Beyhekim Mescidi Mihrabı	40
Görsel 3.2 Beyhekim Mescidi Pencere Kanadı	41
Görsel 3.3 Hacı İbrahim Veli Sandukası	42
Görsel 3.4 Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı	43
Görsel 3.5 İhtiyar Balıkçı Heykeli.....	44
Görsel 3.6 Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı	46
Görsel 3.7 Kremna Heykeli ve Boubon Genç Erkek Heykeli Başı.....	47
Görsel 3.8 Boubon Kartal Heykeli ve Boubon Heykeline Ait Ayak Parçası	48
Görsel 3.9 İskender Heykeli Başı	49
Görsel 3.10 Diyarbakır Sfenks Figürini	50
Görsel 3.11 Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi'ne Ait Sanduka	51
Görsel 3.12 Cizre Ulu Camii'ne Ait Kapı Tokmağı.....	52
Görsel 3.13 Sultan Selim Türbesi Çini Panosu	54
Görsel 3.14 İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı	54
Görsel 3.15 Eyüp Sultan Camii'ne Ait Çini Karo	55
Görsel 3.16 Eros Heykeli Başı	56
Görsel 3.17 Samsat Steli.....	57
Görsel 3.18 İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı	58

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
ICCROM	: Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Uluslararası Merkezi
ICCRP	: Yasa Dışı Edinilmiş Kültür Varlıklarının Kaynak Ülkeye İadesini ve Kanunsuz Alıkoyma Durumunda Geri Verilmesinin Teşviki Hükümetler arası Komitesi
ICOM	: Uluslararası Müzeler Konseyi
INTERPOL	: Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı
KTVKK	: 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
SOKÜM	: Somut Olmayan Kültürel Miras
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
UNIDROIT	: Özel Hukukun Birleştirilmesi Uluslararası Enstitüsü
UNODC	: Viyana merkezli Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç

ÖZET

Kültür ve toplum birbirinden ayrılamaz bir bütün olmakla birlikte; kültürün devamlılığı ve gelecek nesillere aktarılması ancak kültürel mirasın korunmasıyla mümkün olabilmektedir. Kültürel miras öğeleri maruz kaldıkları tahribatın dışında, yer değiştirmeye zorlanmakta ve ticari kaygılarla kaçaklığa konu olmaktadır. Kültürel miras açısından oldukça zengin bir coğrafya olan Anadolu, yağma, kaçak kazılar, hırsızlıklar ve şahsi mülkiyet değişikliğiyle kültürel miras açısından sömürülmektedir. Çalışmada Türkiye’den yurt dışına kaçırılan ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından iade alınmış kültürel miras ve henüz iade alınmasa dahi iade süreci başlatılmış kültürel mirasın mevcut durum tespitinin yapılması amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi deseni kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırma TBMM 555 sayılı 2018 tarihli meclis raporu ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ikincil verileri esas alınarak yapılmıştır. 1980 ve 2021 yılları arasında 18357 adet kültürel miras öğesinin Türkiye’ ye iade edildiği tespit edilmiştir. Türkiye’ye iade süreci devam eden kültürel miras öğelerin erişim sağlanabilenleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda kültürel miras kaçakçılığının önlenmesine yönelik öneriler ve kültürel miras kavramı hakkında üretilen evrensellik metaforu ile ilgili tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Kültürel Miras Kaçakçılığı, Kaçakçılık, UNESCO

SUMMARY
THE ARTEFACTS OF CULTURAL HERITAGE
SMUGGLED OUT OF TÜRKİYE

Inasmuch as culture and society are two inseparable factors, the continuity of culture and its transmission to future generations are only possible through the preservation of cultural heritage. Along with the physical damage to which they are exposed, cultural heritage elements are also subject to displacement and illegal trafficking due to commercial concerns. As a region considerably rich in cultural heritage, Anatolia has long been exploited by acts of plundering, theft as well as illegal excavations and private property transferring. This study aims to make an assessment and provide a status report regarding cultural heritage elements which were previously smuggled out of Turkey but now either have been retrieved or reclaimed by the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey. Utilizing the document analysis pattern out of existing qualitative research methods, the study is based on the report issued by the Grand National Assembly of Turkey with file number 555 and dated as 2018, along with the secondary data provided by the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey. In light of this research, it was discovered that 18357 pieces of cultural heritage had been retrieved by Turkey between the years of 1980 and 2021. The study also analyzes the cultural heritage elements which are currently in the process of retrieval; and the conclusion chapter provides certain findings and solutions, in addition to putting an emphasis on the fact that the countries protecting their own cultures also bear the responsibility of preserving the culture which is the common heritage of humanity.

Keywords: Cultural Heritage, Cultural Heritage Trafficking, Smuggling, UNESCO

TEŞEKKÜR

Danışmanlığımı üstlendiği günden bu yana bilgi, birikim ve tecrübelerini esirgemeyen sayın Doç. Dr. Sevcan Yıldız'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın her safhasında olduğu gibi bu çalışmanın gerçekleşmesinde de desteklerini esirgemeyen, ağabeyim Yusuf Özmenekşe ve değerli eşi Gökşen Kağan Özmenekşe'ye sonsuz teşekkürler.

Yasin Oğuz ÖZMENEKŞE

ÖNSÖZ

Kültürel mirasın korunmasıyla ilgili en önemli tehditlerden biri kültürel miras kaçakçılığı olarak görülmektedir. Tarihi eserlerin izinsiz yer, mülkiyet değiştirmesi ya da yağmalanması kültüre ait izleri yok etmekte ve kültür aktarımında rolü olan kültürel mirasın etkisini kısıtlamaktadır. Kültürel miras kaçaklığının kültür öğelerinin tahrip edilmesine, yok olmasına veya anlamını yitirmesine neden olan, devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından önlemleri alınması gereken bir suç olduğu bilinmektedir. Kültürel varlıklarının korunmasının, özellikle kültür olgusunun değer kazandığı İkinci Dünya Savaşı sonrası önem kazanmaya başladığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle UNESCO, gibi kuruluşlar kültürel mirasın korunması için yoğun çaba harcamış ve uluslararası alanda geçerliliği olan sözleşmelerle kültürel mirasın korunması amaçlanmıştır. Kültürel miras kaçakçılığında da birçok protokol konferans ve sözleşmenin uluslararası anlamda kabul edilmesine yönelik girişimlerde bulunulmuş ve uluslararası alanda mütekabiliyet amaçlanmıştır. Özellikle 1972 Paris Antlaşmasıyla Unesco kültürel miras kaçakçılığı önlenmeye çalıştığı görülmektedir.

Kültür varlıklarının korunması veya kültürel miras kaçakçılığının önlenmesine yönelik çalışmaların, çevresel sürdürülebilirlik ve kültürel zenginlikle birlikte; kültür varlıklarının bulundukları bölgeye yapılacak turizm yatırımlarının da artmasına yol açabileceği ve bu yatırımların ilgili bölgelerin ekonomik refaha ulaşmasında belirleyici rol oynadığı düşünülmektedir (Xiao vd., 2015: 389). Ekonomik etkilerinin yanı sıra kültür varlıklarının korunmasıyla sürdürülebilirliği mümkün olan kültür turizminin, doğası gereği kültür varlıklarının korunması hususunu da dikkate alan bir turizm dalı olduğu bilinmektedir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 189). Bu bağlamda kültürel miras kaçakçılığının, olumsuz sosyokültürel etkileriyle birlikte, özellikle turizm endüstrisinde birçok sektörü etkileyen ekonomik etkilerinin de bulunduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Kültürel miras kaçakçılığı, sosyokültürel anlamda ait olduğu kültür ve ekonomik anlamda özellikle turizm endüstrisi için tehdit niteliği taşıyan suç eylemi olarak görülmektedir. Çeşitli kültürlerden toplumlara ev sahipliği yapmış Türkiye toprakları kültürel miras varlıkları açısından oldukça zengin bir yapıya sahip ve bu konuda istismar edilmeye müsait konumdadır.

Tüm bu düşünceler ışığında günümüz Türkiye topraklarından kaçırılmış kültürel miras varlıklarının bugünkü durumunun tespit edilmesi amacıyla yapılan bu çalışma; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından iadesi alınan ve iade sürecinde olan kültürel miras varlıklarının mevcut durumunun tespiti üzerine kurgulanmıştır. Birinci bölümde kültürel miras kavramına ve bu kavramın gelişimine değinilmiştir. İkinci bölümde ise kültürel miras kaçakçılığını

önlemeyi amaçlayan kuruluşlara ve konuyla ilgili yasal mevzuata değinilmiştir. Araştırmanın son bölümünde Türkiye’den kaçırılmış kültürel miras varlıklarından iadesi yapılanlar ve iade sürecinde olanların durum analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS

1.1. Kültürel Miras Kavramı

Kültürel miras kavramının karşılık geldiği anlama ve literatürdeki konumuna değinmeden önce, kavramın ana bileşenleri olan kültür ve miras tanımlanmalıdır. Bu bağlamda kültür ve miras kelimelerinin etimolojik açıdan incelenmesini, kültürel mirasın tanımlanması ve kavramın türetilme sürecinin algılanması hususlarına katkı sağlayan bir eylem olarak değerlendirmek mümkündür.

Kültür kelimesi Fransızca “culture” kökünden Türkçe diline geçmiş olup bireylerin ait olduğu toplumlardan edindiği bilgiler bütünü, halkların kendilerine has düşünce ve eserlerinin tamamı; tarım, belirli bir toplum içerisinde tecrübeler neticesinde edinilmiş akıl yürütme ve tenkit kabiliyetleri anlamlarını taşımaktadır (Kültür, t.y.). Fransızca diline de Latince toprağa bir şeyler ekme, özen gösterme ve yetiştirme eylemlerini ifade eden “colere” ve “cultura” kelimelerinden kazandırıldığı öne sürülmektedir (Meydan Uygur ve Baykan, 2008: 32). Tüm canlılar arasında sadece insanlara özgü bir kavram olan kültür, paylaşılabilen ve sonraki jenerasyonlara aktarılan değerler veya semboller bütünü olarak tanımlanmıştır (Erdentuğ, 1981: 35). Kültür sadece ekim biçim veya somut bir ürünü kapsamaktan ziyade, insanların entelektüel yapıları, ahlakları, örf ve adetleri, donanımları, yetenekleri ve bu yönlerde gelişmelerini kapsayan çok yönlü bir kavramdır (Abadan, 1956: 174).

Kültür kavramı üzerine Türkçe dilinde yapılan ilk çalışmaların, batılı aydınların o yıllarda bu kavrama yönelik tartışmalarının, Osmanlı aydınlarınca incelenmesi sonucunda gerçekleştiği bilinmektedir. Dönemin aydınlarından Ziya Gökalp’in, kavramın Türkçe dilindeki karşılığının Arapça dilindeki “hars” ve “tezhib” kelimelerinin olabileceğini ifade ettiği, ancak “hars” kelimesinin Türk toplumu içerisinde daha yaygın kullanılan bir kelime olduğunu ve milli değerlere daha fazla hitap edeceğini düşündüğü için kültür kavramının “hars” kelimesiyle ifade edilmesini yerinde bulduğu bilinmektedir (Turan, 1994: 11).

Bugünkü kullanımıyla kültürün Türkçe’ye, Fransızca ve Amerikan İngilizcesi’nden geçtiği düşünülmektedir. Fransızca’da kültür irfan kelimesine karşılık gelmekte, Amerikan İngilizcesi’nde ise medeniyet anlamı taşımaktadır (Meriç, 1986: 15). Baltacıoğlu (1972: 21)’na göre Tanzimat dönemi itibariyle birbirine karıştırılan kültür ve medeniyet birbirinden farklı iki kavramdır. Kültür ve medeniyet kavramlarının iki ayrı kavram olduğunu kabul eden Ziya Gökalp (Kaplan, 1976: 25)’e göre, kültür ulusal ve toplum içerisinde gelişen bir olgu iken

medeniyet uluslararası bir olgudur. Her toplumun bir kültürü bulunmakta ve bu kültür geliştikçe medeniyet gelişmektedir. Kültür bir toplumun zaman içerisinde gelişen değerlerinin tamamını ifade ederken, medeniyet kültürle ortaya çıkan teknik eserler bütünü olarak ifade edilmektedir. (Topçu, 1961: 196).

Toplum ve kültürü ayrılmaz bir bütün şeklinde ifade etmek mümkündür. Kültürün olmadığı veya kendine has kültür değerlerinin yitirildiği toplumların kimliği olamayacağı gibi bir kültürü yansıtacak toplumun bulunmaması da yaşayan bir kültürden bahsetmeyi engelleyecektir. Bahsi geçen bütünlük tam olarak bu noktada açığa çıkmaktadır (Topçuoğlu'ndan akt. Arslanoğlu, 2000: 3). Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası ulusların kimliklerini oluşturmak üzere eğildikleri kültür konusu 19. Yüzyıl sonları itibariyle tanımlanmaya başlanmış ve birbirinden farklı birçok tanım literatüre kazandırılmıştır. Tanımlamaları yapan araştırmacılardan Duverger (1982: 104)' e göre kültür bireylerin ait olduğu toplumun normlarına uygun olarak sergilediği eylem, fikir ve hissiyatın uyum içinde yansıtılmasıdır. Kültür konusunda geliştirilen tanımların bakış açısına örnek olarak ünlü sosyolog Emile Durkheim kültürü bireylerin toplum içerisindeki duygu, düşünce ve eylem şekillerini kapsayan bir şekilde ele almıştır. Kültür öğrenilebilen, devamlılığı olan, toplumları kapsayan, sosyal kuralların veya değerlerin standartlaşmasını sağlayan, sosyal gereksinimleri karşılayan, toplumların kaynaşmasını ve bir arada hareket etmesini sağlayan, zamanla değişime müsait, dinamik yapıya sahip bir olgudur (Güvenç'ten akt. Yazıcı, 2018: 280) Genel olarak kültür; yaşam tarzı, toplumlara özgü davranış biçimleri, toplumdaki bireylerin doğa ve birbirleriyle olan etkileşimleri şeklinde tanımlanmıştır (Soysal, 1985: 236).

Arapçadan Türkçe diline geçmiş bir sözcük olan miras kelimesi; vefat eden kimsenin yakınlarına kalan eşya, mal, para gibi somut objelerin tamamı, bir kuşağın sonraki kuşağa bıraktıkları, kalıtımsal özelliklerin sonraki nesillere aktarılması anlamlarını taşımaktadır (Miras, t.y.). Kısaca miras geçmiş kuşaklardan gelecekteki kuşaklara aktarılan soyut veya somut elemanlardan herhangi biri olarak tanımlanabilmektedir (Güneş ve Alagöz, 2018: 756). Farklı çerçeveden bakıldığında miras “bir kültüre ait olan” fenomen olarak ifade edilebilmektedir (Kurtar ve Somuncu, 2013: 36). Miras aynı zamanda tarihi değerlerin geleceğe taşınmasını sağlayan kültürle doğrudan ilişkili bir olgudur (Nuryanti, 1996: 249). Miras kelimesini köken bilimi, toplum bilimi, insan bilimi, dil, sanat ve tarih bakımından bir değere sahip yapı, varlık ve olayların hepsi şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu denli kapsama sahip bir olgu olarak mirasın kapsadığı öğelerden inanç, dil, sanat, sanat eserleri, arkeolojik ve tarihi yapılar, folklor, örf ve adetler sosyokültürel miras sınıfına dahil olmakla birlikte; toprak, yeraltı

ve yer üstü kaynakları gibi doğada insan müdahalesi olmadan var olan ögeler doğal miras olarak sınıflandırılmaktadır (Doğaner, 2003: 1).

Kültürel miras kavramı, bir toplum içerisinde belirli bir kültür yapısına mensup insanların geçmişteki eylemlerini, düşüncelerini ve davranışlarını aktaran; sosyal, kültürel, somut veya somut olmayan ögelerden her birini ifade etmeye yarayan bir kavramdır (Edwards, 2005: 8). Çınar ve Aydın (2000: 1) kültürel mirası bir topluluğun kültürünü yansıtan, o kültürün geçmişten geleceğe aktarılacak canlı kalmasını sağlayan ve diğer kültürlerle etkileşimini mümkün kılan somut veya soyut eserlere verilen isim şeklinde tanımlamışlardır. Bir başka tanımda kültürel miras: önceki nesillerden kalma, bireylerin ve toplumların yükledikleri anlam dolayısıyla korunmaya çalışılan maddi veya manevi objelerden her biri şeklinde geçmektedir (Hereduc'tan akt. Dönmez ve Yeşilbursa, 2014: 426). Kültürel miras, bir toplumun bireysel veya kolektif bir çalışma sonucu, kendilerine özgü yanlarıyla ortaya koydukları eserlerde; toplumun kültürünün ve yaşam biçiminin yansımaları şeklinde de tarif edilebilmektedir (Aslan ve Ardemagni, 2006: 1). Kültürel miras kavramı 2005 yılında Avrupa Konseyi tarafından da tanımlanmıştır. Buna göre kültürel miras, değişken insani değerlerin, dini inançların, geleneklerin ve toplumların haiz olduğu bilginin aktarılmasını sağlayan bireysel mülkiyetin ötesinde toplumlara ait kaynaklardan her biridir (Council of Europe, 2005). Kısaca kültürel miras bir kültürün izlerini barındıran ve kuşaklar arası aktarımı sağlayan somut veya soyut ürünleri ifade etmek üzere kullanılan kavramdır (Tahir, 2007: 1). Kültürel miras tanımlardan da anlaşılacağı üzere soyut ve somut öğeleri kapsamaktadır. Ancak ilk zamanlarda sanatsal veya tarihsel açıdan değer taşıyan binalar ve somut öğeler değerlendirilmeye alınmıştır. Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)' nün 1971 yılı ve öncesi faaliyetleri incelendiğinde dahi kültürel mirasa yönelik çalışmalarının somut öğeleri içerdiği, sonrasında somut öğelerin dışında kalanlar sırasıyla “folklor”, “gayri maddi miras”, “folklorun korunması”, “geleneksel ve popüler kültür”, “geleneksel kültür ve folklor” ve son olarak somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) başlıkları altında faaliyet alanlarına dahil edildiği görülmektedir (Oğuz, 2013a: 8). UNESCO 32. Genel Konferansı'nda somut kültürel mirasın dışındaki kültürel miras öğeleri SOKÜM adıyla anılmış ve bu öğeler yapıları bakımından somut kültürel miras ve SOKÜM şeklinde sınıflandırılmıştır. UNESCO 32. Genel Konferansı neticesinde alınan kararlara istinaden kültürel mirasın sınıflandırılması Tablo 1.1'de gösterilmiştir (Aslan ve Ardemagni, 2006: 9).

Tablo 1.1 Kültürel Mirasın Sınıflandırılması

Kültürel Miras		
Somut Kültürel Miras		Somut Olmayan Kültürel Miras
Taşınmaz	Taşınabilir	
Mimari Eserler	Müze Koleksiyonları	Müzik
Anıtlar	Kütüphane Eserleri	Halk Dansları
Arkeolojik Sit Alanları	Arşivler	Edebiyat
Tarihi Merkezler	Resimler	Tiyatro
Yapı Grupları	Heykeller	Sözlü Gelenekler
Kültürel Manzaralar	Fotoğraflar, v.b.	Törenler, Şölenler
Tarihi Park ve Bahçeler	Müzik veya İş Aletleri	Örf ve Adetler
Yel Değirmenleri v.b.	Takılar ve Süs Eşyaları	El Sanatları
Kanallar, Köprüler, v.b.	Eski Paralar	Gelenekler
	Günlük Eşyalar	Geleneksel Oyunlar, Meslekler, v.b.

Kaynak: Aslan ve Ardemagni (2006)

Tablo 1.1.' kültürel miras öğelerinin yapısal anlamda sınıflandırmasını içermektedir. Bu bağlamda kültürel mirasın sınıflandırılmasında kullanılan somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras terimlerine açıklık getirilmesinin önem arz ettiğini ifade etmek mümkündür.

1.1.1. Somut Kültürel Miras

Somut kültürel miras insan hayatının başlangıcından bugüne bir kültürün izlerini taşıyan yeryüzü, yer altı ve yer üstünde keşfedilmiş taşınabilir veya taşınamaz maddi varlıkların her biri şeklinde tanımlanmıştır (Sidekli ve Karaca, 2013: 21). Can (2009: 3)'a göre somut kültürel miras, gelecek kuşaklara aktarmak üzere muhafaza edilen, insanlar tarafından yapılmış, taşınmaz ve taşınabilir eserleri kapsamaktadır.

Taşınmaz somut kültürel miras mimari yapılar, anıtlar, arkeolojik alanlar, sit alanları, tarihi merkezler, yapı grupları, kültürel manzaralar, tarihi park ve bahçeler, yel değirmenleri, köprüler, kanallar ve benzer yapıları kapsarken; taşınabilir somut kültürel miras, müze koleksiyonları, kütüphane eserleri veya kitaplar, arşivler, resimler, tablolar, fotoğraflar, müzik veya tarihi iş aletleri, takılar, süs eşyaları, eski paralar ve günlük eşyaları kapsamaktadır (Yeşilbursa, 2011: 26). Yapısal anlamda somut kültürel miras niteliği taşıyan öğelerin uluslararası düzeyde somut kültürel miras olarak kabul görmesi ve Dünya Mirasları Listesi'nde yer alabilmesi için UNESCO tarafından belirlenmiş kültürel ve doğal şartlardan en az birer tanesini karşılıyor olması gözetilmektedir. Bir yapının veya objenin uluslararası düzeyde somut

kültürel miras ögesi olarak kabul edilmesinin bağlandığı kültürel ve doğal şartlar aşağıdaki gibidir (Somuncu, 2009: 63):

- * Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan bir geleneği temsil etmesi ya da bir kültüre ait kısıtlı sayıdaki objelerden biri olması,
- * Kendine has kültürü bulunan bir toplumun yerleşim yeri olarak tercih ettiği konumun; coğrafi özellikler, yerleşim biçimleri, yer şekilleri ve denizin yerleşime yakınlığı ya da uzaklığı konusunda sıra dışı özellikler taşıması,
- * Yapıldığı döneme göre üst düzey veya sıra dışı bir eser niteliğinde olması,
- * Teknoloji ve mimarlık bakımından sanat eseri olarak değerlendirilebilme, kentsel yapıdaki konumu ve çevre düzenlemesi ile benzersiz olma özelliklerine sahip olması,
- * İnsanlık tarihi açısından önemli bir süreci anlatmak üzere yapılmış veya ona tanıklık etmiş nadir bir mimari eser niteliği taşıması ya da doğal güzellikler açısından benzerlerine rastlanılması güç olan bir doğal varlık olması,
- * Küresel boyutta önem taşıyan olay, sanat eseri, inanç, gelenek, ideoloji ve organizasyonlarla ilişkilendirilebilir olması,
- * İnsan ve insan dışı canlıların, bitkilerin ve hayvanların gelişim evrelerine, biyolojik ve ekolojik aşamalarına delil sunar nitelikte olması,
- * Doğal güzellik, manzara ve görsel açıdan nadir deneyimler sunabilecek konumlara sahip olması,
- * Dünyadaki canlılığın, dünyanın ve evrenin oluşumuna dair kanıtlar içeren veya dünya tarihi açısından önemli süreçlere tanıklık etmiş olması,
- * Soyları tükenmekte olan canlılar olsa dahi bu alanların somut kültürel miras kapsamında değerlendirilebilmesi için biyolojik çeşitlilik düzeylerinin yeterli olması gözetilmektedir.

1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut olmayan kültürel miras teriminin UNESCO'nun kültürel mirasın korunması kapsamında attığı adımlar sonucu ortaya çıktığı bilinmektedir (Foley, 2014: 370; Oğuz, 2013b: 59). UNESCO'nun yapısı ve kültürel mirasın korunmasına yönelik faaliyetlerine değinmeden önce SOKÜM teriminin tanımlamasının yapılması somut kültürel mirasın dışında kalan öğelerin sınıflandırılmasını ve kültürün kuşaklar arası aktarımının gerçekleşmesi konusundaki etkilerinin algılanmasını kolaylaştıracakı düşünülmektedir.

Somut olmayan kültürel miras belirli materyallerle inşa edilen veya üretilen objelere yüklenen anlam yerine herhangi bir materyal kullanılmadan üretilen ve insanların içsel olarak

anlam yüklediği miras şeklinde tanımlanmaktadır (Logan, 2007: 33). Somut olmayan kültür topluluğa özgü maddi yapısı olmayan, elle tutulamayan; sözlü, düşünsel, işitsel, görsel eylem ve inanışları ifade etmektedir. Bu eylem ve inanışların kuşaktan kuşağa geçen veya geçmesi arzulanan kısımları ise SOKÜM ile ifade edilmektedir (Köşklükkaya, 2013: 130; Ekici, 2004: 11). UNESCO (2003:2) SOKÜM terimini toplumların ve bazen bireylerin, kendi kültürleriyle tutarlı olarak özdeşleştirdikleri, aktiviteler, söylemler, beceriler, düşünceler, temsiller, eylemler ve manevi değer barındıran mekânlar şeklinde tanımlamıştır. Tanımdan yola çıkılarak SOKÜM'ün bir toplumun sosyokültürel benliğinin ortaya konmasında etkin rol oynadığını söylemek mümkündür (Wendland, 2004:97). SOKÜM kapsamına giren kültür öğelerini; müzik, halk dansları, edebiyat, tiyatro, sözlü gelenekler, törenler, şöenler, örf ve adetler, el sanatları, gelenekler, geleneksel oyunlar, kültür çerçevesinde gelişmiş meslekler şeklide sıralamak mümkündür (Ahmad, 2006: 298; Aslan ve Ardemagni, 2006: 9). Halı dokumacılığı gibi eylem sonucu ortaya somut ürünlerin meydana getirildiği bazı kültürel miras öğelerinin SOKÜM kapsamında değerlendirilmesi zaman zaman tartışmalara yol açmakta, ancak SOKÜM kapsamında değerlendirilmesinin ortaya konulan ürünün değil mesleğin veya zanaatın geleneksel yöntemlerle aktarılması ve bu aktarım işinin doğası gereği somut olmayan bir şekilde gerçekleşmesi gerekçesiyle SOKÜM kapsamına alındığı dikkat edilmesi gereken hususlar arasındadır (Oğuz, 2013a: 9).

1.2. Kültürel Mirasın Korunması

İnsanların fikirlerinin, anlayışlarının ve kültürlerinin bir parçası olan kültürel miras varlıkları, ortaya kondukları dönemin bilgi, fikir ve teknolojik yapılarını yansıtmakla birlikte bu yapıların canlı kalmasına da olanak sunmaktadır. Geçmişin gelinen noktaya referans olabilmesi, tecrübeleri hayatın içerisine dahil ederek gelecekteki adımların şekillenebilmesi gibi aşamalara doğrudan katkısı bulunan kültürel miras varlıkları, toplumların ve kültürlerin varlıklarını sürdürebilmesine yardımcı olmaktadır. Kültürel miras varlıklarının insanlar tarafından bilinçli veya bilinçsiz yıpratılmasına karşı alınacak önlemlerle birlikte doğal şartların kültürel miras varlıklarında yaratacağı muhtemel zararların önlenmesine yönelik çabalar aynı zamanda insanların kendi kimliklerini korumaya yönelik çabaları dahilindedir (Can, 2009: 3). Toplumların kimliklerini koruma ve sonraki nesillere aktarma, başka bir deyişle gelecekte özgün nitelikleriyle var olma çabaları kültürel mirasın korunmasıyla ilintilidir. Bununla birlikte kültürel mirasın korunması, geçmişte yaşamış insan topluluklarının kültürel, ekonomik ve sosyal niteliklerinin tespit edilmesini kolaylaştırmaktadır. Kültürel mirasın korunması vasıtasıyla kültürel miras varlıklarından elde edilen bilgiler aynı zamanda bir toplumun;

değerlerini, normlarını, sanatsal yaklaşımlarını ve teknolojik düzeylerini de ortaya koymaktadır. Bu durum sosyoloji, antropoloji ve tarih gibi disiplinlerin çıkarımlarda ve tespitlerde bulunmak üzere faydalanabileceği bilgi ağını genişletmektedir (Ahunbay, 1994: 88).

Bir kültürel miras varlığına biçilen değer o kültüre mensup bireyler veya kesimler arasında farklı yön ve düzeylerde gelişmesi mümkündür. Dolayısıyla kültürel miras varlıklarının toplumsal değerinden söz ederken ait olduğu toplum bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır (Bakri vd., 2015: 295). Kültürel miras varlıklarının korunmasına yönelik eylemler ve yönetim planlarının toplumsal değer dikkate alınarak şekillendirilmesi, sürdürülebilirlik açısından kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamaktadır (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017: 60). Şahin ve Güner (2006: 548)' e göre savaşlar, doğal şartlar ve küreselleşme kültürel mirası tehdit eden unsurların başında gelmekte, bahsi geçen tehditlere karşı kültürel mirasın korunmasının yolu toplumsal bilinç ve toplumsal sahiplenmeden geçmektedir. Uluslararası düzeyde yapılan anlaşmalar ve alınan önlemlere karşın; savaş ve işgal ortamlarında kültürel miras varlıklarının göz göre tahrip edildiği bilinmektedir. Geçmiş dönemlerde işgal altındaki topraklarda bulunan kültür varlıklarından; sadece o ülke kültürüne ve değerlerine ait olanlar toplumsal bütünlüğü zedelemek amacıyla tahrip edilirken bu günlerde kültürel miras varlıklarının kaynakları, ait oldukları kültür ve diğer toplumlar için taşıdıkları değer gözetilmeksizin yok edildiği bilinmektedir. Geçmişteki anlayışla dahi kültürel miras varlıklarının tahrip edilmesi kabul edilemez haldeyken, bugünlerde örneğin 1993 yılında Afganistan'da "Bamyan Budaları" adlı Buda heykellerinin yok edilmesi anlamlandırılmamaktadır (Çakırca, 2015: 32). Bu bağlamda savaş veya işgal ortamları kültürel miras varlıkları açısından değerlendirildiğinde; bu ortamların kültürel mirası tehdit eden, kültürel aktarımı tehlikeye sokan, var olan anlaşmalar ve uluslararası hukuk düzenlemelerinin dahi dikkate alınmadığı kaotik ortamlar olduğunu ifade etmek mümkündür.

1.2.1. Kültürel Mirasın Korunmasının Tarihsel Gelişimi

Kültürel mirasın korunması çabalarının anıtlarla ilgili kısmı, neolitik çağdan bu yana devam etmekle birlikte, koruma anlayışının bir noktaya hâkim olmak üzere veya dini gerekçelere bağlı olarak geliştiğini söylemek mümkündür. Sonraları bu çabalar gelenek veya alışkanlık olarak sürdürülmeye devam etmiştir (Erder, 1999: 9). Bilinen ilk koruma girişimleri, din adamları ve filozofların savaşlar sırasında; tapınaklara, kutsal alanlara ve toplumsal değer taşıyan objelere zarar verilmemesi gerektiği yönündeki çağrılarını içermektedir (Harvey, 1999: 49; Toman, 1996: 4). Ancak bu çağrılar farklı inanışlara mensup toplumlar arasında bir anlam ifade etmediğini sadece aynı inanışı benimsemiş toplumlar arası savaşlarda kültürel mirasın

korunmasına katkı sağladığını söylemek mümkündür. Pers-Yunan savaşları sırasında Perslerin Yunan kutsal alanlarını yağmalamaları, bu çağrılarının farklı inanışlara mensup toplumlarca kabul görmediği çıkarımının yapılmasını sağlayan örnekler arasında yer almaktadır (Çokişler, 2019: 57).

Hukukçu yazarların, savaşta dahi kültürel varlıkların tahrip edilmemesi gerektiğini eserlerinde sıkça vurguladıkları 16. Yüzyıl başları, kültürel mirasın korunması anlayışının geliştiği ilk yıllar olarak tarif edilmektedir (Toman, 1994: 4). Devletler düzeyinde, kültürel mirasın korunmasının temelini oluşturan yağmacılığa karşı duruşa yönelik ilk adım 1648 yılında Vestfalya Kongresi'nde atılmıştır (Vrdoljak, 2009: 252). Kültürel mirasın korunması anlayışının Fransız İhtilali'nde meydana gelen yıkımlar sonrası toplumlar tarafından da benimsenmeye başlandığını ifade etmek yanlış bir kullanım olmayacaktır. İhtilal sırasında önemli değerlerin ve yerleşim yerlerinin onarılamaz hasarlar alması kültürel miras varlıklarının korunmasına yönelik düşünceleri de yaygınlaştırmıştır (Yılmaz ve Üçer, 2004: 43). Sanayileşme ve beraberinde gelişen kırsal kesimden kentlere göçlerle ortaya çıkan sorunların tarihi ve doğal miras varlıklarını da etkilemesi, kültürel mirasın korunmasına yönelik adımların atılmasını da hızlandırmıştır (Lowenthal, 2005: 84). 1815 tarihli Viyana Kongresi'nde tarihi eserlerle birlikte yağmalanan sanat eserlerinin, sahiplerine iade edilmesi kararının barış maddeleri içerisinde yer alması da kültürel mirasın korunmasının uluslararası düzeyde güvence altına alınması açısından önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Ayrıca kültürel varlıkların korunmasının toplumlarca kabul gören felsefi bir anlayış haline gelmesi de sırasıyla; Lieber Kanunu (1863), Saint Petersburg Deklarasyonu (1868) ve Brüksel Deklarasyonu (1874) gibi savaş tüzüklerinde kültürel varlıkların korunmasına yönelik maddelere yer verilmesine olanak sağlamıştır (Nahlik, 1975: 1071).

Kültürel mirasın uluslararası düzeyde bir iş birliği içerisinde korunmasının amaçlandığı 1899 tarihli Lahey Sözleşmesi odak noktası kültürel miras olan ilk uluslararası resmî belge niteliği taşımaktadır (Güner vd., 2011: 63).

19. Yüzyıl sonları itibariyle özellikle Avrupa'da, anıtlar ve çevrelerinin korunmasına yönelik uygulamaları finanse etmek amacıyla fonlar oluşturulmasının devamında Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından 1931 yılında gerçekleştirilen Atina Konferansı aynı amaç doğrultusunda gerçekleştirilen ilk uluslararası konferans niteliği taşımaktadır (Ahunbay, 2019:116). Konferansta tarihi eserlerin görsel açıdan kıymetlerinin artırılması konusunun altı çizilmiştir (Uçankuş, 2000: 749). Konferans sonucunda anıtların korunma yöntemlerine yönelik normların belirlenmesi ve bu anıtların çevrelerinin de korunmasının gerekliliğine, "*Carta Italiana del Restauro (1931)*" adlı resmî belgede değinilmiştir (Kamacı, 2014: 3).

1919 yılında sona eren Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve savaşın kültürel varlıklar dahil olmak üzere her alanda büyük tahribata yol açması; kültürel varlıkların, bilim ve eğitim alt yapılarının ancak devletler üstü ve uluslararası bir yapıyla korunabileceğini gözler önüne sermiştir (Güner vd., 2011: 63). İkinci Dünya Savaşı devam ederken Nazi Almanyası ve ittifaklarının karşı cephesinde yer alan Avrupa devletleri 1942 yılında savaş sonrası süreçte eğitim sisteminin yapılandırılması adına Müttefikler Eğitim Bakanları Konferansı (Came)'nda bir araya gelmişlerdir. Konferansta uluslararası düzeyde bir eğitim ve kültür kurumunun kurulması önerilmiş ve bu öneriden hareketle 1-6 Kasım 1945 tarihinde Londra'da UNESCO'nun kurulmasının temel taşı niteliğindeki Birleşmiş Milletler Konferansı (ECO/CONF) gerçekleşmiştir (UNESCO, t.y.).

1.2.2. Kültürel Mirasın Korunması Kapsamında UNESCO'nun Yapısı ve Faaliyetleri

Türkiye'nin kurucu devletleri arasında bulunduğu UNESCO (Ek1) Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde, bütçe ve yetki bakımından özerk bir yapıyla 1946 yılında kurulmuştur (Telif Hakları Genel Müdürlüğü, t.y.). Eğitim, kültür, doğa bilimleri, insan bilimleri ve iletişim alanlarında faaliyet gösteren, UNESCO'nun misyonları arasında kültürel varlıkların korunması ve kültürel özgünlüklerin sonraki nesillere aktarılmasını sağlamak yer almaktadır (Oğuz, 2007: 6). 2021 yılı itibariyle 193 ülkenin asil 11 ülkenin de ortak üye olarak yer aldığı UNESCO paydaşlarının sayısı zaman zaman artmakta veya azalmakta bu değişimlerde politik, stratejik ve toplumsal etmenler rol oynamaktadır (UNESCO, 2021).

UNESCO'nun merkezi Paris'te bulunmakta, yapısal düzeni Genel Kurul, Yürütme Kurulu ve Sekreterlikten oluşmaktadır (UNESCO, t.y.). UNESCO'nun ulusal düzeyde teşkilatlanma yapısı ise Kuruluş Sözleşmesi (Ek1-)'nin yedinci maddesinde belirtilmiştir. Buna göre;

Her üye devlet, eğitim, bilim ve kültür işleriyle ilgili belli başlı kurullarını kuruluşun çalışmalarıyla temasa getirmek maksadıyla özel şartlarına uygun tertibat alacaktır. Bu iş, tercihan Hükümeti ve bu gibi kurulları geniş ölçüde temsil eden bir Millî Komisyon teşkili yolu ile yapılmalıdır.

Millî Komisyonlar veya millî iş birliği kurulları, kuruluşa ait meseleler hususunda, bulundukları yerlerde Genel Kuruldaki murahhaslarına ve Hükümetlerine danışmanlık edecekler ve kuruluşu ilgilendiren işlerde irtibat vasıtaları vazifesini göreceklerdir.

UNESCO Kuruluş Sözleşmesi'nden de anlaşılacağı üzere üye ülkelerin kurmakla yükümlü olduğu milli komisyonlar, kendi hükümetleri ve UNESCO arasındaki iletişimi sağlamakla yükümlü UNESCO Genel Direktörlüğü'nün temsilciliğini yerine getiren kurullardır. Bu bağlamda UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 25 Ağustos 1949 tarihinde

faaliyete başlamıştır (UNESCO, t.y.). Ekonomik anlamdaki varlığını, üye ülkelerden iki yılda bir aldığı aidatlar, BM Özel Fonu'ndan ayrılan pay ve sağladığı teknik yardım programları karşılığı elde ettiği gelirler vasıtasıyla sürdürmektedir. (Özgökler'den akt. Yolcu, 2020: 278).

Kuruluşundan itibaren kendi faaliyetlerinin yanı sıra, kurumun ilgili olduğu alanlarda faaliyet gösterecek olan projeler, sivil toplum örgütleri ve kurumların desteklenmesine yönelik eylemlerde bulunan UNESCO'nun çabaları sonucu Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) 1946 yılında kurulmuştur (Anmaç, 2013: 16). ICOM somut kültürel mirasla birlikte kurulduğu tarihlerde henüz SOKÜM kavramı geliştirilmemiş olsa dahi bugünkü karşılığı SOKÜM olan kültürel miras varlıklarının da korunması gerektiğini savunan ve çalışmalarını o yönde sürdüren bir sivil toplum örgütü olarak bilinmektedir (Coşkun, 2021: 17). 1985 yılında güncellenerek halen yürürlükte olan ICOM Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği'nde müzenin tanımına ve milli komitenin ICOM amaçlarına ulaşma doğrultusunda izlemesi gereken hususlara yer verilmiştir (ICOM, 2021). Kültürel mirasın korunması ve kültür varlıklarının onarılması yönündeki çalışmaları desteklemek adına 27 Nisan 1957 tarihinde İtalya ile UNESCO arasında imzalanan Genel Merkez Anlaşması neticesinde meydana gelen Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM)'de kuruluşunda UNESCO'nun öncülük ettiği ve halen aktif olan ve yasal yönetmeliklerle UNESCO asil üyeleri tarafından kabul görmüş başka bir organizasyon olarak dikkat çekmektedir (ICCROM, t.y.). Kültürel mirasın korunmasına dair yöntem, strateji ve süreçleri geliştirmek üzere bir sivil toplum örgütü olarak bir araya gelen Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) “Venedik Tüzüğü” neticesinde alınan “anıt ve yerleşmelerin korunması konusunda uluslararası bir konseyin kurulması” kararı doğrultusunda UNESCO'nun bir kolu olarak 1965 yılında Varşova'da kurulmuştur (ICOMOS, 2021). Oğuz (2007: 9)' a göre UNESCO'nun kuruluşunda veya yapılanmasında katkıda bulunduğu organizasyonlarla birlikte, çatısı altında gerçekleşen kültürel mirasın korunmasına ve yaşatılmasına yönelik anlaşmaları, eylemleri, sözleşmeleri ve konferansları içeren faaliyet ya da gelişmeler, kronolojik sırayla Tablo 1.2.' de gösterilmiştir.

Tablo 1.2 Unesco'nun Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Faaliyetleri ve Gelişmeler

Yıl	Faaliyet/ Gelişme
1950	Eğitim, bilim ve kültür materyallerinin taşınmasına dair Florence Uzlaşısı.
1952	Yazar Hakları Evrensel Sözleşmesi.
1954	Lahey Silahlı Çatışmada Kültürel Varlıkların Korunması Anlaşması.
1961	Radyo Yayıncılarının ve Gramafon Üreticilerinin Korunması Sözleşmesi.
1966	Unesco Genel Konferansı Kültürel İş Birliği Bildirgesi.
1970	Gelişmenin Kültürel Boyutu ve Kültürel Gelişme başlıklarıyla kültür stratejilerinin fonlanması ve yönetilmesi konulu Venedik Konferansları.
1970	Bireysel olarak sahiplenilmesi yasak olan toplumlara mal olmuş tarihi eserlerin; taşınması, satılması veya satın alınmasını yasaklayıcı ve önleyici maddeleri içeren Paris Sözleşmesi (14 Kasım).
1971	Yazar Hakları Evrensel Sözleşmesi'nin, noksanlıklarının giderilmesi ve çağın şartlarına göre yeniden düzenlenmesi.
1972	Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve SOKÜM'ün öneminin birçok ülke tarafından vurgulanması.
1973	Bolivya Deklarasyonu: Yazar Hakları Evrensel Bildirisi'ne folklor teriminin de eklenmesi.
1976	Florence Uzlaşısını aktifleştirmeye yönelik alınan kararlar neticesinde gelişen Nairobi Protokolü.
1978	Irkçılığa Karşı Duruş Bildirgesi'nin yayınlanması.
1982	Materyalsiz Mirasın Korunması için Uzmanlar Komitesinin Kurulması.
1982	SOKÜM'ün öneminin kabul edildiği ve kültürün tanımının yeniden yapıldığı Meksika Kültür Politikaları Dünya Konferansı.
1989	UNESCO Genel Konferansı sonucu Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararının alınması.
1994	İnsanlığın Yaşayan Hazinesi Programı'nın kabul edilmesi.
1996	Yaratıcı Çeşitliliğimiz adıyla ortaya konan raporda özellikle 1972 sözleşmesinin SOKÜM varlıklarının korunmasında yetersiz kaldığının tespiti.
1997	İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Başyapıtları ilan programının açıklanması.
1997	Fas Marrakech'te bulunan popüler kültür alanlarının korunması adına Uluslararası Uzmanlar Danışma Toplantısı.
1998	Stockholm Hükümetler Arası Kültürel Politikalar Geliştirme Konferansı (30 Mart- 2 Nisan).
1999	Kurucu Bir Çeşitliliğe Doğru adlı toplantı (Paris, 28-30 Ocak).
1999	Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararının Dünyadaki Gelişimi: Katılım ve Uluslararası İşbirliğinin Değerlendirilmesi adlı toplantı (Smithsonian Enstitüsü, Washington).
1999	"Küreselleşme Karşısında Kültür ve Yaratıcılık" konulu üye ülkelerin Kültür Bakanları'nın katıldığı Yuvarlak Masa Toplantısı (30. Genel Konferans, 2 Kasım).
2000	Doğu ve Orta Avrupa'da Kültürel Endüstrinin Geleceği Uzmanlar Toplantısı (Varşova, 30 Haziran- 1 Temmuz).
2000	Afrika'da Kültürel Endüstrinin Geleceği Toplantısı (Béni, 5-8 Eylül).
2000	"Küreselleşme Çağında Kültürel Çeşitliliği Geliştirme Düşüncesinde UNESCO'nun Rolünü Güçlendirme" konulu Uzmanlar Toplantısı (Paris, 21- 22 Eylül).
2000	"Kültürel Çeşitlilik ve Pazar" konulu üye ülkelerin Kültür Bakanları'nın katıldığı Yuvarlak Masa Toplantısı (Paris, 11- 12 Aralık).
2001	SOKÜM Yuvarlak Masa Toplantısı (Turin, Mart).
2001	19 Kültürel Mekân ve Kültürel Anlatım Formu'ndan oluşan İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtlarının ilanıyla birlikte kültürel çeşitlilik evrensel bildirgesi ve eylem planının kabulü (Mayıs).
2001	Sualtı Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi'nin imzalanması.
2002	"Kültürel Çeşitliliğin Aynasında Somut Olmayan Kültürel Miras" konulu üye ülkelerin Kültür Bakanları'nın katıldığı Yuvarlak Masa Toplantısı (İstanbul, 16-17 Eylül).
2003	UNESCO 32. Genel Konferansı ve "İnternet Alanında Evrensel Girişin, Çok Dilliliğin Kullanımı ve Geliştirilmesi Tavsiye Kararı'nın alınması (Paris, 29 Eylül- 17 Ekim).
2003	UNESCO 32. Genel Konferansı'nda SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin Kabulü (Paris, 17 Ekim).
2003	28 Kültürel Mekân ve Kültürel Anlatım Formu'ndan oluşan İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtlarının ikincisinin ilanı (Kasım).
2004	SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ni onaylayan ilk ülkenin UNESCO'ya başvurması (Cezayir, 15 Mart).
2004	"Kültürel Çeşitlilik ve Küreselleşme: Arabo-Japon Deneyimi, Uluslararası Diyalog" toplantısı (Paris, 6- 7 Mayıs).
2004	"Orta Amerika'da Dünya Kültürel Çeşitlilik Günü" etkinliğinin düzenlenmesi (Managua, 21 Mayıs)
2005	43 Kültürel Mekân ve Kültürel Anlatım Formu'ndan oluşan İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtlarının üçüncüsünün ilanı (Kasım).
2005	UNESCO 33. Genel Konferansı'nda Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nin imzalanması.
2005	Kültürel Çeşitliliği Destekleme Konferansı (Paris, 14 Kasım).
2006	SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesi (20 Nisan).
2006	SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi Taraf Devletler 1. Olağan Genel Kurulu'nun toplanması ve Türkiye'nin SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi Hükümetler arası Komitesi'ne seçilmesi (Haziran).
2006	SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi Taraf Devletler 1. Olağanüstü Genel Kurulu'nun toplanması (Eylül).
2006	SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi Hükümetler arası Komitesi'nin birinci olağan toplantısı (Cezayir, Kasım).

Kaynak: Oğuz (2007: 9)' dan elde edilen verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1.2. UNESCO'nun kurulduğu 1946 yılı ile 2006 yılları arasındaki kültürel miras alanındaki faaliyetlerini ve bu süreçteki önemli gelişmeleri içermektedir. Gelişmeler ve faaliyetler ışığında taraf olunan sözleşmelerin ve uygulanan programların Türkiye özelinde incelenmesinin; Türkiye'nin UNESCO'daki konumunun idrak edilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.2.2.1. Türkiye'de UNESCO Daimî Temsilciliği

Türkiye 1971 yılından bugüne UNESCO daimî temsilcisi atamaya devam etmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.). UNESCO daimî temsilciliği atamasının yapıldığı 50 yıllık süreçte 17 farklı isim UNESCO Daimî Temsilciliği görevini yerine getirmiştir. UNESCO daimî temsilcilerinin ad ve soyadları, göreve başlama ve ayrılma tarihleri Tablo 1.3.' te gösterilmiştir.

Tablo 1.3 Unesco'nun Türkiye Daimî Temsilcileri

Adı Soyadı	Başlangıç Tarihi	Ayrılma Tarihi
Munis Faik Ozansoy	1 Ocak 1971	1 Ocak 1975
Veysel Versan	1 Ocak 1976	1 Ocak 1978
Pertev Subaşı	1 Ocak 1978	1 Ocak 1981
Mehmet Haluk Sayınoy	1 Ocak 1981	1 Ocak 1983
Nazif Cuhruk	1 Ocak 1983	1 Ocak 1984
Mehmet Yalçın Kurtbay	1 Ocak 1985	1 Ocak 1989
Pulat Yüksel Tacar	1 Ocak 1989	1 Ocak 1995
Ömer Engin Lütem	1 Ocak 1995	1 Ocak 1997
Turhan Fırat	1 Ocak 1997	1 Ocak 2002
Halil Bozkurt Aran	1 Ocak 2002	1 Ocak 2004
Numan Hazar	1 Ocak 2004	1 Ocak 2006
Ali Tınaz Tuygan	1 Ocak 2006	1 Ocak 2009
Hüsnü Gürcan Türkoğlu	16 Haziran 2011	1 Aralık 2012
Hüseyin Avni Botsalı	15 Mart 2014	1 Kasım 2016
Ahmet Altay Cengizer	1 Kasım 2016	22 Ekim 2019
Ahmet Altay Cengizer	18 Ocak 2020	19 Kasım 2021
Gülnur Aybet	19 Kasım 2021	-

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti UNESCO Daimî Temsilciliği (2021)

Türkiye Cumhuriyeti UNESCO Daimî Temsilcileri ile ilgili bilgiler Tablo 1.3.' te yer almaktadır. 19 Kasım 2021 itibarıyla Cumhurbaşkanlığı 2021/545 sayılı Kararnamesi ile UNESCO Daimî Temsilciliği görevine atanan ve halen görevde olan Prof. Dr. Gülnur Aybet, Türkiye'nin ilk kadın UNESCO Daimî Temsilcisi olma özelliğini taşımaktadır (Anadolu Ajansı, 2021).

1.2.2.2. Türkiye'nin Taraf Olduğu UNESCO Kültürel Miras Sözleşmeleri

Türkiye, 14 Mayıs 1954 yılında sunulmuş Lahey Silahlı Çatışmada Kültürel Varlıkların Korunması Anlaşması'nı 1965 yılı Kasım ayında imzalanmış ve kanunlaştırmıştır (Resmî Gazete, 1965). 28 Nisan 1974 tarihinden itibaren Türkiye' de yürürlükte olan sözleşmede, 3 Eylül 2012 tarihi itibarıyla sözleşmede 67 taraf devletin imzası bulunmaktadır. (Toker, 2013: 108). Sözleşmenin beşinci bölümünün on altıncı maddesinde savaş sırasında korunacak kültürel miras varlıklarının uluslararası bir işaret kullanılarak sınıflandırılmasından söz edilmiş ve bu işaretten “Mavi Kalkan” ismiyle bahsedilmiştir (Öz ve Güner, 2007:9). Bu sözleşme aynı zamanda UNESCO'nun yayınladığı ilk sözleşme olarak bilinmektedir (Aydın ve Güner, 2013: 74). Sözleşme kültürel mirasın korunmasında tarafların üzerine düşen sorumlulukları yerine getireceğini aksi durumlarda askeri, idari ve ceza yaptırımların söz konusu olduğuna hükmetmektedir (Hladik, 1999: 622). Sözleşme, silahlı çatışmalar sonucunda kültürel mirasın zarar görmesini hukuki boyutta engelleme amacıyla hazırlanmış, 1999 yılındaki ek protokol ile sadece uluslararası silahlı çatışmalar değil her türlü, iç savaş veya kalkışmada kültürel varlıkların korunması sorumluluklarını taraflara yüklemiştir (Erdem, 2018: 200).

UNESCO'nun sunduğu 1970 tarihli, “Kültür Varlıklarının Yasadışı İhracat, İthalat ve Mülkiyet Transferinin Yasaklanması ve Önlenmesi Tedbirleri Sözleşmesi” Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerden bir başkasıdır (Erkmen, 2010: 36). Kültürel mirasın uluslararası transfer hükümleri, kaçakçılığın önlenmesi ve mülkiyet hakkı konularına yer verilen sözleşme 21 Nisan 1981 tarihinde Türkiye tarafından kabul edilmiştir (Oğuz, 2007: 10). Sözleşmenin 1970 yılı ve sonrasını kapsamı sömürgecilik döneminde kültürel mirası yağmalanmış milletlerin herhangi bir talepte bulunmasının önünü keserken, özellikle sözleşmenin 13. maddesi kaçak usullerle yurt dışına götürülen eserlerin koşulsuz şartsız sahiplerine iade edilmesini hükmetmektedir. Bu durum kültürel mirası yağmalanmış ve yağmalanmakta olan toplumlara, kültürel miraslarını anavatanlarına geri döndürme şansı vermektedir (Gül, 2019: 52).

Temel amacı doğal ve kültürel mirasın korunarak sonraki nesillere aktarılması olan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi” 17 Ekim- 21 Kasım 1972 tarihleri arasında gerçekleşen 17. UNESCO Genel Konferansı'nda 16 Kasım 1972 tarihinde kabul edilmiştir (Alpaslan, 2018: 143). Sözleşme sadece somut kültürel miras varlıklarını kapsamakla birlikte başlıca koruma yöntemlerinden biri olarak Dünya Mirasları Listesi'nin oluşturulmasının gerekliliklerine de değinmektedir. Özellikle 11. madde ile oluşturulacak Dünya Mirasları Listesi'nin sınırları çizilmiştir. Sözleşmeye göre Tehlike Altındaki Dünya Mirasları Listesi ve Dünya Mirasları Listesi oluşturulma görevi Hükümetler Arası Komiteye verilmiştir (Akpınar, 2007: 82). “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi” Türkiye tarafından 1983 yılında kabul edilmiştir. Sözleşmenin kabulüne bağlı olarak, Dünya Mirasları Listesine kayıtlı ve Türkiye'de bulunan 19 eser korunma altına alınmıştır (Coşkun, 2021: 22; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021).

Önceki sözleşmeler kıyasla farklı bir noktada duran, kültürel miras ile ilgili yeni sınıflandırmalar yapılmasını ve yeni tanımların ileri sürülmesini sağlayan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” 17 Ekim 2003 tarihinde Paris’te kabul edilmiştir (UNESCO, 2003). Sözleşmenin Türkiye’de kabul edilerek yürürlüğe girmesi ise 11 Mart 2006 tarihinde gerçekleşmiştir. (Resmî Gazete, 2006). Kabul kararının ardından SOKÜM varlıklarının; özgünlüğü, önemi ve kültürel çeşitliliğin desteklenmesi adına Türkiye tarafından da girişimlerde bulunulmuş 2021 yılı Aralık ayı itibarıyla 21 adet kültür varlığı UNESCO SOKÜM listesine dahil edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, t.y.).

Resmi olarak taraf olunmuş ve yürürlüğe girmiş UNESCO sözleşmelerinin yanında “Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi”ne taraf olunmasının uygun olduğuna ve taraf olmak üzere gerekli çalışmalar yapılmasına dair yasa tasarısı 1 Mart 2017 tarihindeki meclis görüşmesinde oy birliği ile kabul edilip 25 Mart 2017 tarihinde Resmî Gazete ’de yayınlanmıştır. Ayrıca 1950 tarihli UNESCO Florence Uzlaşısı ve işbu uzlaşmayı geliştirmek adına imzalanmış Nairobi Protokolü’nün yürürlüğe girmesine yönelik çalışmalar Dışişleri Bakanlığı’nın onay ve kontrolünde devam etmektedir. “Su Altı Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi” ise henüz imzalanmamış ancak sözleşme kapsamındaki girişimler desteklenmekte, yakından takip edilmekte ve konuyla ilgili aktivitelere katılım sağlanmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.).

1.2.2.3. Türkiye’nin Aktif Rol Aldığı UNESCO Programları

Tarihi, kültürel, bilimsel ve sosyal açılarından; insanlığın ortak değeri niteliği taşıyan belgelerin, korunması ve bu belgelere ulaşılması amacıyla 1992 yılında faaliyete başlamış Dünya Belleği Programı (WMC) uluslararası bir programdır. Program kültürel miras niteliği taşıyan belgelerin, korunması konusunda duyulan teknik ve maddi ihtiyaçların karşılanması için yeterli duyarlılığı oluşturmayı amaçlamaktadır (Foster, vd., 1995: 5). Türkiye bu programa 1999 yılında ilk kez başvurmuştur. Başvuruda Hitit Tabletleri Arşivi ve Kandilli Rasathanesi’nde yer alan el yazmalarının Dünya Belleği Programı kapsamına alınmasını talep edilmiş ve belgeler 2001 yılında program tarafından kayıt altına alınmıştır (Oğuz, 2005: 321). 2003 yılında “Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi İbn-i Sina Koleksiyonu, 2013 yılında Evliya Çelebi’nin Seyahatnâmesi, 2015 yılında Kültepe Tabletleri, 2017 yılında da Kâşgarlı Mahmud’un Dîvân-u Lugâti’t Türk’ü ve Pîrî Reis’in Haritası WMC envanterine işlenmiştir. Ayrıca Mevlânâ Külliyesi programa kaydedilmek üzere hazırlık aşamasındadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.).

UNESCO Genel Konferansı’nda üye ülkelerin önerileri doğrultusunda “UNESCO Anma ve Kutlama Programı” dahilinde idealleri ve ilkeleri UNESCO ile örtüşen kişiler veya olaylarla ilgili önemli tarihlerin 50’nin katları olacak şekilde yıl dönümleri kutlanması kararı

oylamayla alınmaktadır. Bu sayede kişiler, değerler ve olayların dünya çapında tanınırlığı artmaktadır (Tekin, 2020: 46). Türkiye'nin "UNESCO Anma ve Kutlama Yıldönümleri Programı" kapsamında anılan değerlerine Mevlânâ'nın 800. doğum yılı, Evliya Çelebi'nin 400. doğum yılı, Mimar Sinan'ın 400. ölüm yıldönümü, Pîrî Reis Haritası'nın 500. yaşı, Türk ve İslam Eserleri Müzesinin Kuruluşunun 100. yıldönümü, Ahmed Yesevi'nin 850. ölüm yıldönümü, bilim adamı Fuad Köprülü'nün 50. ölüm yıldönümü Kutadgu Bilig'in 950. yaşı, besteci Kurmangazi'nin 200. Doğum yılı ve Atabetü'l Hakayık'ın 100. yaşı örnektir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.). Ayrıca 2020 yılına, UNESCO 40. Genel Konferansında alınan kararlar Bilge Tunyukuk yılı adı verilmiştir (Yalçın Çelik, 2020: 33).

Edebiyat, müzik, gastronomi, el sanatları, tasarım, film, halk sanatları ve medya sanatları alanlarından herhangi birinde özgün unsurlar sergileyen şehirlerin kültürel miras kapsamında korunması gerektiği fikriyle UNESCO "Yaratıcı Şehirler Ağı" (CCN) programını kurmuştur (Akın ve Bostancı, 2017: 111). Gaziantep 2015, Hatay 2017 Afyonkarahisar 2019 yılında gastronomi, İstanbul 2017 yılında tasarım, Kırşehir 2019 yılında müzik ve Kütahya 2017 yılında Bursa 2021 yılında Zanaat ve Halk Sanatları, alanlarından CCN programına Türkiye'den dahil edilmiş CCN üyesi şehirlerin sayısı 295 olarak bilinmektedir (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2021).

1.2.3. Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Mevzuat

Bireylerin, tüzel kişilerin ve devletin hak ve sorumluluklarının belirlendiği kültürel mirasın korunmasına yönelik yasalar, diğer yasalarda olduğu gibi yasama yetkisine sahip organlar tarafından konmaktadır. Türkiye'de Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Anayasası 7. maddesine istinaden yasama yetkisi Türkiye vatandaşları adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) aittir. Anayasa'nın 7. maddesi "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Bu yetki devredilemez" şeklindedir (Yılmazoğlu ve Perdecioğlu, 2019: 28).

Türkiye bulunduğu coğrafyanın konumu ve kültürel zenginliği dolayısıyla kültürel mirasın korunmasına yönelik mevzuatın oluşturulma çalışmalarının yapıldığı ilk ülkelerdendir (Karaduman, 2008: 72). Osmanlı İmparatorluğu dahil olmak üzere kültürel miras veya kültür varlıklarının korunması amacıyla hazırlanmış mevzuat; yürürlükten kaldırılmış ve yürürlükte olanlar şeklinde ayrı ayrı incelenmeye alınmıştır.

1.2.3.1. Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunması İlişkin Yürürlükten Kaldırılmış Mevzuat

1.2.3.1.1. Asar-ı Atika Nizamnameleri

Türkiye'de kültürel miras bilinci gelişiminin Osmanlı İmparatorluğu Tanzimat Dönemi'nde başladığını ifade etmek mümkündür. Özellikle aydın kesimin Avrupa seyahatlerinde

edindiği izlenimler ve Osmanlı sınırları içerisindeki eski eserlerin yağmalanması, devletin ve aydınların bu anlamda harekete geçmesinde önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir (Şimşek ve Dinç, 2009: 104).

Asar ve atika Arapça diline ait sözcükler olup; Asar sözcüğü eserler veya izler ve atika sözcüğü eski anlamına karşılık gelmektedir. Sözcüklerin Türkçe dilindeki karşılıklarına bakılarak Asar-ı Atika teriminin “eski eserler ve izler” anlamı taşıdığı söylenebilmektedir (Devellioğlu, 2000: 42). 1840’lı yıllarda Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yapılacak kazı çalışmalarının resmi izinler olmaksızın yapılamayacağı yönündeki kararlar ve 1846 yılında kurulan ilk müze; 1869, 1874, 1884 ve 1906 yıllarında yürürlüğe girmiş dört tüzükten oluşan Asar-ı Atika Nizamnameleri’nin temelini oluşturmaktadır (Çal, 1997: 391). 13 Kasım 1869 tarihli ilk tüzük, izinsiz kazı çalışmalarının yapılmasını engelleme ve kazılarla elde edilen kültürel miras varlıklarının yurt dışına çıkarılmasını yasaklayan yedi maddeyi içermektedir. Bunun dışında tüzüğün ismine dair herhangi bir tanımlama yapılmamış ve Asar-ı Atika terimi tüzüğün içinde geçmemektedir (Madran, 2002: 188). 1874 tarihinde ilan edilen ikinci tüzükte terimin tanımlamasına yer verilmiş ve geçmişten kalan menkul veya gayrimenkul herşey Asar-ı Atika kapsamına alınmıştır. Tüzüğün üçüncüsü 22 Şubat 1884 tarihinde ilan edilmiş ve tüzükte Asar-ı Atika teriminin geniş kapsamlı tanımına ve hangi objeleri kapsadığına yer verilmiştir. Ayrıca kültürel miras çevrelerini de bu tüzükte kapsam dahiline alınmıştır. 10 Nisan 1906 tarihinde ilan edilmiş dördüncü ve son tüzükte terimin tanımı genişletilmiş ve Osmanlı topraklarından çıkartılan eski objelerin sınırlandırma olmaksızın kapsam dahilinde tutulacağı belirtilmiştir. Dördüncü tüzük aynı zamanda, dili güncellenerek Eski Eserler Nizamnamesi adıyla 1973 yılına kadar kültürel mirasın korunması anlamında kullanılan tek yasal düzenleme olma özelliği taşımaktadır (Akozan, 1977: 26).

1.2.3.1.2. 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu

Eski Eserler Nizamname’sinin eski konutlar, tarihi alan ve çevrelerinin yapısının korunması konusunda gerekli noktalara değinmekte yetersiz kaldığı düşüncesiyle 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu düzenlenmiş ve Asar-ı Atika nizamnameleri yürürlükten kaldırılmıştır. Kanunda eserlerin, objelerin veya taşınmaz varlıkların çevreleriyle bir bütün halinde korunması gerektiğine yer verilmiştir. Kanunla 1952 yılında kurulmuş Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) doğrudan yetkilendirilmiş özellikle sit alanları ve tarihi çevrelerde imar planlarının düzenlenmesi yetkisi bu kurula devredilmiştir. Ayrıca 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’nda, özel müzecilik ve koleksiyonculuk faaliyetleri ilk kez tanımlanmış ve tarihi eserlerin ticari ürün olarak algılanmasını engelleme yönünde maddelere yer verilmiştir (Levent Yasemin, 2009: 63; Kejanlı vd., 2007: 185).

1.2.3.2. Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunması İlişkin Yürürlükte Olan Mevzuat

1.2.3.2.1. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

1982 Anayasası’nın yürürlüğe girmesiyle kanun ve yönetmeliklerin anayasa çerçevesinde yeniden düzenlenmesi, kültürel mirasın korunması yönündeki kanun, yönetmelik ve tüzükleri de etkilemiştir. 1982 Anayasası 63. maddesinde devletin kültürel mirasın korunmasını sağlama sorumluluğundan bahsedilmiş, kültürel mirası korumak üzere önlemler alınmak üzere; destek ve teşvik imkanları sağlanacağı ifade edilmiştir (Kejanlı vd., 2007: 189).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (KTVKK) TBMM’nin kuruluşundan önce oluşturulan geçmiş mevzuatın yanı sıra; Türkiye’nin taraf bulunduğu uluslararası anlaşmalar, kültürel mirasın korunmasında dünya genelinde izlenen politikalar ve Türkiye’de eski eser hukukunun gelişim süreçleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Çağdaş birçok kavramın ve uygulamanın yer verildiği KTVKK, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’nda eksik görülen hususları da gidermeyi amaçlamıştır. Kültürel mirastan bahsederken eski eserler terimi yerine “Korunması Gerekli Tabiat ve Kültür Varlıkları” teriminin kullanıldığı ve bu anlamda yeni tanımlamaların yer verildiği KTVKK 23 Temmuz 1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Karaduman, 2008: 86). Söz konusu yeni tanımlamalar 2863 sayılı KTVKK’nın üçüncü maddesinde yer almakta ve aşağıdaki gibidir (Gürpınar, 2001: 186);

Kültür Varlıkları: Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

Tabiat Varlıkları: Jeolojik devirlerde, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde ve yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.

Sit: Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yasadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi olayların cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

Koruma ve Korunma: Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza bakım, onarım ve restorasyon işleridir.

Korunma Alanı: Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.

Değerlendirme: Kültür ve Tabiat Varlıklarının teshiri, tanzimi, kullanılması ve bilimsel yöntemlerle tanıtılmasıdır.

2863 sayılı KTVKK ortaya koyduğu şerh ve hükümlere uyulmaması durumunda muhatap bireyler kanunun 67., 68., ve 74. maddeleri uyarınca 3 aydan 12 yıla kadar hapis cezası ve idari para cezalarına çarptırılmaktadırlar. Ayrıca bu cezalar, KTVKK ihlalinden kaynaklanan suçların tekrarı halinde iki katına çıkartılarak üst sınırdan uygulanmaktadır. (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1983). Halen yürürlükte olan KTVKK 78 maddeden oluşmakta değişen şart ve durumlar karşısında uygun görülen maddeler yeniden düzenlenebilmektedir. Yürürlüğe

girdiği 1983 yılından bugüne maddelerin değişim, iptal veya eklenmesine yönelik bilgiler Tablo 1.4.' te verilmiştir.

Tablo 1.4 2863 Sayılı Kanun'a Ek ve Değişiklik Getiren Mevzuatın veya Anayasa Mahkemesi Tarafından İptal Edilen Hükümlerin Yürürlüğe Giriş Tarihini Gösterir Tablo

Değiştiren Kanunun/KHK'nin/ İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	2863 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
3386	-	24.06.1987
4629	-	1/1/2002 tarihinden geçerli olmak üzere 3/3/2001 tarihinde
5177	7 ve 53	5.06.2004
5226	3, 6, 9,10,11,12,15,17,18,55,57,58,61,65,75, Ek Maddeler 1, 2, 3, Geçici Madde 3	27.07.2004
5571	12	13.01.2007
5663	Madde 11 ve Geçici Madde 7	30.05.2007
5728	8 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75	8.02.2008
5835	12, 55, 57, Geçici Madde 8	11.02.2009
5917	15	10.07.2009
KHK/648	3, 17, 18, 48, 51, 53, 55, 57, 58, 61, Ek Madde 4, Geçici Madde 9, Geçici Madde 10	17.08.2011
KHK/653	Ek Madde 4	17.09.2011
KHK/662	Ek Madde 4	2.11.2011
6498	7, 8, 65	11.10.2013
6552	21	11.09.2014
Anayasa Mahkemesinin 3/7/2014 tarihli ve E:2014/50, K:2014/124 sayılı kararı	15	12.12.2014
6745	65, Ek Madde 2, Ek Madde 5, Ek Madde 6, Geçici Madde 11	7.09.2016
7061	10	5.12.2017
KHK/700	32, 35, 53	(9/7/2018)
KHK/703	10, 21, Ek Madde 7, Ek Madde 8	(9/7/2018)
7153	10, 12, 17, Ek Madde 4	10.12.2018

Kaynak: Mevzuat Bilgi Sistemi, 1983

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS KAÇAKÇILIĞI

2.1. Kültürel Miras Kaçakçılığı Kavramı

Kaçakçılık kelimesini yasaların çizdiği sınırlar dışında yapılan ticaret olarak tanımlamak mümkündür (Kaçakçılık, t.y.). Kültürel miras varlıklarının ticari boyutta değerlendirilerek yasa dışı yöntemlerle ülke içinde veya uluslararası boyutta pazarlanması şeklinde tanımlanabilecek kültürel miras kaçakçılığı, bireylerin kültür varlıkları üzerinden güttükleri maddi kaygılarla gelişmektedir (Doğan, 2012: 24; Karaduman, 2008: 20). Genelde yağmalar, izinsiz kazılar veya soygunlar ile elde edilen kültürel varlıkların ticareti, alanyazında kültürel miras kaçakçılığı, kültür varlığı kaçakçılığı ya da yasa dışı eski eser ticareti şeklinde geçmektedir (Pulhan 2008'den akt. Özüşen ve Beceren, 2019: 609).

Tanımlar; yağma, soygun, izinsiz kazı ve benzer eylemlerle yasadışı olarak ele geçirilen kültürel miras kaçakçılığının, bir başka deyişle kültür varlıklarının yer değiştirmesinin önlenmesi yönünde; bahsi geçen eylemlerin durdurulması ve talebin ortadan kalkmasına yönelik çalışmaların yapılmasıyla mümkün olabileceğini göstermektedir.

Tarihi açıdan bakıldığında kültürel miras kaçakçılığının neredeyse İlk Çağ'a dayandığını ve hemen her coğrafyada gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Tulay, 2007: 22). Hititler, Persler, Eski Mısır ve Romalıların savaş ganimeti elde etmek üzere yaptığı yağmalarda birçok kültürel varlığı, yapıyı ve sanat eserini kendi topraklarına götürüp buralarda sergiledikleri bilinmektedir (Yücel, 1999: 48).

Kültürel miras kaçakçılığı suçlarının genel olarak aşağıdaki nedenlerle işlendiği düşünülmektedir:

- *Ekonomik refah seviyesindeki düşüklük,
- *Kültürel miras varlıklarının yüksek maddi değerlere sahip ve nadir olması,
- *Toplumlara kültürel mirasın korunması yönelik bilinç kazandırmada eğitim programlarının yetersizliği ve bu bilinci geliştirilmesinde iletişim ağlarının verimli kullanılamaması,
- *Müzelerin yeterli ödeneye sahip olmaması ve kültürel miras varlıklarının korunması, sergilenmesi gibi işlerde görev alan iyi yetiştirilmiş eğitimli personel sayısının azlığı,
- *Vatandaşların bir şekilde ele geçirdiği kültürel miras varlıklarını müzelere teslim etmeleri halinde, müzelerden varlıkların piyasadaki karşılığında çok daha miktarda ödeme almaları,

- *Kültürel miras konusunda yeterli toplumsal bilince sahip olunmaması,
- *Müze, ören yeri, koleksiyon veya depolarda alınan güvenlik önlemlerinin yeterli düzeyde olmaması,
- *Kültürel miras varlıklarının birer yatırım aracı olarak görülmesi ve bireylerdeki koleksiyonerlik tutkusu,
- *Turizm faaliyetlerinde kültürel miras varlıklarının çekici etkilerinin bulunması,
- *Müze ve tarihi eser koleksiyoncularının yüksek satın alma güçleri, insanlığın ortak tarihinin örneklerine sahip olma istekleri ve farklı kültürlerin kökenlerine dair içeriğe sahip olma arzuları.

Kültürel miras kaçakçılığında da diğer kaçakçılık faaliyetlerinde olduğu gibi en önemli etkenin talep olduğu bilinmektedir. Kültürel varlıkların kaçırılmasına yönelik faaliyetler alanında uzmanlaşmış kişiler tarafından uluslararası düzeyde yürütülmektedir (Karaduman, 2008: 18). Profesyoneller tarafından yaygın olarak kullanılan kültürel miras kaçakçılığı yöntemleri aşağıdaki gibidir (Duyan, 2010: 48):

- *İzinsiz kazılar sonucu elde edilen kültürel miras varlıklarının kaçırılması,
- *Kaçakçıların belirli bölgelerde gezerek eserleri toplaması,
- *Turistik çarşılarda bir şekilde ele geçirilmiş eserlerin alım-satım işlemlerinin yapılması,
- *Müzelerin veya kültürel miras varlıkların bulunduğu depoların soyguna uğraması ya da yağmalanması,
- *Orijinal ve herhangi bir koleksiyona kayıtlı bir eserin imitasyonu ile yerinin değiştirilmesi,
- *Sahte kimlik bilgileri ile yapılan kargolama ve posta işlemleri,
- *Hediyelik eşya imajı yaratılarak veya benzer hediyelik eşyaların arasına yerleştirilerek kaçırılması,
- *Yetkili kuruluşlarda görev alan personelin veya yöneticilerin görevlerini kötüye kullanması,
- *Koleksiyonerlik yapan bireylerin işlerini kötüye kullanması,
- *Bilirkişilerin tarihi eser kaçakçılarıyla birlikte çalışarak sahte rapor vermesi.
- *Diplomatik dokunulmazlığın tarihi eser kaçakçılığı yapmak üzere kötüye kullanılması,
- *Akademik unvana sahip bireylerin alıcı veya satıcı bireyi ikna etmek amacıyla unvanlarını ileri sürmesi,
- *İzinli kazıların kontrolden çıkması sonucu kazı esnasında gerçekleşen yasa dışı alım-satım işlemleri.

2.1.1. Dünya’da Kültürel Miras Kaçakçılığı

20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte ekonomisi güçlenmeye başlayan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), 2. Dünya Savaşı’nda yağmalanan Avrupa kökenli kültürel miras varlıklarının önemli alıcı ve toplayıcılarından olmuştur. Bugün çok sayıda nadir sanat eseri ait olmadıkları topraklarda, müzelerde sergilenmekte veya envanterlerinde bulunmaktadır. Müzelerde veya koleksiyonlardaki kültürel miras varlıkları yasa dışı yollarla ele geçirilmiş olsa bile genelde nasıl elde edildikleri bilgisi elde eden kurum tarafından sunulmaktadır. Örneğin Goya’nın El Medico adlı tablosunun, İskoçya Ulusal Galerisi envanterinde yer almakta, aynı zamanda yetkililer tablonun galeriye nasıl ulaştığına dair bilgi verirken 1869’da Madrid Kraliyet Sarayı’ndan çalındığını çekinmeden söyleyebilmektedirler (Greenfield, 2007: 244). Amerika’nın keşfinden önce orta Amerika’da yaşayan toplumların kültürel miraslarının keşif sonrası kaçak kazılarla ABD topraklarına kaçırıldığı ve kaçırılan objelerin ABD içerisinde birçok müzede sergilendiği geniş kitlelerin bildiği bir gerçektir (Coggins, 1969: 96). Başka toplumların kültürel miraslarını ellerinde rehin tutan ülkeler bu durumu, kültürel mirasın rehin alındığı zamanın şartlarına göre yasal bir durum şeklinde niteleyerek masumlaştırmaya çalışmaktadırlar (Gönlübol, 1996: 507). Çok sayıda kültürel miras kaçakçılığı suçu işlenmiş olsa dahi genelde kaçırılan kültürel miras ait olduğu yere iade edilmemektedir. Örnek olarak Hindistan 1977 ve 1979 yılları arasında 3000 kalem kültürel miras varlığının kendilerinden kaçırıldığını UNESCO’ya bildirmiş, sadece 10 kalem kültürel miras varlığının iade süreci başlatılabilmektedir. UNESCO gibi köklü ve büyük bir kurumun bile böylesi süreçlerde çaresiz kalmasını biraz da üye ülkelerin taraf olduğu sözleşmelere uyup uymamalarıyla ilişkilendirmek mümkündür. Aynı zamanda kültürel miras varlıklarının kendilerine iade edilmesi için uluslararası girişimlerde bulunan ülkelerde de durum Hindistan’ın karşılaştığı durumdan farklı değildir. Kültürel miras kaçakçılığı, hobi amaçlı sanat koleksiyonculuğu, ülkelere fidye talep etmek üzere rehincilik ve aldatıcı satıcılık amaçlarıyla yapılmaktadır. Kültürel miras kaçakçılığı, yüksek hacimli para akışının olduğu yasadışı bir sektördür. Örneğin 1988 Amsterdam Stedelijk müzesi soygunundan 30 milyon pound değerinde eser çalınmıştır (Greenfield, 2007: 245).

Kültürel miras kaçakçılığında müzayedeler, ürünün ele geçirilme yolu detaylıca incelenmeden uluslararası ve ulusal anlamda el değiştirdiği ya da piyasaya sürüldüğü ortamlardır. Ayrıca müzayede şirketlerince alıcı ve satıcı hakkındaki bilgilerin gizlenmesi durumu el değiştiren kültürel mirasın takip edilmesini de zorlaştırmaktadır. Bir müzenin veya koleksiyonun, topraklarından kopartılmış kültürel miras ürünlerini envanterine eklemesi yani kültürel miras kaçakçılığına alet olması da müzayedeler ve kaçakçılarla direkt alışveriş şeklinde

gerçekleşmektedir (Greenfield, 2007: 247). Müzayede şirketlerinin yeterli düzeyde kontrol edilememesi kültürel miras kaçakçılığını kolaylaştırmaktadır. Müzayede kanallarının yetersiz kontrolü kültürel mirası çalınmış toplumlarla birlikte alıcı bireyler için de mağduriyet yaratmaktadır. Örneğin müzayede şirketinden alınacak bir ürünün orijinalliği ve kökeni konusundaki bilgilerin alıcıya doğru yansıtılmasına dair bir yaptırım bulunmamaktadır. Bireysel olarak sahiplenilmesi yasak olan, toplumlara mal olmuş tarihi eserlerin; taşınması, satılması veya satın alınmasını yasaklayıcı ve önleyici maddeleri içeren Unesco 14 Kasım 1970 Paris Sözleşmesi'ni 2002 yılında imzalayan İngiltere, bu tarihe kadar UNESCO üyesi olmakla birlikte çalıntı olduğu resmen kanıtlanmış kültürel miras varlıklarının iadesini gerçekleştirmemiştir. Anlaşmanın imzalanmasından sonra dahi geçmişte çalınmış kültürel miras varlıklarına dair bir girişimde bulunmamıştır. Yasal müzayedeler dışında yasa dışı müzayedeler kültürel miras kaçakçılığın ve en nadir eserlerin ticarete konu olduğu karanlık noktalarlardır. Örneğin Robin Symes'in ceza aldığı kültürel miras kaçakçılığı davasında, üç gizli depoda tespit edilen yasa dışı müzayedelerle pazarlanmayı bekleyen eserler yasal müzayedelerde pazarlanan eserlerin birkaç katını oluşturmaktadır. Tam da bu noktada yasal müzayedelerin, yasa dışı müzayedelere fiyat belirlemek dışında rolünün olmadığından, nadir ve ticari anlamda yüksek değerli kültürel miras varlıklarının kaçak yollarla mülkiyet haklarının devredildiğinden bahsetmek mümkündür (Watson, 2006: 95). Ayrıca her ne kadar yasal da olsa bazı müzayede şirketlerinin satış işleminin gerçekleşmesi ve gerçekleşen işlem üzerinden elde edecekleri komisyon bazlı gelirden feragat etmemek adına kültürel miras kaçakçılığına göz yumduğu bilinmektedir. Örneğin Sotheby's isimli Londra merkezli bir müzayede şirketinin 1985 Aralık tarihli bir müzayedesinde satışa sunulan altı parça eserin kaçak kazılar sonucu ele geçirildiği tespit edilmiş ve şirketten satışın durdurulması istenmiştir. Sotheby's eserlerin kaçak kazılar sonucu ele geçirildiğini kanıtlayan resmî belgelerin kendilerine sunulmadığı gerekçesiyle satışını durdurmamıştır. Yine aynı şirket Sotheby's, ICOM'un 1993 yılının Eylül ayında hâkim olduğu tüm platformlar aracılığıyla Angkor Wat kutsal şehrinde yüz adet eserin çalındığını duyurmasına rağmen, yaklaşık bir ay sonraki müzayedede Angkor Wat eserlerinin satışını durdurmamıştır. 1994 yılında İngiltere'de olduğu tespit edilen eserler 1996 yılında ait olduğu topraklara Ulusal Kamboçya Müzesi'ne teslim edilmiştir (Clément, 2002: 141; Greenfield, 2007: 253).

Örneklerden yola çıkarak UNESCO üyesi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik kapsamlı sözleşmelere taraf olan ülkelerin dahi zaman zaman kültürel miras kaçakçılığına gereken hassasiyeti göstermediğini ifade etmek mümkündür. Aynı zamanda bazı ülkelerin kültürel miras kaçakçılığı konusundaki gerçekleri kabullendiği görülmüş, örneğin İsviçre'nin

Türkiye, Mısır, İtalya ve Yunanistan gibi Akdeniz ülkelerinden kaçırılan kültürel mirasın toplanma noktasına dönüştüğü İsviçre Kültürel Miras Federal Bürosu tarafından itiraf edilmiştir. Kültürel miras varlıklarının uygun alıcılar bulunana ve şartlar sağlanana kadar İsviçre'deki banka kasalarında bekletildiği geniş kitleler tarafından bilinen bir gerçektir (Greenfield, 2007: 257). İsviçre'nin bankacılık politikalarında izlediği katı gizlilik kuralları "Geheimsphere" diğer kaçakçılık faaliyetlerinde olduğu gibi kültürel miras kaçakçılığında da İsviçre bankalarının tercih edilme ve İsviçre'nin kaçak kültürel miras varlıklarının toplanma merkezi olarak kullanılma nedenini açıklar niteliktedir (Yıldız ve Demir, 2019: 335). 2005 yılı itibarıyla bu konuda önemli tedbirler alan İsviçre hükümeti, yaptığı yasal değişikliklerle banka kasalarının kültürel miras kaçakçılığına alet edilmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Kültürel miras kaçakçılığında izlenen yöntemler benzerlik göstermekle birlikte kaçak kültürel miras varlıklarının pazarlanmasına göz yumulan ülkelere, coğrafi konum bakımından yakın ve "güvenli" addedilen İsviçre gibi ülkeler geçiş noktası olarak kullanılmaktadır. Kültürel miras varlıklarının kaçakçılığından izlenen diğer tipik yöntem ise eserlerin doğrudan pazarlanacağı ülkeye götürülerek buralarda muhafaza edilmesidir. Her iki yöntemde de mecbur kalındığında eserlerin köken bilgileri tahrip edilerek legal statüye sokulmaya çalışılmaktadır (Kersel, 2006: 190). Kültürel miras kaçakçılığının genellikle organize suçlar çerçevesinde gerçekleştiğini ve dava dosyalarının yüzde yirmisinin uyuşturucu ve silah kaçakçılığı suçlarıyla ilişkilendirildiği düşünülürse, her beş vakadan birinin uyuşturucu ve silah kaçakçılığıyla ilişkili olduğu bilinmektedir. Kültürel miras kaçakçılığını önleme girişimlerinin, uyuşturucu ve silah kaçakçılığını önleme konusunda da etkili olabileceği konusu göz ardı edilmemesi gereken önemli bir gerçektir. Kültürel miras kaçakçılığı suçunu işleyen kişilerin çoğunlukla iş insanları ve inşaat sektörü çalışanları arasından çıkması ilgi çekici bir detay olarak görülmektedir (Sotiriou, 2016: 393). Kültürel miras kaçakçılığında kuryelik yapan bireylerin ise yurt dışı giriş ve çıkış noktalarında kontrol edilme sürecinde diplomatik bagaj gibi birtakım ayrıcalıklara sahip diplomatlık ve gazetecilik mesleğine mensup bireyler arasından seçildiği bilinmektedir. Ayrıca taşınan izinli eserler arasında dezenformasyon yöntemiyle kaçak eserleri de rahatça geçirebilen sanat eseri tüccarlarının da mesleklerini kültürel miras kaçakçılığıyla suiistimal ettikleri söylenebilmektedir. Bununla birlikte kültürel miras kaçakçılığı suçlarının tespit edilmesinin teknolojik imkanlar dahilinde kolaylaşmasına rağmen son yıllarda; Suriye, Afganistan ve Mısır gibi ülkelerde yaşanan iç savaşlar ve karışıklıkların kültürel miras kaçakçılığı girişimlerinin ve kültürel miras varlıklarının yer değiştirme olasılıklarının arttığı görülmektedir (Greenfield, 2007: 247).

2.1.2. Türkiye’de Kültürel Miras Kaçakçılığı

İnsanlık tarihinin başından itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, göçebe insan toplulukları için köprü görevini üstlenmiş Anadolu toprakları; kültürel miras anlamında oldukça zengin bir yapıya sahiptir. 12. ve 13. asırda Haçlı Seferleri ile çok sayıda kültürel varlığın bu topraklardan koparıldığı bilinmektedir. Ayasofya Kilisesi ve Hipodrom’un o dönemde yağmalanması bu durumun örnekleri arasında yer almaktadır (Kürüm, 2005: 45). Bursa’daki Ulu Camii’ne bağışlanmış bir Kur’an-ı Kerim’in çalınma olayı 1577 yılında resmi kayıtlara girmiş o tarihlerde dahi kültürel miras varlıklarının maddi kaygılarla yağmalandığı bilinmektedir (Erünsal, 1989: 146).

16. yüzyılın sonları itibariyle henüz bir tanımı yapılmamış olsa dahi kültürel mirasın tahrip ve yağmalanması tehdidi ile daima karşı karşıya kalmış Osmanlı İmparatorluğu’nun bu konuda tedbir alma çabaları resmi kayıtlardan da anlaşılmaktadır. Örneğin Yunanistan’daki eski yerleşim yerlerinde tespit edilen eski sütunların ve somaki denilen mermer yapıların korunmasının bir divan-ı hümayun toplantısında gündeme getirildiği, toplantıların kaydedildiği mühimme defterlerinden tespit edilmiştir. Ayrıca Selçuklu Dönemine ait yapılardan, Aksaray’da bulunan Sultan Han’ın tahrip edilmesini önlemek amacıyla yazılı bir emirin Aksaray kadısına gönderildiği bilinmektedir (Paksoy, 1993: 202).

Rönesans sonrası Avrupa topraklarında gelişen koleksiyonculuk anlayışı ile 17. yüzyılda gelişen müzecilik anlayışının kültürel miras kaçakçılığının bugünkü anlamda yapılmasına yol açtığı ayrıca Türkiye’deki kültürel miras kaçakçılığının da bu dönemlere dayandığı bilinmektedir. Eski Yunan ve Roma toplumlarını kendi köklerine dair bilgi toplamak amacıyla araştıran Avrupa medeniyetleri bu toplumların yaşadığı coğrafyalardaki kültürel miras varlıklarını organize bir şekilde yağmalamışlardır (Akkuş ve Efe, 2015: 411). İlerleyen dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu’nun eğitim, bilim, ekonomi ve teknoloji alanlarında çağa ayak uyduramaması; kültürel varlığın korunması bilincinin oluşamamasına, yatırım potansiyeli olan milletlere birtakım imtiyazlar sağlanması ya da olumsuz faaliyetlerine göz yumulmasına, teknolojik kolaylıkları elde etmek adına kültürel mirasın tahrip edilmesi veya kaçırılması konusundaki kontrolünü kaybetmesine sebep olmuştur (Goode, 2004: 59).

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun eski eserler ve arkeoloji konusunda yeterli düzeyde; bilgi, maddi kaynak ve uzmanlara sahip olmayışı kültürel miras kapsamında saha çalışmalarının yapılmasının önüne geçmiş ve bu alanda bir boşluk oluşturmuştur. Oluşan boşluk Avrupa arkeoloji ve eski eser çevrelerinin dikkatini çekmiştir. Osmanlı hükümdarları tarafından sağlanan imtiyazlar, verilen kazı izinleri, Avrupa ile yakınlaşmak adına kanunsuzluğa gösterilen hoşgörü ve denetleme mekanizmalarının eksikliği veya işleyişindeki

problemler Anadolu topraklarındaki kültürel mirasın; Avrupalı arkeolog, inşaatçı, tüccar gibi kesimlerce yağmalanmasına davetiye çıkarmıştır (Kürüm, 2005 :46). Söz konusu zayıflıklar ve kısıtlı imkanlar o dönemde yapılan kaçak kazılar ve kültürel miras kaçakçılığının zirve noktasına ulaşmasına yol açmış örnek olarak kültürel miras kaçakçılığı literatüründe önemli bir yer tutan “Schliemann Kazıları” bu dönemde gerçekleşmiştir. Çocukluk yıllarından itibaren Klasik Yunan Dönemi edebiyatına ilgi duyan Heinrich Schliemann, Homeros ve Hesiodos’un eserlerinde geçen Troya kentini ve hazinelerini bulma amacı üzerine 1868 yılı başlangıç olmak üzere izinsiz veya özel izinli olmak üzere bir dizi kazı gerçekleştirmiştir. 1873 yılında çeşitli madenlerden yapılmış takı, mutfak gereci, alet ve silahları içeren 155 parçalık Troya hazinesi bulunmuş, eserleri bilim adına muhafaza etmek ve korumak adına Atina’ya gönderildiği iddia edilmiştir (Schliemann, 1874: 8). Başlarda İngiltere’de sergilenen kısa bir süre sonra da Berlin Müzesi’ne devredilen Troya hazinesinin yurt dışına kaçırıldığının tespit edilmesinin ardından, Dönemin Müzei Hümayun müdürü Philig Anton Deither Atina’da Troya hazinesinin kaçırılmasına ilişkin bir dava açmış ve davada kaçakçılık suçu sabit bulunan Schliemann’a 10 bin Frank para cezası kesilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu aldığı tazminat sonucu Troya hazinesi ile ilgili tüm haklarından vazgeçmiştir Ayrıca Schliemann’ın 1875 yılında Maarif Nazırlığı’na Müze-i Hümayun’da değerlendirilmesi şartıyla 50 bir Frank gönderdiği ileri sürülmektedir. Mahkeme süreci ve ilk Türk arkeolog olarak kabul edilen Osman Hamdi Bey’in müze müdürlüğü görevine getirilmesi gibi birtakım gelişmeler Schliemann’ın Anadolu topraklarındaki kazı çalışmalarının eski yoğunlukta olmamak kaydıyla devam ettiğini ifade etmek mümkündür (Esin, 1993: 189). Schliemann kazılarıyla hemen hemen aynı dönemde Bergama- Dikili yolunun modern tekniklerle inşası için Osmanlı İmparatorluğu tarafından ücreti mukabilinde görevlendirilen Carl Humann bölgede görevini yerine getirmekteyken Bergama Kalesi duvarlarında yer alan kabartmaları fark etmiş ve hiçbir resmi izin almadan bu noktada kaçak bir arkeolojik kazıya başlamıştır. Kazılardan elde ettiği eserleri gizli bir şekilde Berlin Müzesi’ne gönderen Humann bu eylemi müze müdürünün dikkatini çekmek ve çıkarılan eserleri müze envanterine kazandırmak amacıyla 1864-1871 tarihleri arasında 7 yıl boyunca sürdürmüştür (Bayrakdar vd., 2017: 50). Bölgeden çıkarılan eserler Berlin Müzesi’nin dikkatini çekmiş, dönemin şartları nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu üzerinde yaptırım gücünün hayli bulunduğu Alman İmparatorluğu; kapsamlı ve uzmanlar tarafından yapılacak Bergama arkeolojik çalışmaları için gerekli resmi izni rahatlıkla çıkartmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun kazılardan çıkarılan eserler üzerindeki tüm haklarını 10 bin Mark’a tekabül eden 40 bin Frank karşılığında Alman İmparatorluğu’na devrettiği ve başlıcaları; Bergama Sunağı, Trysa Anıtı Panoları’ndan oluşan çok sayıda eserin Berlin’e taşınması hususunda gerekli izinleri sağladığı

çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir (Önder, 1993: 66; Özkan, 1999: 51; Kunze, 1995: 11). Anadolu kültürel mirasının korkunç bir şekilde yağmalandığı 19. yüzyılda, Theodor Wiegand'ın Bergama Müzesi'ne kaçırdığı Milet Agora Güney Kapısı, British Museum'a kaçırılan Efes, Halikarnas ve Xanthos eserleri, Viyana Sanat Tarihi Müzesi'ne kaçırılan Heroon kabartmaları, efes eserleri ve Louvre Müzesi'ne kaçırılan Artemis tapınağı kabartmaları gibi Anadolu'dan kaçırılmış eserler bu müzelerin envanterlerinin temelini oluşturmaktadır (Tülek, 1998: 45; Oberleitner, 2001: 42). Bunların dışında Efes'te İngiliz ve Avusturyalı kazı ekipleri çalışmış, kazılardan elde edilen kültürel miras varlıkları sempati kazanmak adına bizzat Abdülhamid tarafından Avusturya'ya hediye edildiği bilinmektedir. Dönemin müzeler müdürü ve tarihteki ilk Türk müzeci olarak bilinen Osman Hamdi Bey'in bu hibeye karşı çıkmasına rağmen karardan dönülmediği anlaşılmaktadır (Kürüm, 2005: 47).

Avrupa'daki koleksiyoncuların 20. yüzyıl başlarında İslami eserlere artan ilgisine paralel olarak İslami eser hırsızlığındaki artış üst seviyelere ulaşmıştır. Örneğin İstanbul'un o yıllarda dahi merkezi bir konumunda yer alan Sokullu Mehmet Paşa Türbesi'nden yetmiş parçadan fazla çininin çalındığı bilgisi 1909 tarihli resmi bir evrakta geçmektedir. 1914 yılında Müze-i Hümayun'dan Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne taşınan İslam eserleri koleksiyonuna ait halı ve kilimlerin büyük bir bölümünün o yıllarda çalındığı da bilinmektedir. (Shaw, 2004: 293).

Eski eser talebini karşılamak ve kültürel miras kaçakçılığıyla gelir elde etmek üzere kurulan organize örgütlerin 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıktığı bilinmektedir. Kültürel miras kaçaklığı organize şekilde yapılmaya başlandığından bu yana yöntemleri değişse dahi organizasyon yapısında pek fazla değişiklik görülmemiştir. Organizasyonun en alt kademesi genel olarak kaçak kazı yapan bireyler, hazine avcıları ve hırsızlardan oluşmaktadır. Kaçak kazı, soygun veya hırsızlık sonucu elde edilen kültürel miras varlıkları bir sonraki kademe olan toplayıcılar tarafından alınır, toplayıcılar da bu eserleri kültürel miras varlıklarının satışı hususunda tecrübe ve bağlantıları bulunan pazarlamacılara yönlendirir. Satış işlemi sonrası eser ulaştığı noktadaki koleksiyoncu veya müze envanterine kaydedildiği gerekirse sahte ihraç belgesi düzenlenerek gerçekleşen satış “yasal” hale getirilebildiği bilinmektedir (Karaduman, 2008: 66).

2.2. Kültürel Miras Kaçakçılığı ile İlgili Uluslararası Kurum, Kuruluş ve Protokoller

Kültürel miras varlıklarının ticarete konu bir meta haline getirilmesinin veya mücbir sebeplerle ait olduğu topraklardan koparılmasının engellenmesi, kültürel mirasın korunması kapsamında değerlendirilebilecek bir durum olmakla birlikte; kültürel miras kaçakçılığı

suçlarının organize suç örgütlerince ve profesyoneller tarafından işlenmesi suçların yapılarını karmaşıklaştırmaktadır. Bu durum kültürel mirasın korunması dahilindeki protokol ve anlaşmaların izlenmesi dışında; kültürel miras kaçakçılığı suçlarının önlenmesi ve tespit edilmesi hususunda uzman bilgisi gerektirmekte ve uluslararası yardımlaşmaya olan ihtiyacı arttırmaktadır (Marianne, 2000:4). Bu bağlamda kültürel miras kaçakçılığının önlenmesine yönelik uluslararası çabaların; kültürel varlıkların korunması, tahribatın önlenmesi ve restore edilmesi gibi uzmanlık gerektiren diğer alanlardan ayrılarak incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.2.1. Kültürel Miras Kaçakçılığının Önlenmesi Kapsamında UNESCO’nun Faaliyetleri

2.2.1.1. 1954 Tarihli Lahey Silahlı Çatışmada Kültürel Varlıkların Korunması Anlaşması

Çalışmanın birinci bölümünde faaliyet alanları ve yapısal özelliklerine değinilen UNESCO’nun daha çok kültürel mirasın korunması çalışmalarıyla anıldığı bilinmektedir (Oğuz, 2007: 6). Türkiye’nin de taraf olduğu UNESCO anlaşmalarından “1954 tarihli Lahey Silahlı Çatışmada Kültürel Varlıkların Korunması Anlaşması”, kültürel miras kaçakçılığı ile ilgili geniş bir içeriğe sahip olmasa da savaş durumlarındaki kültürel miras kaçakçılığının önlenmesine ilişkin hususları içermektedir. Anlaşmaya göre, savaş sırasında taraflardan biri bir bölgeyi işgal eder veya çatışma halinde bir bölge diğer tarafa ilhak olursa kültürel miras kaçakçılığının önlenmesi sorumluluğu bölgeyi işgal eden veya ilhak olunan devlete aittir. Bu gibi durumlarda anlaşmaya taraf olmuş devletler, bir şekilde yurt dışına ihraç edilmiş kültürel miras varlıklarını savaş sona erdikten sonra ait oldukları yere iade etmek zorundadır. Ayrıca kültürel miras kaçakçılığı organizasyonun bir parçası olarak kaçak kazı faaliyetlerinin, arkeolojik kazılardan ayrılmasının ve bu konunun yeni bir toplantıda ele alınmasının gerekliliği ifade eden iki tavsiye kararının da bu anlaşmanın gerçekleştiği toplantıda alındığı bilinmektedir (O’Keefe, 2007: 10).

2.2.1.2. Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirler Sözleşmesi

Kültürel miras varlıklarının yurt dışına kaçırılmasının kapsamlı olarak işlendiği “Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirler” adlı sözleşme 14 Kasım 1970 tarihinde Paris’te yapılan 26. UNESCO Genel Konferansı’nda kabul edilmiştir. Bu sözleşme kültürel miras kaçakçılığının ve kültürel miras varlıklarının yer değiştirmesinin önlenmesi konusundaki en etkin sözleşme olarak görülmektedir (Yılmaz, 2018: 484). Sözleşmede her ülkenin kendi topraklarından çıkarılan

kültürel miras varlıklarının çıkarıldığı ülkeye ait olduğu vurgulanmış, sözleşme uyarınca belirlenen şartların dışında kalan yurt dışı satış, alış ve sahiplik haklarının değişimi işlemlerinin tümüyle kanunsuz işlemler olduğu ifade edilmiştir Kültürel miras kaçakçılığının uluslararası olarak eşitlik ilkesi çerçevesinde önlenmesini amaçlayan bu sözleşmenin, 24 Nisan 1972 tarihinde yürürlüğe girdiği ve Türkiye’de 21 Nisan 1981 tarihinde kabul edilerek bu tarih itibarıyla taraf olunduğu bilinmektedir (Oğuz, 2007: 10; Kürüm, 2005: 64). Uluslararası hukuk sisteminin bilindik bir ilkesi olan “geriye yürümezlik” ilkesi sebebiyle, kaçırılan kültürel mirasın iadesinde geçmişte tespit edilen kaçakçılık faaliyetlerine yönelik iade talebinde bulunmak mümkün olmamaktadır. Ayrıca iade süreci ancak sözleşmeyi kabul etmiş iki taraf arasında birebir görüşmelerle ilerlemektedir. Bu bilgiler ışığında UNESCO Daimî üyesi olsa dahi sözleşmeye taraf olmamış bir ülkeden sözleşme kapsamında iade talebinde bulunmak mümkün görülmemektedir (Kamalak, 2009: 21). Ülkelerin yasalarındaki farklılıklar kaçakçılığa maruz kalan kültürel miras varlıklarının iade süreçlerini zorlaştırsa da sözleşmeye taraf devletler; kendi sınırlarında yer aldığı tespit edilen ve kültürel mirası kaçırılan devletlerin kanıtlı beyanı sonrası bu varlıklara el koyma ve koruma altına alma sorumlulukları bulunmaktadır. Sözleşmenin 7. Maddesine göre kaçakçılığa konu olan esere el koyan veya iş birliği talep edilen devlet, eserin yakalanması ve iade edilmesi sürecindeki maliyetlerin, iade talebinde bulunan ülke tarafından karşılanmasını “iyi niyetli alıcı” sıfatıyla isteme hakkına sahiptir. Fakat “iyi niyetli alıcı” sıfatıyla talep edilecek miktarların hesaplanmasına ilişkin herhangi bir detay sözleşmede yer almamaktadır (O’Keefe, 2007:60).

Sözleşmenin “geriye yürümezlik” ilkesi sınırlarında işlemesi, özellikle 19. yüzyılda acımasızca yağmalanan Anadolu kültürel mirasının iadesinin önünü kapatmakta, sözleşmede yer alan “el koyma ve iade sürecinin sağlıklı bir şekilde işlemesine yönelik tüm önlemlerin alınması” gibi ucu açık maddelerle iade sürecinin işletilmesinde ülkelerin inisiyatif kullanmasına hak sağlamakta ve kötü niyetli geciktirmelerde masum olmayan dayanakların oluşturmasını mümkün kılabilmektedir (Kuşseven, 2009: 58). Sözleşme esaslarının uygulanma yöntemlerinin, taraf ülkelerin bakış açıları, yasaları ve elde etmek istediklerine göre şekillenebildiğini ifade etmek mümkündür. Bu duruma örnek olarak, ABD sözleşmeye düştüğü bir şerh ile sözleşmede yer alan iade kararı hükümlerinin tamamı yerine getirilse dahi iadeye söz konusu nihai kararın, muhatap olan eyalet yasa ve esaslarına göre yapılacak hukuki tasarruf sonrası gerçekleşebileceğini ifade etmiştir. Bu durumdan kaçırılan kültürel miras hususunda ABD sınırları içerisinde herhangi bir eyaletten kolayca iade kararı çıkabilecekken; başka bir eyaletten iade kararının çıkamayabileceği anlaşılabilmektedir (Sokal, 2006: 49). Sözleşmenin var oluş amacına uygun olarak işlemesinde çıkacak problemleri ve taraf ülkeler arası yorum

farklarını ortadan kaldırmak, kültürel miras kaçakçılığında kaynak ve pazar rolüne sahip taraf ülkelerde sözleşme şartlarının etkin olarak uygulanmasını sağlamak amacıyla alt komiteler kurulmuştur. Türkiye'nin de aktif katılım sağladığı komitelerden biri olan “Dünya Mirasları Komitesi” 2013 yılında “Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirleri Uygulama Rehberi” yayınlanmıştır (Akçaboza Taşkiran ve Binan, 2020: 74).

2.2.1.3. UNESCO Yasa Dışı Edinilmiş Kültür Varlıklarının Kaynak Ülkeye İadesinin veya Geri Verilmesinin Teşviki Hükümetlerarası Komitesi (ICPRCP)

UNESCO Kültür varlıklarının ait olduğu topraklara iadesi ve yasadışı yollarla ele geçirme durumunda ülkelerin iade konusunda teşvik edilmesine Yönelik UNESCO “Yasa Dışı Edinilmiş Kültür Varlıklarının Kaynak Ülkeye İadesini ve Kanunsuz Alıkoyma Durumunda Geri Verilmesinin Teşviki Hükümetler arası Komitesi” (ICPRCP), 1978 yılındaki 20. UNESCO genel konferansında alınan kararla kalıcı bir organ olarak kurulmuştur (Kamalak, 2009: 28).

Komite, kültürel mirasın kanunsuz olarak yer değiştirmesini engellemek, iade süreçlerinde meydana gelen sorunlarda uluslararası iş birliğinin kullanılması ve kültürel miras varlıklarının iadesi konusunda; UNESCO üyesi ülkelerin orta noktayı bulmak üzere müzakerelerle, çözümlerle sorumluluk almalarını teşvik etmek amacıyla kurulmuştur. Komitenin kaçırılan kültürel mirasın tümünden iadesini sağlamak gibi bir hedefi bulunmamakla birlikte, arabuluculuk konusundaki girişimlerini ait olduğu topraklar için yüksek önem arz eden kültürel miras varlıkları üzerine yoğunlaştırmaktadır (Greenfield, 2007: 221). Komiteye üye olması gözetilmeksizin, UNESCO üyesi her ülke ICPRCP'nin iade konusunda arabuluculuk süreçlerini başlatmasını talep edebilmekte, müzakereler ve arabuluculuk girişimleri herhangi bir neticeye ulaşmaz ise diğer vakalarda olduğu gibi komitenin gündeminde kalmaya devam etmektedir. Ayrıca ICPRCP'den çıkan arabuluculuk ya da uzlaşma kararları hukuki açıdan bağlayıcılığı bulunmayan tavsiye niteliğindeki kararlardan ileriye gidememektedir (Kamalak, 2009: 28).

2.2.2. Kültürel Miras Kaçakçılığı ile İlgili Diğer Uluslararası Kurum, Kuruluş ve Protokoller

2.2.2.1. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC)

Viyana merkezli Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) 1997 yılında kurulmuş, kültürel miras kaçakçılığının da bir parçası olduğu organize suçlarla mücadeleye yönelik bilgi toplama ve bilgi yönetim araçlarının çeşitlendirilmesi gibi kapsamlı bir amaca

hizmet etmektedir. Özellikle uyuşturucu ile mücadele kapsamında oluşturduğu “Konteyner Kontrol Programı”, kaçırılan kültürel miras varlıklarının nakliye aşamasında tespit edilmesine katkı sağlamıştır (Harmancı vd., 2014: 148).

2.2.2.2. Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi

Avrupa Konseyi’nde 20 Nisan 1959 tarihinde ve Türkiye’de 23 Mart 1968 tarihinde imzalanmış “Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi” ceza davalarına bağlı gelişen şüpheli veya mal iade taleplerinde taraf devletlerin kendi mevzuatlarına uyan şekillerde davranması sorumluluklarını ifade eden anlaşmadır. Yurt dışına kaçırılan ve suçun sabit olduğu tespit edilen kültürel miras kaçakçılığı davalarında bu sözleşme suçluların ve kültürel miras varlıklarının iadesi için gerekli olan yasal dayanağı oluşturmaktadır (Karaduman, 2008: 120).

2.2.2.3. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Türkiye’nin 5 Mayıs 1999 tarihinde imzaladığı “Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi” kaçak kazıların önlenmesi ve kazı yöntemlerinin belirlenmesi temelinde şekillendirilmiş; ilk olarak 6 Mayıs 1969 tarihinde, güncellenmiş formuyla 16 Ocak 1992 tarihinde tekrar imzalanmış sözleşmedir. Sözleşmede kültürel miras kaçakçılığını önlemeye yönelik olarak, kaçak kazılar sonucu ele geçirilen kültürel miras varlıklarının pazarlanması ve ihraç edilmesinin önlenmesinde sözleşmeye katılan ülkelerin sorumlulukları belirlenmiştir. Fakat sözleşmede yurt dışına kaçırılan kültürel mirasın iadesine dair herhangi bir madde bulunmamaktadır (Karaduman, 2008: 121).

2.2.2.4. Çalınmış ve Yasa Dışı Yollarla İhraç Edilmiş Kültür Varlıkları Hakkında Sözleşme (UNIDROIT)

Özel Hukukun Birleştirilmesi Uluslararası Enstitüsü (UNIDROIT) Milletler Cemiyeti’ne bağlı olarak, devletlerin özel hukuk sistemlerinin ortak nokta ve içerikte buluşturulması amacıyla 1926 yılında kurulmuştur (Çalışkan, 2021: 466).

UNESCO kuruluşundan itibaren, kültürel mirasın korunması ve kaçakçılığın önlenmesi konulu sözleşmeler, bildirgeler ve tavsiye kararları yayınlamış, bu yayınlar kültürel miras kaçakçılığı sektörünün öncüsü konumundaki birçok ülke tarafından da desteklenmiştir. Örneğin 1970 tarihli “Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirler Sözleşmesi” 123 ülke tarafından imzalanmış fakat böylesi bir sözleşmeye taraf olan ülkelerin kendi çıkarlarına olan kültürel miras kaçakçılığına göz yumdukları bilinmektedir. UNESCO gibi uluslararası kurumlarda alınan kararların ve imzalanan sözleşmelerin hukuki boyuttaki bağlayıcılığı, devletlerin o karar ve sözleşmeleri

işaret eden uyum yasaları çıkarmasıyla meydana gelmektedir. Her devletin yasalarını kendi anlayışı çerçevesinde düzenlemesi ise UNESCO gibi kurumlardan çıkan kararların uygulanmasında devletler arası farklılıkların meydana gelmesine neden olmaktadır (Özel, 2013: 239). Bu bağlamda söz konusu farklılıkları ortadan kaldırmanın ve devletler tarafından çıkartılan uyum yasalarının eş değerliğinin sağlanmasının; kültürel miras kaçakçılığının engellenmesinde uluslararası iş birliğini güçlendirebilecek ve uzlaşi süreçlerini hızlandırabilecek role sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. 1970 tarihli sözleşmesinin uygulanabilirliğini hukuki açıdan arttırmak isteyen UNESCO, bahsi geçen sözleşmeyi tamamlayıcı nitelikte bir sözleşme hazırlamasını talep etmek üzere UNIDROIT'e başvurmuştur. 24 Haziran 1995 yılında son halini alan tamamlayıcı sözleşme 1 Temmuz 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeyi 42 ülke kabul etmiş fakat Türkiye henüz bu sözleşmeye taraf olmamıştır. Özellikle zaman aşımı sınırı ve “iyi niyetli alıcılar” için tazminat hakkına dair maddelerin bulunması, kültürel mirası büyük ölçüde yağmalanmış Türkiye'nin, sözleşmeyi kaçakçıyı kollayan maddelere de yer verem bir sözleşme olarak gördüğü için imzalamadığı düşünülmektedir. (Karaduman 2008: 120).

Bu kurum, kuruluş ve protokollerin dışında;

Ülkelere ticari malların ve insanların giriş çıkışlarında kontrolü sağlayan gümrük kurumları birliği, Dünya Gümrük Örgütü de kültürel miras kaçakçılığıyla mücadele halindedir. Türkiye Dünya Gümrük Örgütü'ne kuruluşundan 3 yıl sonra 1953 yılında üye olmuştur (Akipek, 1992: 129).

Uzmanlık alanı organize suçlarla mücadele olan Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (INTERPOL) kültürel miras kaçakçılığıyla mücadele eden uluslararası kurumlardan bir başkasıdır. Fakat unutulmamalıdır ki devletler, INTERPOL dahil herhangi bir uluslararası kuruma çalınan, kaçırılan ve yağmalanan kültürel miras varlıkları hakkında iade başvurusu yaparken yeterli delil, köken bilgisi ve eserlerin fotoğrafına sahip olmalıdır. Kültürel mirasın iade süreçlerinin başarılı sonuçlanmasının, sistemli ve delillere dayalı bir kültürel miras envanterine sahip olmak kaydıyla mümkün olabileceğini ifade etmekte fayda vardır (Karaduman, 2008: 128).

Kültürel miras varlıklarının iade süreci genel olarak; eserin ele geçirilme yöntemi ve niteliğine göre işlemektedir. Toplumların tarihi kayıtları, el yazmaları, toplumların tarihini anlatan sanat eserleri, toplumların tarihlerini ve kültürlerini yansıtan her türlü nesne ve taşınmaz kültürel miras varlıklarından sökülen, koparılan her şeyi iade edilebilir kültürel miras sınıfına dahil etmek mümkündür (Greenfield, 2007: 255). Kültürel mirasın iadesine yönelik davalar genellikle mülkiyet hukukuna dayanmakta, çalınan eser şahıslara ait olsa da dava süreçlerinde

davacı taraf devletler düzeyinde temsil edilmektedir (Prott ve O’Keefe, 1989: 621). İade süreçlerinin farklı şekillerde ilerlemesi mümkündür. İkili görüşmeler sonucu yapılan iadeler, dava yoluyla yapılan iadeler, uluslararası; sözleşme, protokol, kurum ve kuruluşlar aracılığıyla yapılan iadeler bu süreçlere örnektir. Ayrıca eseri elinde bulunduran kurum, birey veya devletlerin bir süreç başlatılmadan gönüllü olarak iade yapmayı seçtiği de gözlemlenmiştir. İade süreçlerinin ilerleyişinde de kültürel mirasın herhangi bir kurumun envanterine kayıtlı olması, kaçak kazılar sonucu elde edilmiş olması ve bir müzayedede tespit edilmiş olması gibi konular etkili olmaktadır (Özel, 2013: 243).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN KAÇIRILAN KÜLTÜREL MİRAS

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Toplumların kimliği olarak adlandırılabilen kültür, nesiller arası aktarım sayesinde gelişmekte ve yaşatılmaktadır. Kültürlerin özgün dokularının korunması ancak insani değerlerin yansıtıldığı kültürel mirasın korunmasıyla mümkün olabilmektedir. Kültürel miras, kültürün gelecek nesillere aktarılması ve yaşatılması hususunda oldukça önemli bir role sahiptir. Aynı zamanda geçmişte yaşamış toplumlar ve insanlık tarihinin birer yansıması olarak tarih, sosyoloji ve antropoloji gibi bilim dallarına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda kültürel mirasın korunması tüm insanlığın ortak gayesi olmalıdır.

Nadir olanın kıymetli olduğu dünyada, her biri birbirinden değerli kültürel miras varlıkları ticarete konu olmakta, bireyler ekonomik refahları adına kültürel miras varlıklarını ait olduğu topraklardan koparmakta ve yağmalamaktadır. Kültürel mirasın ticari kaygılarla yerinden edilmesi kültürlerin dokusunu zedelemekte, aynı zamanda UNESCO gibi birçok evrensel kuruluş tarafından suç olarak kabul edilmektedir. Anadolu gibi yerleşim tarihi eskilere dayanan topraklar kültürel miras açısından oldukça zengin olmakla birlikte yoğun bir şekilde kültürel miras kaçakçılığı suçuna maruz kalmaktadır. Devletlerin var olma eğilimleri, toplumlarına ve kültürlerine sahip çıkma yükümlülükleri dolayısıyla maruz kaldığı bu suçlara karşı vatandaşlarının haklarını araması gerekmektedir.

Çalışmada T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye topraklarından kaçırıldığı tespit edilmiş ve iadesi talep edilen kültürel miras varlıklarının; konumlarına, durumlarına ve özelliklerine dair resmî belge ve kayıtlardan ulaşılan bilgileri bir araya getirerek, kültürel miras kaçakçılığı konusunda farkındalık yaratmak ve literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak aşağıdaki problemler cevaplanmaya çalışılmıştır.

- 1) Yurt dışına kaçırılan ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından iade alınmış kültürel miras varlıkları hangileridir?
- 2) Yurt dışına kaçırılan kültürel miras varlıkları arasından iade süreci başlatılmış kültürel miras varlıkları hangileridir?
- 3) İade talebinde bulunan kültürel miras varlıkları hakkında hangi bilgilere ulaşılabilir?

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bir problemi çözme veya tespitte bulunma gibi amaçlarla gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar yöntem bakımından iki ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar nitel ve nicel çalışmalar olarak bilinmektedir (Ataseven, 2012: 544). Araştırma konusuyla ilgili bir anlayış oluşturmak veya farkındalık yaratmak, araştırma sonucu ortaya konulan verilerin yorumlanmasını gerektirmekte bu gibi durumlarda nitel araştırmalar kullanılmaktadır (Kıral, 2020: 173). Resmî belge, rapor veya yazılı materyallerden veri elde etmek, durum tespiti veya çıkarım yapmak dokümanların incelenmesiyle mümkün olmakta, bu gibi durumlarda kullanılan araştırma desenine doküman analizi adı verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Ekiz, 2015; Seyidoğlu 2016). Özellikle resmî kurumların faaliyetlerine değinilen çalışmalarda mevcut durumu tespit etmek üzere ikincil verilerden faydalanılmaktadır (Bailey, 1994). Türkiye’den kaçırılan kültürel miras varlıklarından iade süreci başlatılan ve tamamlanmış eserlerin incelendiği bu çalışmada elde edilecek verilerin daha çok rapor, karar ve kanuni düzenlemeleri içeren, uluslararası hukuk ve devlet çevrelerince hazırlanmış evraklarda yer almakta; bu bağlamda araştırmanın nihai amacı doğrultusunda olarak, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi deseni kullanılmıştır.

Çalışma Türkiye’den kaçırılan kültürel miras envanteri konusunda CİMER (Ek2) ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Kaçakçılıkla Mücadele Şube Müdürlüğü ile yazışmalar aracılığıyla şekillenmiş, Türkiye’den kaçırılan kültürel mirasın envanteri hakkında resmi bilgi ve belgeler talep edilmiştir. (Ek2-Ek3) Her iki kurum tarafından ortak gönderilmiş cevap metninde (Ek4) Türkiye’den kaçırılan kültürel mirasın tam bir listesinin olmadığı ve TBMM 555 sıra sayılı Meclis Komisyon Raporu (2018)’nun bu konudaki tek resmi kaynak olduğu ifade edilmiştir. Yazışmalardan yola çıkarak verilerin elde edilmesinde, 555 sıra sayılı Meclis Komisyon Raporu (2018)’ndan, yerleri veya isimleri tam olarak bilinen eserlerin özellikleri hakkında kayıtlı oldukları envanterlerden ve alanyazından faydalanılmıştır.

3.3. Araştırmanın Evreni

T.C. Kültür ve Turizm bakanlığı ile TBMM 555 sıra sayılı Meclis Komisyon Raporu (2018)’ndan elde edilen ikincil veriler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında evrene ait veriler elde edilebilir olduğu için örneklem kullanılmamıştır. Çalışma evren üzerinden yürütülmüştür.

3.4. Araştırmada Elde Edilen Bulgular

Türkiye’den kaçırılmış eserlerin ait olduğu topraklara geri döndürülmesi amacıyla yapılan iade taleplerini içeren veriler, 555 sıra sayılı Meclis Araştırma Komisyonu Raporu

(2018)'nda yer almaktadır. Raporun hazırlandığı tarih işbu çalışmanın öncesine dayanmakta dolayısıyla rapor 2021 yılı Aralık ve 2018 Nisan ayları arasında sonuçlanan ve iadesi sağlanmış eserlerin bir kısmından iade süreci devam eden eserler şeklinde bahsetmektedir. Raporun hazırlandığı ve çalışmanın gerçekleştirildiği tarihler arasında iade süreci tamamlanan eserlerin, iade süreci devam eden eserler listesinden çıkartılması hususunda; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından iadesi sağlanmış eserler hakkında paylaşılan bilgiler elde edilen verilerin birinci kısmını oluşturmaktadır. Bu veriler aynı zamanda 1980-2021 yılları arasında Türkiye'ye iadesi sağlanmış kültürel miras varlıkları hakkında mevcut durum analizi yapılmasını kolaylaştırmıştır. Araştırmada elde edilen bulguların ikinci kısmında ise iade süreci devam eden kültürel miras varlıkları başvuruya muhatap ülkeler bazında sınıflandırılmıştır.

3.4.1. Türkiye'ye İadesi Sağlanan Kültürel Miras Varlıkları

Tablo 3.1. Türkiye'den kaçırılan kültürel miras varlıkları arasından iadesi sağlanan eserlerin; iade edildiği yıl, iade alındığı ülke ve iade işleminin içerdiği ürün adedine göre sınıflandırılmasını içermektedir. Ayrıca liste hakkındaki yorumlamaları kolaylaştırmak ve mevzu bahis iade işleminin okuyucu tarafından kolayca tespit edilmesi amacıyla her iade işlemine sıra numarası tahsis edilmiştir.

Tablo 3.1 Türkiye'den Kaçırılan Kültürel Miras Varlıklarından İadesi Sağlananlar

Sıra No	Yıl	Adı	İade Alınan Ülke	Adet
1	1980	Aphrodisias Eserleri	ABD	6
2	1980	Herakles Lahdine Ait Parça	ABD	1
3	1982	Tunç Vazo (Oinochoe)	İsviçre	1
4	1987	Boğazköy Eserleri	Almanya	7309
5	1988	Elmalı Sikkeleri	ABD	10
6	1991	Roma ve Bizans Dönemi Sikkeleri	ABD	31
7	1991	Elmalı Sikkeleri	İsviçre	6
8	1991	Bursa Osmanlı Evi Müzesi'nden Çalınan Şamdanlar	İngiltere	2
9	1991	Gönüllü İade İle Alınan Bronz Vazo	İtalya	1
10	1991	İ. Antiokhos'a Ait Baş Fragmenti	Almanya	1
11	1992	Gönüllü iade ile alınan Geç Osmanlı Dönemine Ait Kültür Varlıkları	ABD	93
12	1993	Lidya Hazinesi Eserleri	ABD	363
13	1993	Elmalı Sikkesi	ABD	1
14	1994	Gönüllü İade İle Alınan Gemici Feneri	ABD	1
15	1994	Girlandlı Lahit	ABD	1
16	1994	Aphrodisias Friz Bloğu	ABD	1
17	1994	Marsyas Heykeli	ABD	1
18	1995	Erdek Açık Hava Müzesi'nden Çalınan Torso	ABD	1
19	1995	İzmir Birgi Aydınoglu Mehmet Bey Camii Minber Kapısı	İngiltere	1
20	1995	Aphrodisias Ören Yeri'nden Çalınan Meleager Baş	ABD	1

Sıra No	Yıl	Adı	İade Alınan Ülke	Adet
21	1995	İzmir Müzesi Bahçesi'nden Çalınan Kadın Heykeli	İsviçre	1
22	1996	Elmalı Sikkesi	İadesi	1
23	1997	Efes Ören Yeri'nden Çalınan Mermer Kadın Başı	İsviçre	1
24	1997	Kurşun Mühür	ABD	1
25	1998	Mustafa Kemal Atatürk'ün Gümüş Sigara Tabakası	ABD	1
26	1998	Herakles Lahdine Ait Henkel Koleksiyon'unda Bulunan Parçalar	Almanya	2
27	1999	Elmalı Sikkeleri	ABD	1661
28	1999	Manş Denizi Batığı'ndaki Kültür Varlıkları	İngiltere	7
29	1999	Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii Giriş Kapısı Panoları	Danimarka	2
30	1999	Divriği Ulu Camii'ne Ait Ahşap Paneller	İngiltere	4
31	1999	Divriği Ulu Camii'ne Ait Ahşap Panel	ABD	1
32	2000	Topkapı Sarayı Müzesi'nden Çalınan Kur'an-ı Kerim	KKTC	1
33	2000	Kur'an-ı Kerim	ABD	1
34	2000	Menil Koleksiyonu'ndaki Zeugma Mozaigine Ait Paneller	ABD	2
35	2000	Oklahoma Gümrüğü'nde Ele Geçirilen Kültür Varlıkları (1)	ABD	133
36	2000	Heatrow Havalimanı'nda Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	İngiltere	3634
37	2001	Bremen'de Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	Almanya	5
38	2001	Mermer Kabartma Levha	Almanya	1
39	2001	Pişmiş toprak Heykelcik	Almanya	1
40	2001	Tutlingen'de Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	Almanya	93
41	2001	Oklahoma Gümrüğü'nde Ele Geçirilen Kültür Varlıkları (2)	ABD	5
42	2002	Bronz Dionysos Heykeli	İngiltere	1
43	2004	Zürih'te Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	İsviçre	396
44	2005	Sultan II. Abdülhamit ve Kızı Ayşe Osmanoğlu'na Ait Eşyalar	Fransa	18
45	2006	Aphrodisias Friz Bloğu	İngiltere	1
46	2007	Innsbruck'da Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	Avusturya	316
47	2007	Roma Dönemine Ait Yüzük	İngiltere	1
48	2007	Sharjah Havalimanı'nda Ele Geçirilen Roma Dönemi Kültür Varlıkları	Birleşik Arap Emirlikleri	23
49	2007	Gönüllü İade İle Alınan Edilen Sikkeler	Almanya	4
50	2007	Nürnberg'de Ele Geçirilen Mermer Stel Parçası	Almanya	2
51	2007	Laodikya Antik Kenti'nden Çalınan Bronz El	İsviçre	1
52	2007	Agora Ören Yeri'nden Çalınan Heykel Başı	Almanya	1
53	2007	Balıkesir Açık hava Müzesi'nden Çalınan Zırhlı İmparator Heykeli Başı	Almanya	1
54	2008	Kocaeli Fuar Alanından Çalınan Heykel Başı	Almanya	1
55	2008	Bremen Bitpazarında Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	Almanya	1182
56	2009	Macej Sınır Kapısı'ndan Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	Hırvatistan	133
57	2009	Kültür varlıkları	Avusturya	4
58	2009	Gönüllü İade ile Alınan Sardis Antik Kenti Kökenli Tıp Aletleri	ABD	13
59	2009	Gönüllü İade ile Alınan Efes Kökenli Stel	Almanya	1
60	2010	Tatarlı Tümülüs'ünün Mezar Odasına Ait Ahşap Parçalar	Almanya	42
61	2010	Gönüllü İade ile Alınan Kültür Varlıkları	İngiltere	2
62	2011	Batrovei Sınır Kapısı'nda Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	Sırbistan	1865
63	2011	Gönüllü İade ile Alınan Kültür Varlıkları	İngiltere	17
64	2011	Boğazköy Sfenksi	Almanya	1
65	2011	Balta	Almanya	1
66	2011	Yorgun Herakles Heykeli	ABD	1

Sıra No	Yıl	Adı	İade Alınan Ülke	Adet
67	2012	Gönüllü İade ile Alınan Mermer Kültür Varlıkları	Almanya	4
68	2012	Gönüllü İade ile Alınan Kültür Varlıkları	ABD	2
69	2012	Bursa Sinan Paşa Camii'nden Çalınan Çini Karolar	İngiltere	34
70	2012	Troya Kökenli Kültür Varlıkları	ABD	24
71	2012	Lesovo Sınır Kapısı'nda Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	Bulgaristan	20
72	2012	Orpheus Mozaïği	ABD	1
73	2012	Gönüllü İade ile Alınan Taş Eser	ABD	1
74	2013	Kanatlı Denizatı Broşu	Almanya	1
75	2013	Gönüllü İade ile Alınan Roma Dönemi Sikkeleri	Avusturalya	23
76	2013	18. Yüzyıl Tarihli Osmanlı Mezar Taşları	İngiltere	4
77	2013	Aksaray Ulu Camii Minber Kapısı Kanatları	İadesi	2
78	2014	Gönüllü İade Alınan Amphoralar	ABD	2
79	2014	Gönüllü iade alınan amphoralar	ABD	2
80	2014	Lidya Bölgesi'ne Ait Mezar ve Adak Stelleri	ABD	10
81	2014	Gönüllü İade ile Alınan Bronz At Koşum Takımı Parçası (Gem)	ABD	1
82	2014	Yortan Kabı	Avustralya	1
83	2014	New York Havalimanı'nda Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	ABD	69
84	2014	Gönüllü İade ile Alınan Türk Bayrağı	İngiltere	1
85	2015	Brauer Sanat Müzesi'nden Gönüllü İade ile Alınan Steller	ABD	2
86	2015	Gönüllü İade ile Alınan Boğa Figürini	Avusturya	1
87	2015	Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nden Çalınan El Yazmaları	ABD	2
88	2015	Gönüllü iade ile Alınan Kültür Varlıkları	İsviçre	10
89	2015	Bursa İznik Müzesi Müdürlüğü'nden Çalınan Lahit Parçası	Almanya	1
90	2015	Gönüllü İade ile Alınan 14 Adet Kültür Varlığı ve 9 Adet Obje	ABD	23
91	2016	Gönüllü İade ile Alınan Osmanlı Devlet Arması	ABD	1
92	2016	Gönüllü İade ile Alınan Efes Kökenli Mermer Mimari Parça	ABD	1
93	2017	İnsan Kemiği	Avusturalya	1
94	2017	Yortan Kabı	İngiltere	1
95	2017	Mermi Kovanları	Avusturalya	38
96	2017	Herakles Lahdi	İsviçre	1
97	2017	Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi'nden Çalınan El Yazması	İngiltere	1
98	2017	Adana Seyhan Ulu Camii'nden Çalınan Çini Karo	İngiltere	1
99	2017	Osmanlı Dönemine Ait İpek Sarık	İngiltere	1
100	2018	Altın Taç	İskoçya	1
101	2018	Bronz Dağ Keçisi Heykelciği	Fransa	1
102	2018	Figürlü Mermer Friz Paneli	Almanya	1
103	2018	Şanlıurfa Kökenli Cenaze Töreni Mozaığının Parçası	Fransa	1
104	2018	Gönüllü İade İle Alınan Efes Kökenli Gladatör Figürini	Avusturya	1
105	2018	Bowling Green Devlet Üniversitesi'nde Bulunan Mozaikler	ABD	12
106	2019	Mehmet Ağa Camii'nden Çalınan Çini Pano	İngiltere	1
107	2019	İadesi Sağlanan Kültür Varlıkları	Bulgaristan	63
108	2019	Gönüllü İade ile Alınan Kültür Varlıkları	İngiltere	3
109	2019	Gönüllü İade ile Alınan Saraçhane Kökenli Kafatası Parçası	İngiltere	1
110	2019	Kapitan Andreevo Sınır Kapısı'nda Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	Bulgaristan	38
111	2020	Isparta Kökenli Lahit Parçası	İngiltere	1
112	2020	Tunç Boğa Arabası Modeli	İngiltere	1

Sıra No	Yıl	Adı	İade Alınan Ülke	Adet
113	2020	Lidya Yazıtı	İtalya	1
114	2020	Adak heykeli “Kybele”	ABD	1
115	2021	Macaristan Gümrüğü’nde Ele Geçirilen Kültür Varlıkları	Macaristan	413
116	2021	Pişmiş Toprak Figürin ve Figürin Başı	Fransa	2
117	2021	Çiniler	Hollanda	4
118	2021	Gönüllü İade ile Alınan Amphoralar	ABD	2
119	2021	Gönüllü İade ile Alınan Pişmiş Toprak Çömlekler	ABD	2
120	2021	Gaga Ağızlı Testi	İngiltere	1
121	2021	Macaristan’dan İadesi Sağlanan Eserler	Macaristan	101
Toplam				18357

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Tablo 3.1. incelendiğinde 1980-2021 yılları arasında Türkiye’ye iadesi sağlanan kültürel miras ögeleri yer almaktadır. Belirtilen tarihler arasında 18357 adet kültürel miras ögesinin, kaçırıldıkları yerden, ait oldukları topraklara, Türkiye’ye iade edildikleri görülmektedir. Tablo 3.1.’e göre 1987 (7309 adet), 2000 (3771 adet) ve 2011 (1885) yıllarının adet bakımından en çok eserin iade alındığı üç yıl olduğu görülmektedir. Ayrıca 2007 yılı, 8 farklı iade işlemiyle en çok iade sürecinin tamamlandığı yıl olmuştur. Türkiye’nin en çok iade aldığı ülkeler ise sırasıyla ABD (41 iade işlemi), İngiltere (23 iade işlemi) ve Almanya (21 iade)’dir. Tek seferde parça adedi bakımından en çok ürün ise 1982 yılında Almanya hükümeti tarafından iade edilmiştir (7309 adet). 2019 yılı itibariyle iade süreci tamamlanmış 16 işlem toplam 635 parçadan oluşmakta olup, 635 parça eserden sadece 8 tanesi de 4 farklı işlemle gönüllü olarak iade edilmiştir. Toplamda 1980-2021 yılları arasında 18357 adet Türkiye topraklarından kaçırılmış kültürel miras Türkiye hükümetine devredilmiştir.

3.4.2. Türkiye’ye İade Süreci Başlatılmış Olan Kültürel Miras Varlıkları

Bir ülke kendi topraklarından çıkarılıp, yurt dışına kaçırılan herhangi bir kültürel miras varlığının, kültürlerinde önemli bir konuma sahip olduğunu ifade etmesiyle dahi iade süreçlerinin başlatılmasını sağlayabilmektedir. Bu noktada önemli olan iade işlemini gerçekleştirecek ülkenin uzlaşma niyetidir. Aynı zamanda kültürel miras varlıklarının iadesinde zaman aşımı söz konusu olup kaçırıldığı tarihten itibaren 75 yıl içerisinde iade talebinde bulunulmazsa, özel durumlar dışında iade talep etme hakları kaybolmakta fakat iade talebinin herhangi ilgili kuruma yapıldığı tarihte zaman aşımı askıya alınmaktadır. Dolayısıyla kaçırıldığı tespit edilen kültürel miras varlıklarının iade talebine girişimlerde bulunmak üzere çok hızlı davranmak gerekmektedir (Merryman, 1996:12). Bu bağlamda Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü bu sürecin takibini yapmakta ve iade taleplerinde bulunmaktadır.

Türkiye’den kaçırıldığı resmi dayanak ve evraklarla kanıtlanmış kültürel miras varlıkları iade sürecinde bulundukları ülkelere göre ayrı ayrı başlıklar altında ve tablolarla incelenmiştir. Tablolardaki içerik sadece imlâ bakımından düzeltilmiş, eserlerin sıralamaları olduğu gibi aktarılmıştır. Taleplerin yapıldığına dair bilgiler 555 sıra sayılı ve Nisan 2018 tarihli Meclis Araştırma Komisyonu Raporu’nda yer almaktadır (Meclis Araştırma Komisyonu, 2018)

3.4.2.1. Almanya’dan İadesi Talep Edilmiş Eserler

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Almanya’ya kaçırılışının ardından tespit edilen ve iade süreci konusunda girişimlerde bulunduğu, Almanya’da yer alan Türkiye’ye ait kültürel miras varlıkları Tablo 3.2.’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2 Almanya’dan İadesi Talep Edilmiş Eserler

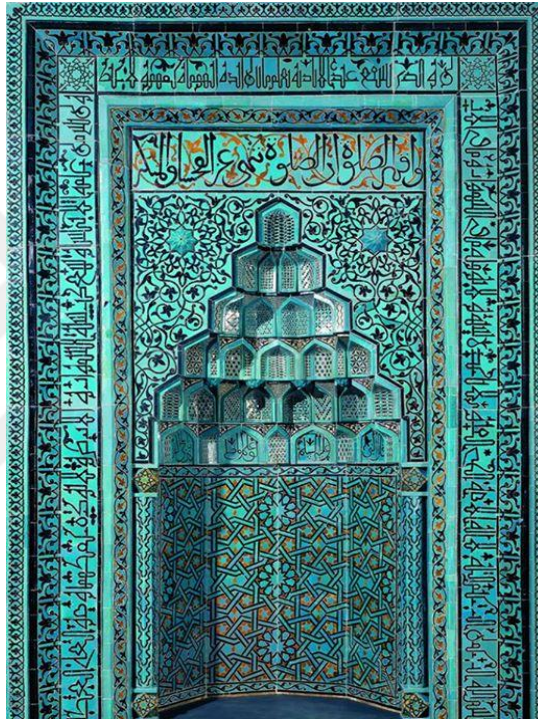
No	Eserin Adı	Kaçırıldığı Yer-Almanya
1	Konya Beyhekim Mescidi Mihrabı	Berlin, Pergamon Müzesi
2	Konya Beyhekim Mescidi Pencere Kanadı	
3	Hacı İbrahim Veli sandukası	
4	İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı	
5	Aphrodisias İhtiyar Balıkçı Heykeli Gövdesi	Berlin, Altes Müzesi
6	Dusseldorf Havalimanı’nda Ele geçirilen Eser	
7	Bir Türk Vatandaşından Ele Geçirilen Eserler	
8	Kocaeli Müzesi’ne Ait Renkli Kabartma Panolar	
9	Vakıflar Genel Müdürlüğü Teberrukat Deposundan Çalınan Halı	
10	Adana Ramazanzade Vakfı Ulu Camii ve Külliyesi’ne Ait Çiniler	Stuttgart Nagel, Bergama Müzayede Evi

Kaynak: Meclis Araştırma Komisyonu 2018, 555 sıra sayılı komisyon raporu.

Tablo 3.2.’ye göre kaçırılan eserlerden 4’ü Berlin Pergamon Müzesi’nde yer almaktadır. Müzede sergilenen eserlerin Türk-İslam kültürüne ait olması dikkat çekmektedir. Çünkü bu eserlerin kendi kültürleriyle ilgisi bulunmamaktadır. Bu eserlerin yanı sıra “Aphrodisias İhtiyar Balıkçı Heykeli Gövdesi” de Altes Müzesi’nde sergilenmektedir. Diğer 4 eserin kaçırıldığı veya muhafaza edildiği yerle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. “Adana Ramazanzade Vakfı Ulu Camii ve Külliyesi’ne Ait Çiniler” ise Stuttgart’taki Nagel Bergama Müzayede Evi’nde sergilenmektedir. Almanya’ya kaçırılan ve iade süreci başlatılmış eserler; ayrı ayrı başlıklar altında incelenmiş olup, “Adana Ramazanzade Vakfı Ulu Camii ve Külliyesi’ne Ait Çiniler” ve yerleri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamış 4 esere ise “Almanya’dan İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler” adlı başlıkta değinilmiştir.

3.4.2.1.1. Konya Beyhekim Mescidi Mihrabı ve Pencere Kanadı

Konya ili Selçuklu ilçesi Hamidiye mahallesinde bulunan Beyhekim Camii 13. Yüzyılın ikinci yarısında Ekmelüddin Beyhekim tarafından yapılmıştır (Yaldız ve Turan, 2018: 1869). Mescidin mihrabı ve pencere kanadının Almanya'ya dönemin konsolos görevlisi Julius Hary Löytved tarafından kaçırıldığı bilinmekle birlikte kaçırma eyleminin tarihi ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bazı kaynaklar Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da referans aldığı gibi 1907 yılını işaret etmekteyken bazı kaynaklar da 1899 yılında kaçırıldığını öne sürmektedir (Ak, 2019: 100; Yıldırım, 2010: 748).

Görsel 3.1 Beyhekim Mescidi Mihrabı

Görsel 3.2 Beyhekim Mescidi Pencere Kanadı

Berlin Bergama Müzesi'nde bulunan ve iade girişimleri henüz sonuçlanmamış eserler Müze'nin İslam Eserleri Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Mihrabın envanter numarası "7193", pencere kanadının envanter numarası "661" olarak görülmektedir (Staatliche Museen zu Berlin Çevrimiçi Envanteri, t.y.).

3.4.2.1.2. Hacı İbrahim Veli Sandukası

Konya ilinin Akşehir ilçesinde bulunan Hacı İbrahim Veli türbesinde yer alan üç mezardan birinin sandukasıdır. Türbede üç kişinin mezarı bulunmaktadır. Bunlar Hacı İbrahim Veli'nin mezarıyla birlikte; babası Şeyh Hasan ve babasının ikinci eşi Ecem Sultan'ın mezarlarıdır. Türbede hali hazırda bulunan sanduka, sonradan yapılmış bir sandukadır ve asıl sandukanın 20. yüzyıl başlarında Almanya'ya kaçırıldığı düşünülmektedir (Kozan, 2014 ve Bayar, 2018'den akt. Baş, 2020: 120).

Görsel 3.3 Hacı İbrahim Veli Sandukası

Tablo 3.1.'de yer alan bilgilere istinaden eserin envanter kayıtlarına ulaşılmaya çalışılmış fakat Berlin Bergama Müzesi Çevrimiçi envanterinde esere dair bir kayıt bulunamamıştır (Staatliche Museen zu Berlin Çevrimiçi Envanteri, t.y.).

3.4.2.1.3. İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı

İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı Kasımpaşa semtinde bulunan Piyale Paşa Camii Mimar Sinan'ın önemli yapıları arasında yer almaktadır. Camii kitabesi bulunmamakla birlikte 16. yüzyılın ikinci yarısında inşaatına başlandığı bilinmekte ve açılış tarihi olarak vakfının kurulduğu yıl olan 1573 yılı kabul edilmektedir (Erçağ, 1997: 380). Evliya Çebeli ve Gerlach gibi seyyahların eserlerine konu aldığı Piyale Paşa camii çinileri ve süslemeleriyle Türk mimarisinde önemli bir yer tutmaktadır (Sümengen, 2019: 23).

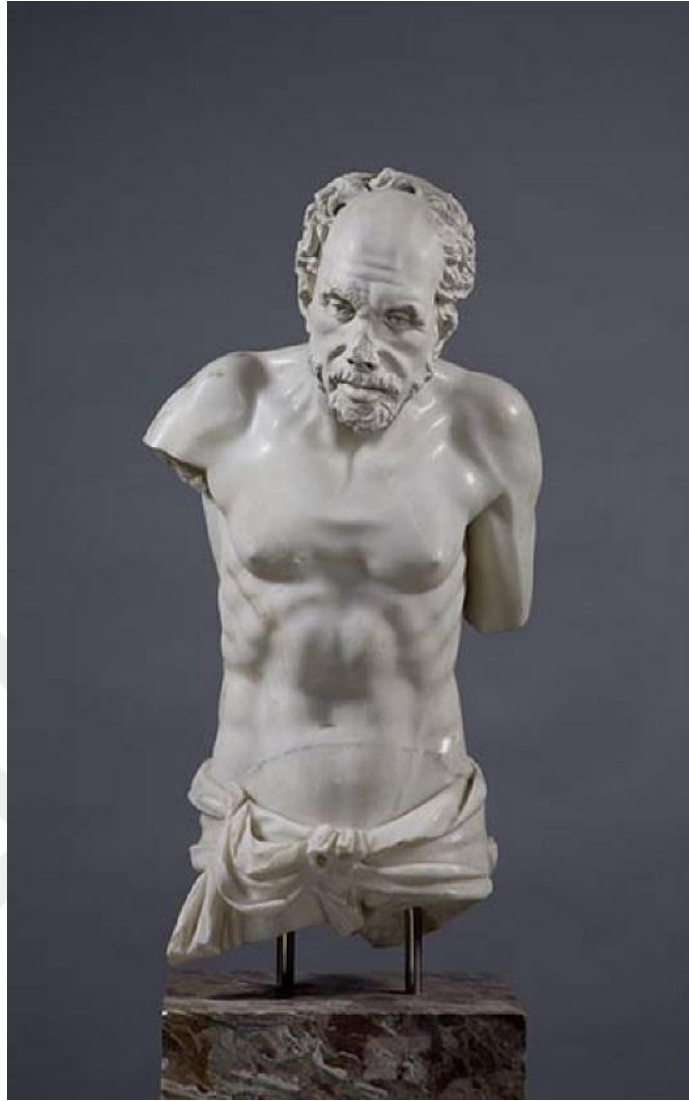

Görsel 3.4 Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı

Berlin Bergama Müzesi'nde bulunan ve iade girişimleri henüz sonuçlanmamış eser Müze'nin İslam Eserleri Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Koleksiyona kayıtlı envanter numarası "1891, 102" olarak görülmektedir (Staatliche Museen zu Berlin Çevrimiçi Envanteri, t.y.).

3.4.2.1.4. Aphrodisias İhtiyar Balıkçı Heykeli Gövdesi

Muğla ilinin kuzeyi ve iç bölgelerine karşılık gelen, Karya bölgesinin iç kısımlarındaki bir antik kent olan Aphrodisias'ta 1904 ve 1989 yılları arasında iki parça halinde bulunmuştur. Eserin gövde kısmının 1904 yılında Almanya'ya kaçırıldığı düşünülmektedir (Yılmaz, 2012: 34). Eser milattan sonra 2. yüzyıl dönemlerine ait olup Berlin Altes Müzesi'nde bulunmaktadır. Gövdesi orijinal, baş kısmı sonradan yapılmıştır (Yılmaz, 2015: 72). Baş kısmı Türkiye envanterine kayıtlı olan İhtiyar Balıkçı heykelinin iade süreci Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından takip edilmektedir.

Görsel 3.5 İhtiyar Balıkcı Heykeli

Berlin Altes Müzesi'nde bulunan ve iade girişimleri henüz sonuçlanmamış eser Müze'nin Eski Eserler Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Koleksiyona kayıtlı envanter numarası "SK 1630" olarak görülmektedir (Staatliche Museen zu Berlin Çevrimiçi Envanteri, t.y.).

3.4.2.1.5. Almanya'dan İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler

555 sayılı Meclis Araştırma Komisyonu Raporu' (2018) göre müze envanterlerinde kayıtlı olmayan, müzayede evlerinde satışa sunulan, tesadüfi veya güvenlik güçleri tarafından tespit edilen ve Almanya'dan iadesi talep edilen eserler şöyledir:

- *Dusseldorf Havalimanı'nda Ele Geçirilen Eser,
- *Almanya'da bir Türk Vatandaşından Ele Geçirilen Eserler,
- *Kocaeli Müzesi'ne Ait Renkli Kabartma Panolar,
- *Vakıflar Genel Müdürlüğü Teberrukat Deposundan Çalınan Halı,

*Stuttgart Nagel, Bergama Müzayede Evi Tarafından Satışa Sunulmuş Adana Ramazanzade Vakfı Ulu Camii ve Külliyesi'ne Ait Çiniler.

3.4.2.2. Amerika Birleşik Devletleri'nden İadesi Talep Edilmiş Eserler

Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçırıldığı tespit edilen ve iade sürecinin başladığı, Türkiye'ye ait kültürel miras varlıkları Tablo 3.3.'te gösterilmiştir.

Tablo 3.3 Amerika Birleşik Devletleri'nden İadesi Talep Edilmiş Eserler

No	Eserin Adı	Kaçırıldığı Yer-ABD
1	İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı	Boston Güzel Sanatlar Müzesi
2	Boubon ve Kremna Heykelleri	Paul Getty Müzesi
3	Kumluca Eserleri	Dumbarton Oaks Müzesi
4	6 Adet Adak ve Mezar Steli	Edgar Lowen Sanat Galerisi
5	Kelenderis Kökenli Vazo	Brooklyn Müzesi
6	El Yazması Eserler	Walters Sanat Müzesi
7	El Yazması Eserler	Washington, Freer Sackler
8	Bir Koleksiyoncuda Bulunan Prometheus Mozaïği	

Kaynak: Meclis Araştırma Komisyonu 2018, 555 sıra sayılı komisyon raporu.

Tablo 3.3.'te yer alan bilgilere göre eserlerin (8 adet) kaçırıldığı veya muhafaza edildiği noktalar arasında eşit bir dağılım gösterdiğini söylemek mümkündür. “İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı” adlı eserin bir diğerinin ABD topraklarında bulunması dikkat çekicidir. Tablo 3.3.'te yer verilen eserlerden “İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı” ve “Boubon ve Kremna Heykelleri” ayrı başlıklar altında incelenmiş olup; haklarında herhangi bir bilgiye rastlanılmayan “Kumluca Eserleri”, “6 Adet Adak ve Mezar Steli”, “Kelenderis Kökenli Vazo”, “El Yazması Eserler” ve “Bir Koleksiyoncuda Bulunan Prometheus Mozaïği” şeklinde isimlendirilmiş kültürel miras varlıklarına “Amerika Birleşik Devletleri'nden İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler” başlığı altında yer verilmiştir.

3.4.2.2.1. İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı

Piyale Paşa Camii Çini pencere alınlıklarından bir diğerinin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nde olduğu tespit edilmiş ve iadesi hususunda girişimler başlatılmıştır.

Görsel 3.6 Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı

Boston Güzel Sanatlar Müzesi (Museum of Boston Fine Arts) envanterinde yer alan Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı, Dr. Marion E. James'in vasiyeti üzerine 1870 yılında oluşturulmuş İslami Sanatlar Koleksiyonuna kayıtlı olmakla birlikte Galeri 175'te sergilenmektedir (Mfa, 2021).

3.4.2.2.2. Boubon ve Kremna Heykelleri

Kremna ve Boubon antik kentlerinden çıkarılıp yurt dışında kaçırıldığı tespit edilen eserler bu günlerde Amerika Birleşik Devletleri'nin Los Angeles şehrinde yer alan Paul Getty müzesinde sergilenmektedir.

Görsel 3.7 Kremna Heykeli ve Boubon Genç Erkek Heykeli Başı

İadeye konu olan heykellerden, Kremna heykelleri dört adet olup görsel 3.7.’deki eserin envanter kodu “68 AA 21” şeklinde geçmektedir. “68.AA.21” ve “68.AA.22” envanter kodlu eserler 1968 yılında Sprink & Son adındaki müzayede şirketinden satın alınarak Paul Getty Müzesi envanterine kazandırılmıştır. İade süreci başlatılmış dört Kremna heykelinden “94.AA.22” envanter koduna sahip olanı Hans Cohn isimli koleksiyoner tarafından 1994 yılında ve “71.AA.461” koduna sahip olanı Elie Borowski isimli koleksiyoner tarafından 1991 yılında Paul Getty Müzesi’ne satılmıştır (Paul Getty Museum Kremna Collection Search, t.y.).

Genç erkek heykeli başı, bir Boubon heykeline ait sol ayak parçası, kartal heykeli ve Lucius Verus heykeli ise iadeye konu olan Boubon heykelleridir. Genç erkek heykeli 1971 ve bir heykele ait sol ayak parçası 1972 yıllarında Nicolas Koutoulakis tarafından bu müzeye satılmışlardır. Envanter kodları sırasıyla “71.AB.458” ve “72.AB.103” şeklinde geçmektedir. Kartal heykeli French and Company şirketi tarafından 1972 yılında Paul Getty Müzesi’ne satılmış ve envantere “72.AB.151” kodlu eser olarak kaydedilmiştir. T.C: Kültür ve Turizm bakanlığı tarafından iadesi talep edilen son heykel olan Lucius Verus bronz heykeli ise 1973 yılında Sprink & Son adlı müzayede şirketinden satın alınarak “73.AB.100” envanter koduyla müze envanterine dahil edilmiştir (Paul Getty Museum Boubon Collection Search, t.y.).

Görsel 3.8 Boubon Kartal Heykeli ve Boubon Heykeline Ait Ayak Parçası

3.4.2.2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nden İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler

555 sayılı Meclis Araştırma Komisyonu Raporu' (2018) göre müze envanterlerinde kayıtlı olmayan, müzayede evlerinde satışa sunulan, tesadüfî veya güvenlik güçleri tarafından tespit edilen ve Amerika Birleşik Devletleri'nden iadesi talep edilen eserler şöyledir:

- *Dumbarton Oaks Müzesi, Kumluca eserleri,
- *Edgar Lowen Sanat Galerisi'nde Bulunan 6 Adet Adak ve Mezar Steli,
- *Brooklyn Müzesi, Kelenderis Kökenli Vazo
- *Walters Sanat Müzesi, El Yazması Eserler
- *Washington, Freer|Sackler, El Yazması Eserler
- *Bir Koleksiyoncuda Bulunan Prometheus Mozaïği

3.4.2.3. Belçika'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler

Brüksel Belçika Kraliyet Müzesi'nde bulunduğu tespit edilen Gladyatör steli ve İskender heykeli başı adlı eserlerin iade girişimleri Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılmış ve süreç halen devam etmektedir.

© KMKG-MRAH

Görsel 3.9 İskender Heykeli Başı

İskender heykeli başının müzeye kayıtlı envanter kodu 7548 olmakla birlikte Gladyatör Steli müzenin çevrimiçi kayıt sisteminde yer almamaktadır (Carmentis, t.y.).

3.4.2.4. Danimarka'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler

Türkiye'nin iade sürecini başlattığı ve Danimarka'ya kaçırılmış kültürel miras varlıkları tablo 3.4.' te gösterilmiştir.

Tablo 3.4 Danimarka'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler

No	Eserin Adı	Kaçırıldığı Yer-Danimarka
1	Diyarbakır Sfenks Figürini	Kopenhag, Davids Samling Koleksiyonu
2	Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi'ne Ait Sanduka	
3	Cizre Ulu Camii'ne Ait Kapı Tokmağı	
4	Nuruosmaniye Kütüphanesi'ne Ait Kur'an-ı Kerim Yaprakları	
5	Hacı Bayram Veli Türbesi Şamdanı	
6	Eşrefoğlu Camii Halısı	
7	Cami Lambası	

Kaynak: Meclis Araştırma Komisyonu 2018, 555 sıra sayılı komisyon raporu.

Tablo 3.4. Türkiye'den kaçırıldıktan sonra iadesi talep edilmiş kültürel miras varlıklarının tamamının (7 adet) Kopenhag Davids Samling Koleksiyonu'nda sergilendiğini göstermektedir. Tabloda yer alan eserlerden koleksiyon envanterinde bilgileri bulunan eserler

ayrı başlıklar altında incelenmiş olup; “Nuruosmaniye Kütüphanesi’ne Ait Kur’an-I Kerim Yaprakları”, “Hacı Bayram Veli Türbesi Şamdanı”, “Eşrefoğlu Camii Halısı” ve “Cami Lambası” şeklinde isimlendirilmiş eserlere haklarında yeterli bilgi bulunmaması nedeniyle “ Danimarka’dan İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler” başlığı altında yer verilmiştir.

3.4.2.4.1. Diyarbakır Sfenks Figürini

Sfenksleri tarihi çok eskilere dayanan mitolojik insan başlı aslan figürleri olarak tanımlamak mümkündür. Sfenks figürlerinin kullanımı çok eskilere dayanmakla birlikte; eski kabartmalar, madeni paralar ve günlük eşyalarda bu figürlere rast gelmek olasıdır. İslam dünyasının ilk zamanlarında sıkça kullanılan sfenks figürleri İslam ve öncesi dönemler arasındaki geçişi de yansıtmaktadır (Folsach, 1990: 326). Danimarka’nın başkenti Kopenhag’da yer alan Davids Samling koleksiyonunun sergilendiği sanat müzesinde bulunan Diyarbakır Sfenks Figürini hakkında iade süreci devam etmektedir.

Görsel 3.10 Diyarbakır Sfenks Figürini

Muhtemelen bir musluk olarak kullanılan figürinin su çıkışlarının ağız ve kanatlarındaki ejderhaların ağızlarından olduğu düşünülmektedir. 12 ve 13. asır civarlarında yapıldığı düşünülen eser bronzdan yapılmıştır. Eserin Davids Samling koleksiyonundaki envanter kodu “5/1978” şeklinde görülmektedir (Sphinx, t.y.).

3.4.2.4.2. Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi’ne Ait Sanduka

Seyyîd Mahmut Hayrani, Türk toplumu kültüründe önemli bir yere sahip Nasreddin Hoca’nın müderrisi olarak kabul edilen tasavvuf ehli bir zât olarak bilinmekte, 1268 yılında vefatı etmesinin ardından Akşehir’de bulunan ve adını taşıyan türbeye defnedilmiştir (Uz, 1993: 28). Kayıtlar türbede dört sanduka olduğunu ifade etmekte bunların; Seyyid Mahmut Hayrani, Seyyid Ali ve Necmeddin Ali’ye ait oldukları ayakucu kitabelerinden anlaşılmakta fakat dördüncü ve iadesi için girişimlerinin yapıldığı sandukanın kime ait olduğuna dair kesin bir kayıt bulunmamaktadır (Kozan, 2012: 51).

Görsel 3.11 Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi’ne Ait Sanduka

Müze kayıtlarında 1340 yılında imâl edildiğine dair bilgilerin yer aldığı sanduka; koleksiyona “26/1976” envanter koduyla kayıtlıdır. Davids Samling envanter kayıtlarında sandukanın Sayyid Ali ibn Muhammad ibn Mahmud’a ait olduğu ileri sürülmektedir (Cenotaph, t.y.).

3.4.2.4.3. Cizre Ulu Camii'ne Ait Kapı Tokmağı

Şırnak ilinin Cizre ilçesinde bulunan Ulu Camii'nin kapı tokmağının doktora teziyle ilgili saha araştırması yapmak üzere gelen bir araştırmacı tarafından 1969 yılında çalındığı bilinmektedir. Ulus Camii kapısının yapım aşamasında iki kanadına da özel tasarım ejderha figürlü mevzu bahis tokmalardan takılmış fakat eşi çalındıktan sonra diğer tokmak da koruma altına alınmak üzere İstanbul'a götürülmüştür (Bilici, 2006: 112).

Görsel 3.12 Cizre Ulu Camii'ne Ait Kapı Tokmağı

Avrupa ve İran kültürünün aksine Türk ve Çin kültürlerinde pozitif bir sembol niteliği taşıyan ejderha figürünün işlendiği bu tokmağın iade sürecine devam etmektedir. Davids Samling koleksiyonu "38/1973" envanter numarasıyla sergilenmektedir (Door Handle, t.y.)

3.4.2.4.4. Danimarka'dan İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler

555 sayılı Meclis Araştırma Komisyonu Raporu' (2018) göre müze envanterlerinde kayıtlı olmayan, müzayede evlerinde satışa sunulan, tesadüfî veya güvenlik güçleri tarafından tespit edilen ve Danimarka'dan iadesi talep edilen diğer eserler şöyledir:

- *Nuruosmaniye Kütüphanesi'ne ait Kur'an-ı Kerim yaprakları,
- *Hacı Bayram Veli Türbesi şamdanı,
- *Eşrefoğlu Camii halısı,
- *Cami lambası.

3.4.2.5. Fransa'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler

Türkiye'nin kültürel mirasının ait olduğu topraklara döndürülmesi adına Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Fransa'dan iade talebinde bulunduğu eserler Tablo 3.5.'te gösterilmiştir.

Tablo 3.5 Fransa'dan İadesi Talep Edilmiş Eserler

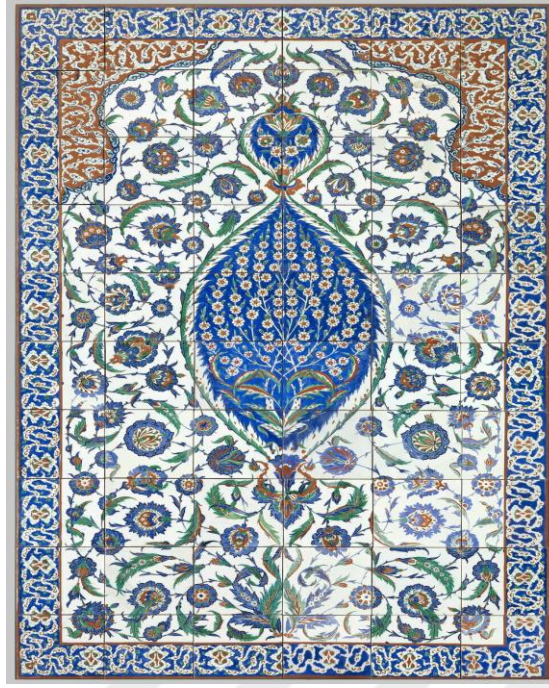
No	Eserin Adı	Kaçırıldığı Yer- Fransa
1	Sultan II. Selim Türbesi Çini Panosu	Paris Louvre Müzesi
2	İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı	
3	Eyüp Sultan Camii'ne Ait Çini Karo	Paris Peshteu Badin Müzayede Evi

Kaynak: Meclis Araştırma Komisyonu 2018, 555 sıra sayılı komisyon raporu.

Tablo 3.5.' e göre Fransa'ya kaçırılmış ve iade girişimlerinde bulunulmuş 3 adet kültürel miras varlığı bulunmaktadır. “Sultan II. Selim Türbesi Çini Panosu” ve “İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı” isimli kültürel miras varlıkları Louvre Müzesi envanterine kayıtlıyken “Eyüp Sultan Camii'ne Ait Çini Karo” şeklinde isimlendirilmiş eser Peshteu Badin Müzayede Evi kayıtlarında yer almaktadır. Tabloda yer alan “İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı” adlı eserin bir diğerinin de Louvre Müzesi envanterinde kayıtlı olması dikkat çekici bir unsur olmakla birlikte; Tablo 3.5.' te yer alan eserler ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

3.4.2.5.1. Sultan II. Selim Türbesi Çini Panosu

1576 yılında İstanbul Ayasofya Külliyesi'ne Mimar Sinan tarafından inşa edilmiş Sultan II. Selim Türbesi ününü revak çinilerine borçludur. Çok sayıda çini panosunun bulunduğu türbede çinileri gönüllü olarak onarmak istediğini belirten S.Doringy isimli bir Fransa vatandaşının, Evkaf Nezaretinden bu konuda izin aldığı bilinmekte, onarım esnasında panolardan bir tanesini komple söküp yerine sahte bir pano takmak suretiyle, orijinal panoyu Fransa'ya kaçırdığı düşünülmektedir (Aslanapa, 1999: 501).

Görsel 3.13 Sultan Selim Türbesi Çini Panosu

Eserin 1895 yılında “Panneau du mausolée de Selim II” adı ve “OA 3919/2 -265” envanter koduyla Paris Louvre Müzesi, İslam Sanatları Koleksiyonu’na kayıtlı olduğu bilinmekte iade sürecine ilişkin takip T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.

3.4.2.5.2. İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı

Piyale Paşa Camii Çini pencere alınlıklarından bir başkası Fransa Paris Louvre Müzesi’nde tespit edilmiş ve iadesiyle ilgili girişimleri T.C. Kültüre ve Turizm Bakanlığı yönetmektedir.

Görsel 3.14 İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı

Eserin 1889 yılında “Tympan de la mosquée Piyale Pasha” adıyla ve “OA 7508” envanter koduyla Paris Louvre Müzesi, İslam Sanatları Koleksiyonu’na kayıtlı olduğu bilinmekte iade sürecine ilişkin takip T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.

3.4.2.5.3. Eyüp Sultan Camii’ne Ait Çini Karo

Paris Pescheteau-Badin Müzayede Evi’nde satışa sunulan çini karo 137 envanter numarasıyla kayıtlıdır. Çiniye 2000-3000 Euro arası değer biçilmiş olup Müzayede Evi kaynaklarında 2007 yılında satıldığı belirtilmektedir (Pescheteau-Badin, t.y.).

Görsel 3.15 Eyüp Sultan Camii’ne Ait Çini Karo

3.4.2.6. İngiltere’den İadesi Talep Edilmiş Eserler

Türkiye’nin haklarında iade sürecini başlattığı İngiltere’ye kaçırılmış kültürel miras varlıklarına Tablo 3.6.’da yer verilmiştir.

Tablo 3.6 İngiltere’den İadesi Talep Edilmiş Eserler

No	Eserin Adı	Kaçırıldığı Yer- İngiltere
1	Eros Heykeli Başı	Londra, Victoria ve Albert Müzesi
2	Samsat Steli	Londra, British Müzesi
3	Adana Ramazanzade Vakfı Ulu Camii ve Külliyesi’ne Ait Çiniler	Londra, Christie’s Müzayede Evi

Kaynak: Meclis Araştırma Komisyonu 2018, 555 sıra sayılı komisyon raporu.

İngiltere'den kaçırılmış ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından iade süreci başlatılmış eserler Tablo 3.6.' da gösterilmiştir (3 adet). İadesi talep edilmiş eserler ile ilgili bilgilere ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

3.4.2.6.1. Eros Heykeli Başı

Eser 1933 yılında Miss Marion Olivia Wilson tarafından babası Tümgeneral Sir Charles William Wilson, anısına müzeye bağışlanmıştır. 1879-1882'de Anadolu görevinde olan Charles Wilson buradan ayrılmadan önce, Konya antik Sidamara yerleşiminin bulunduğu yerin yakınlarında önemli bir Roma lahiti keşfeder ve onu İngiltereye göndermek istemektedir. Bu sırada Eros'un başı kopmuş Wilson da sadece o başı beraberinde götürmüştür. 1900 yılında ise lahit, zamanın Osmanlı İmparatorluğu müzeler müdürü Osman Hamdi Bey'in gözetiminde İstanbul'daki Arkeoloji Müzesi'ne taşınmış ve orada replika bir baş ile sergilenmektedir. Aslında lahit parçası olan eser "A.2-1933" envanter koduyla Londra, Victoria ve Albert Müzesi' Heykel Koleksiyonu'nda sergilenmektedir (Head, 2009). Eserin iade süreci T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından takip edilmektedir.

Görsel 3.16 Eros Heykeli Başı

3.4.2.6.2. Samsat Steli

Yurtdışına kaçırılmış kültürel miraslarını topraklarına kazandırmak amacıyla, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın girişimde bulunduğu bir başka eser Samsat Steli'dir. Bazalt yapıdaki stel Güneydoğu Anadolu bölgesinde Adıyaman ili sınırlarında bağlı bulunduğu ilçeyle

aynı adı taşıyan Samsat antik kentinden çıkarılmıştır. Sir Leonard Woodley tarafından 1927 yılında Karkamış Kazı Fonu'ndan satın alınarak Londra İngiliz Müzesi'ne bağışlanmıştır. Kommagene krallığına ait eser müze envanterine “1927,1214.1” koduyla kaydedilmiş olup halen “Gallery 52” ‘de gösterimine devam edilmektedir (stela; oil-press, t.y.).

Görsel 3.17 Samsat Steli

3.4.2.6.3. Adana Ramazanzade Vakfı Ulu Camii ve Külliyesi'ne Ait Çiniler

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından iade süreci başlatılmış eserlerin durumuyla ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Londra, Christie's Müzayede Evi'nin envanterinde olduğu ve girişimlerin başlatıldığı 555 sıra sayılı ve Nisan 2018 tarihli Meclis Araştırma Komisyonu Raporu ile sabittir (Meclis Araştırma Komisyonu, 2018).

3.4.2.7. Portekiz'den İadesi Talep Edilmiş Eserler

Türkiye'nin haklarında iade sürecini başlattığı Portekiz'e kaçırılmış kültürel miras varlıklarına Tablo 3.7.'de yer verilmiştir.

Tablo 3.7 Portekiz’den İadesi Talep Edilmiş Eserler

No	Eserin Adı	Kaçırıldığı Yer-Portekiz
1	İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü Koleksiyonundan Çalınan 30 Envanter Numaralı Kur’an-ı Kerim Yaprakları	Lizbon, Gulbenkian Müzesi
2	İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü Koleksiyonundan Çalınan 448 Envanter Numaralı Kur’an-ı Kerim Yaprakları	
3	İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı	

Kaynak: Meclis Araştırma Komisyonu 2018, 555 sıra sayılı komisyon raporu.

Tablo 3.7. Türkiye’den Portekiz’e kaçırılmış ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın iadesini talep ettiği kültürel miras varlıklarını göstermektedir (3 adet). Alt başlıkta incelenen “İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı” adlı eserin bir diğerinin de Portekiz topraklarında yer alması üzerinde tartışılması gereken bir konu olarak görülmektedir. Bakanlık tarafından “İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü Koleksiyonundan Çalınan 30 Envanter Numaralı Kur’an-ı Kerim Yaprakları” ve “İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü Koleksiyonundan Çalınan 448 Envanter Numaralı Kur’an-ı Kerim Yaprakları” isimleriyle anılan eserlere dair bilgilere ulaşılamaması “Portekiz’den İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler” başlığı altında yer verilmesine neden olmuştur.

3.4.2.7.1. İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı

Yurt dışına kaçırılmış Piyale Paşa Camii Çini pencere alınlıklarından sonuncusu Portekiz Lizbon Gulbenkian Müzesi’nde tespit edilmiş ve iadesiyle ilgili çalışmalar T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

Görsel 3.18 İstanbul Piyale Paşa Camii Çini Alınlığı

Yaklaşık bir düzinelik pano serisinin bir parçası olan çini pencere alınlığının, depremde hasar gören Piyale Paşa Camii restorasyonu sırasında söküldüğü düşünülmektedir. 19. yüzyıl itibarıyla serinin büyük bir kısmı tarihi eser piyasasına girdiği ve Avrupa’da birçok ülkede eş değerlerine rastlamanın mümkün olduğu bilinmektedir. Üzerindeki çiçek desenleri Çin sanatındaki desenlerle benzerlik göstermektedir. Eser “1598A” envanter koduyla Lizbon Gulbenkyan Müzesi’nde sergilenmektedir.

3.4.2.7.2. Portekiz’den İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler

555 sayılı Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (2018)’e göre Portekiz’den iadesi talep edilmiş müze envanterinde, literatürde ve bahsi geçen raporda detaylı bilgiye yer verilmemiş eserler aşağıdaki gibidir;

*İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü koleksiyonundan çalınan 30 envanter numaralı Kur’an-ı Kerim yaprakları,

*İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü koleksiyonundan çalınan 448 envanter numaralı Kur’an-ı Kerim yaprakları.

3.4.2.8. İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler

Yurtdışına kaçırılmış ve iade süreci T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından başlatılmış diğer eserler Tablo 3.8.’de gösterilmiştir.

Tablo 3.8 Yurtdışına Kaçırılmış ve İadesi Talep Edilmiş Diğer Eserler

Sıra No	Eserin Adı	Kaçırıldığı Yer
1	Gümrük Kapısında Yakalanan İki Mermer Heykel Başı	Avusturya
2	Malko Tırnovo Sınır Kapısında Ele Geçirilen Eserler	Bulgaristan
3	Lesovo Sınır Kapısında Ele Geçirilen Eserler-I	
4	Lesovo Sınır Kapısında Ele Geçirilen Eserler-II	
5	Kalotina Sınır Kapısında Ele Geçirilen Eserler	
6	Bir Türk Vatandaşından Ele Geçirilen Eserler	
7	İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü Koleksiyonundan Çalınan 30 Envanter Numaralı Kur’an-ı Kerim Yaprakları	İrlanda Cumhuriyeti (Dublin, Chester Beatty Kütüphanesi)
8	Urartu Şamdanı	İsrail (Kudüs, İsrail Müzesi)
9	Castel Viscardo Köyündeki Osmanlı Sancağı	İtalya
10	Adana Ramazanzade Vakfı Ulu Camii ve Külliyesi’ne Ait Çiniler	
11	Sınırdan Ele Geçirilen Eserler	Moldova
12	Mezar Stelleri	Polonya (Varşova Ulusal Müzesi)
13	Trabzon’dan Rusya’ya Götürelen El Yazmaları	Rusya

Kaynak: Meclis Araştırma Komisyonu 2018, 555 sıra sayılı komisyon raporu.

Yurt dışından iadesi talep edilmiş kültürel miras varlıkları hakkında yeterli bilgiye ulaşamamış diğer eserler, Tablo 3.8.'de gösterilmiştir. Soruşturmanın gizliliği veya güvenliğinin sağlanması gibi gerekçelerle içeriği paylaşılmayan kültürel miras varlıkları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın iade talepleri bazında bir bütün olarak değerlendirilmiş yurt dışına kaçırılmış ve iade süreci devam eden eserlerin sayısı veya niteliklerine dair bilgilere ulaşamamıştır. Bu nedenle Tablo 3.8. farklı eserlere ait iade girişimlerine göre sıra numarası verilmek suretiyle oluşturulmuştur. Yurt dışına kaçırılan ve içeriği paylaşılmayan eserlere yönelik en çok talebin yapıldığı ülkenin Bulgaristan olduğu (5 adet) ve İtalya hariç olmak üzere (2 adet); diğer ülkelere eşit sayıda iade talebi (1' er adet) yapıldığı görülmektedir.

Ancak eserlere dair herhangi bir bilgi yer almasa dahi, 555 sayılı Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (2018)'na göre haklarında bilgiye ulaşamayan eserler dahil çalışmada yer verilen eserlerin tamamı için resmi iade süreçleri başlatılmış ve devam etmektedir.

SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgular 1980-2021 yılları arasında toplam 18357 parça kültürel miras varlığının Türkiye'ye iadesi sağlandığını göstermektedir. Varlıklarının tamamının 121 farklı iade işlemiyle Türkiye topraklarına geri kazandırıldığı görülmektedir. Yapılan iade işlemlerinin 27 adedi Türkiye tarafından herhangi bir hukuki girişimde bulunulmadan gönüllü olarak yapılmıştır. 1987 yılında Almanya hükümetinin iade ettiği Boğazköy eserleri Türkiye tarihinin parça sayısı bakımından iade aldığı en büyük koleksiyon niteliği taşımakta ve 7309 parçadan oluşmaktadır. ABD, İngiltere ve Almanya hükümetinin işlem bakımından en çok iadeyi yapan ülkeler arasında olmalarında, bahsi geçen ülkelerin kültürel mirasa saygı duymalarından ziyade kültürel miras kaçakçılığında önder ithalatçı pazar konumunda olmalarının etken olduğu düşünülmektedir.

Almanya'dan iadesi talep edilen eserlerden "Aphrodisias İhtiyar Balıkçı Heykeli Gövdesi" ve "Bir Türk Vatandaşından Ele Geçirilen Eserler" dışındaki kültürel miras varlıklarının tamamının Türk-İslam dünyasına ait olması ve kaçırıldığı ülkenin kültürü veya inanç biçimi ile herhangi bir ilişkisinin bulunmaması rağmen bu eserlerin Almanya'da alıkonulmuş olması dikkate değer bulunmuştur. Ayrıca bir düzineye yakın Piyale Paşa Camii çinilerinin bir tanesi Fransa, bir tanesi ABD, bir tanesi Portekiz ve bir tanesinin de Almanya'da oluşu kültürel miras kaçakçılığının uluslararası düzeyde geldiği noktayı göstermektedir.

Elde edilen verilere göre ABD'de yer alan ve iadesi talep edilmiş kültürel miras varlıklarının ait olduğu bölgeler ve dönemler açısından farklılık gösterdikleri dikkat çekmekte, bu durum hangi kültüre veya döneme ait olursa olsun yüksek maddi değere sahip kültürel miras varlıklarının kaçakçılık tehdidi altında olduğunun önemli göstergeleri arasında yer almaktadır.

Danimarka'da yer alan Davids Samling koleksiyonu, Türkiye tarafından Danimarka hükümetinden iade talebinde bulunulmuş eserlerin tamamını bünyesinde barındırmaktadır. İadesi talep edilen ürünlerin çoğunlukla Güneydoğu Anadolu bölgesine ait olduğu görülmektedir.

Fransa'dan iadesi talep edilmiş eserlerin tamamı çinilerden oluşmaktadır. İngiltere'den talep edilen Eros Heykeli Başının ait olduğu eserin geri kalanı İstanbul Arkeoloji müzesinde sergilenmektedir.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu toprakları kültürel miras açısından da oldukça zengindir. Bu zenginliğin farkına varmış medeniyetler veya yerel halk gerek maddi çıkarları gerekse koleksiyonculuk adına yüzyıllardır Anadolu kültürel mirasını yağmalamakta ve kültürel miras varlıklarını ait olduğu topraklardan koparmaktadırlar. Toplum ve kültür

kavramlarını ayrılmaz bir bütün, kültürel miras kavramını da toplumların izlerini yansıtan her şey olarak adlandırmak mümkündür. Kùltürlerin canlı kalmasını ve sonraki nesillere aktarılmasını sağlayan kültürel mirasın ait olduğu topraklarda yağmalanmadan kùltür aktarımına yardımcı olması toplumların en temel görevlerindendir. Dolayısıyla kültürel miras varlıklarının yer değiştirmesi, çalınması, yatırım aracı olarak görùlmesi, mülk olarak edinilmesi, yağmalanması ve kaçakçılığının yapılması toplumların doğal haklarına da müdahale etmek anlamına gelmektedir. UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar kùltür ve kùltür varlıklarını korumak üzere birçok faaliyet yürütmekte fakat bu faaliyetlerin yasal bağlayıcılığı olamamaktadır. Bu bağlamda devletler kendi kültürel miras haklarını ararken diğer ùlkelerinden kültürel mirasına özen ve saygı göstermelidir. Birçok devlet kültürel miras varlıklarını ana vatanından koparmaya yer değiştirme diyerek konuyu masumlaştırmaya çalışsa da kültürel mirasın ait olduğu topraklardan kopartılması insanlığın ortak değerine verilen zarar olarak düşünölmektedir.

Kültürel miras kaçakçılığı faaliyetlerinin önlenmesinde ilk olarak kültürel miras kavramıyla ilgili toplumsal bilincin geliştirilmesine yönelik adımların atılması gerekmektedir. Zira yurt dışına kaçırılan kültürel miras varlıklarının büyük bir kısmı Türkiye sınırlarında gerçekleştirilen izinsiz kazılarda elde edilen ve vatandaşlardan satın alınan eserler oluşturmaktadır. Kültürel miras varlıklarının öneminin bireysel ve toplumsal bilinçte yer edinmesi, eğitim stratejilerini belirleyen kurumların birincil amaçları haline gelmelidir. Kültürel miras konusunda toplumsal ve bireysel bilinci gelişmiş bireylerin kaçakçılık eğiliminin azalabileceği düşünölmektedir.

İletişim ve bilgi paylaşım ağlarında kültürel miras bilinci oluşturma ve kültürel miras kaçakçılığı konusunda bilgilendirici içeriklere yer verilmesi, kültürel miras kaçakçılığının suç olduğu konusunda daha fazla insanın bilgilenmesini ve bireylerin hukuki yaptırımlar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayacağı, bir başka deyişle bu içeriklerin caydırıcılık konusunda katkı sağlayacağı öngörölmektedir.

Kültürel miras varlıklarının sergilendiği, korunduğu veya saklandığı alanlarda görevli personelin donanımlı hale getirilmesi, kültürel miras konusunda bilinçlendirilmesi ve görece iyi yaşam standartlarına sahip olmasının, kültürel miras kaçakçılığının personel istismarıyla gerçekleşmesi ihtimallerini azaltılabileceği tahmin edilmektedir.

Özellikle ekonomik refah seviyesi yüksek ùlkelerin kültürel miras varlıklarını talep eden ve ekonomik problemleri bulunan ùlkelerin yüksek maddi gelir elde etmek amacıyla arz eden rollerinde olması kültürel miras varlıklarının fakirden zengine doğru bir dolaşım içerisinde olmasını açıklar niteliktedir. Bu dolaşım içerisinde nasıl ele geçirildiği dikkate alınmaksızın

kültürel miras kaçakçılığının zengin ülkeler tarafından masumlaştırılmaya çalışıldığı düşünülmektedir. Talep eden taraf statüsündeki ülkelerin kültürel miras varlıklarının evrensel olduğunu ileri sürmeleri; bu eserlerin donanımlı ve korunaklı müze veya depolarda daha iyi korunabileceğini, yetiştirilmiş personelleri ile eserlerin yıpranmasının kontrol altında tutabileceklerini iddia etmelerine yol açmış, evrensellik kisvesi altında kendilerine ait olmayan kültürel miras varlıklarına el koymayı masumlaştırmaya çalıştıkları bilinmektedir. Eserlerin korunmasının yanında daha fazla insana gösterilebilmesini, bir eseri rehin tutma gerekçesi olarak görebilen evrenselciler, bu gibi gerekçelerle maddi değeri yüksek, turizm endüstrisine katkı sağlayabilecek ve nadir nitelikte olan kültürel miras varlıklarının iade süreçlerinin işlememesine olumlu bakmakta veya iade işlemlerinin geciktirilmesinde herhangi bir sakınca görmemektedirler. Öncelikli olarak devletlerin veya UNESCO gibi kültür varlıklarını koruma girişimleri bulunan kuruluşların, kültürel miras varlıklarının evrensel veya ulusal olup olmadıkları konusundaki tartışmaları uluslararası bir mütabakatla sonlandırması gerektiği düşünülmektedir. Bu mütabakatla birlikte her milletin kendi değeri olan kültürel miras varlıklarını iade süreçlerinde, talepkar ülkelerin iade etmemek veya geciktirmek üzere sunduğu gerekçeler ortadan kaldırılmalıdır.

Anadolu'nun ev sahipliği yaptığı farklı kültürlere sahip toplumlar göz önünde bulundurulduğunda, iadesi tamamlanan veya iade süreci devam eden kültürel miras varlıklarının yanında çok sayıda kültürel miras varlığının da ait olmadığı topraklarda, asıl sahiplerinin göremediği noktalarda sergilendiğini öne sürmek mümkündür. Özellikle iade girişimlerinin daha hızlı bir şekilde yapılması, müze ve koleksiyon envanterlerinin sürekli olarak kontrol edilir olmasının tespit ve iade süreçlerinde başarıyı etkileyebileceği düşünülmektedir. Tespit ve iade girişimlerine yönelik bilgilerin vatandaşlar tarafından da devlet yetkililerine iletilebilir olması bu konuda bir sistemin geliştirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Ancak bu sistemin aktif olarak kullanılabilmesi ve öncelikli olarak vatandaşların kültürel miras kaçakçılığı suçlarından kaçınması gerekmekte, bu durum kültürel miras toplumsal bilinciyle doğru orantılı bir şekilde ilerlemektedir. Sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları ve devlet organlarının bu konuyla ilgili stratejilerin geliştirilmesinde iş birliği yapmaları ve ortak paydada buluşmalarının, kültürel mirasa dair toplumsal bilincinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan, Y. (1956). Kültür Mefhumu ve Değişimi. *Yücel Mecmuası*, 10, 174-220.
- Ahmad, Y. (2006). The Scope and Definitions of Heritage: From Tangible to Intangible. *International Journal of Heritage Studies*, 12 (3), 292-300.
- Ahunbay, Z. (1994). Birinci Derece Anıtlarda Değerlendirme ve Restorasyon Sorunları. *Arredamento Dekorasyon*, 7(8), 87-90.
- Ahunbay, Z. (2019). *Tarihi  evre Koruma ve Restorasyonlar*. Yem Yayın, İstanbul.
- Ak abozan Taşkiran, A. ve Binan, C. ř. (2020). UNESCO Dünya Miras Listesi ve Sınır Aşırı Seri Miras Kavramı: Türkiye'nin Potansiyeli. *Megaron*, 15(1), 67-83.
- Akın, N. ve Bostancı, B. (2017). Unesco Yaratıcı şehirler Ağı Kapsamında Gaziantep: Mevcut Raporlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(19). 110-124.
- Akipek, S. (1992). *Ulusal ve Uluslararası Açıdan Kültür Malları*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Akkuş, Z., ve Tamer, E. (2015). Türkiye'de Polisin Kültür Varlığı Kaçakçılığı ile Mücadelesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 407-428.
- Akozan, F. (1977). *Türkiye'de Tarihi Anıtları Koruma Teşkil tı ve Kanunlar*, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul.
- Akpınar, E. (2007). Türkiye'nin Dünya Mirası Listesi'ndeki Yeri ve Yeni Bir Aday  nerisi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1). 81-106.
- Alpaslan,  . (2018). *Uluslararası Hukukta Kültürel Mirasın Korunması ve Unesco  rneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Anma , G. (2013). *Somit Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Kuyumculuğun İstanbul  rneğinde İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arslanoğlu,  . (2000). Kültür ve Medeniyet Kavramları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Vel  Araştırma Dergisi*, 15.
- Aslan, Z. ve Ardemagni, M. (2006). *Introducing Young People To The Protection of Heritage Sites and Historic Cites*. Maxstudio, Roma.
- Aslanapa, Oktay (1999), Osmanlı Devri Mimarisi, İnkıl p Yayınları, İstanbul.
- Ataseven, B. (2012). Nitel Bilimsel Araştırmalarda Veri Kalitesinin  nemi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(2), 543-564.

- Aydın, M., ve Güner, S. (2013). Kültürel Mirasta Risk Yönetimi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 3(1), 70-81.
- Bailey, K. D. (1994). *Methods of Social Research*. The Free Press, New York.
- Bakri, A. F., Ibrahim, N., Ahmad, S. S. ve Zaman, N. Q. (2015). Public Perception on the Cultural Significance off Heritage Buildings in Kuala Lumpur. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 202, 294-302.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1972) *Türke Doğru*. İşbankası Kültür Yayınevi, Ankara.
- Baş, İ. (2020). İnanç Turizmi Bağlamında Nasreddin Hoca ve Akşehir. *Turkish Studies – Social Sciences*, 117-123.
- Bayrakdar, B., Kucak, B., Karabulut, İ. ve Öcal, M. (2017). Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bergama Zeus Sunağı'nın Berlin'e Götürülüşü Hakkında Bazı Düşünceler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(34), 43-67.
- Beyhan E. (1997). *İstanbul'daki Bazı Mimar Sinan Camilerinde İç Bezeme Programının Geçirdiği Evreler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bilici, Z. K. (2006). Bronze Door-knockers of Cizre Great Mosque: A New Example. *Eran ud Aneran: Studies Presented to Boris Ilich Marshak on the Occasion of His 70th Birthday*, 111-122.
- Can, M. (2009). *Kültürel Miras ve Müzecilik Çalışma Raporu*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Clemency C. (1969). Illicit Traffic in Pre-Columbian Antiquities. *Art Journal* 29(1), 94-98.
- Clément, E. (2002). The Looting of Angkor: keeping up the pressure. *Museum International*, 54(1-2), 138-142.
- Coşkun, R. (2021). *Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmle İlişkisi: Eskişehir Odunpazarı Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Council of Europe. (2005). *Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, Faro* <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=199> (erişim tarihi: 19.11.2021).
- Çakırca, D. (2015). Savaşın Savunmasız Düşmanı-Kültürel Miras. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (MÜSBİD)*, 4(6), 16-35.
- Çal, H., (1997). Osmanlı Devleti'nde Âsâr-ı Atıka Nizamnâmeleri. *Vakıflar Dergisi*, 26, V.G.M., 391-400.

- Çalışkan, Y. (2021). UNIDROIT'nın Özel Hukuka İlişkin Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Public and Private International Law Bulletin*, 41(2), 463-481.
- Çınar, K. ve Aydın, D. (2000). The Sustainability of Cultural Heritage: Two Sample Houses in Konya, Earthquake Safe Lessons to be Learned from Traditional Construction. *Seismic Performance of Traditional Buildings International Conference Kongre Kitabı*. 16-18 Eylül 2000, İstanbul, 23-24.
- Çokişler, E. (2019). Silahlı Çatışmalar Sırasında Kültürel Malların Korunması Rejimi: Tarihsel Gelişimin Analizi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 16(61): 55-74.
- Devellioğlu, F., (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Doğan, H. (2012). *Kültür ve Tabiat Varlıklarının Yurtdışına Çıkarılma Yasağına Muhalefet Suçu*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Doğaner, S. (2003). Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması. *Coğrafi Çevre Koruma Turizm Kongresi Kongre Kitabı*. 16-18 Nisan 2003, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1-8.
- Dönmez, C. ve Yeşilbursa, C. (2014). Kültürel Miras Eğitiminin Öğrencilerin Somut Kültürel Mirasa Yönelik Tutumlarına Etkisi, *Elementary Education Online*, 13(2): 425-442.
- Duverger, M. (1985). *Siyaset Sosyolojisi: Siyasal Bilimin Öğeleri*. (Çev. Ş. Tekeli) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Duyan, A. (2010). *Tarihi Eser Kaçakçılığı ile Mücadele Eden Kurumlar Arası Koordinasyon ve Önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Edward, E. (2005). *An Investigation into the Quality of Coverage of Cultural Heritage Impacts in UK Environmental Impact Assessment*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Anglia, Norwich.
- Ekici, M. (2004). Bir Sempozyumun Ardından: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi. *Milli Folklor Dergisi*, 16(61): 5-13.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Erdem, M. (2018). Silahlı Çatışma Esnasında Kültürel Malların Uluslararası Toplum Yararına Korunması. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (1): 185-216.
- Erdentuğ, N. (1981). *Türkiye'de Çağdaşlaşma Eğitim ve Kültür Münasebetleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erder, C. (1999). *Tarihi Çevre Kaygısı*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.

- Erkmen, Ö. (2010) *Kültür Varlıklarının Korunmasında ve Kaçakçılığın Önlenmesinde Ulusal ve Uluslararası Uygulamalara İlişkin Tespitler*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Foley, K. (2014). No More Masterpieces: Tangible Impacts and Intangible Cultural Heritage in Bordered Worlds. *Asian Theatre Journal*, 31(2): 369-398.
- Foster, S., Lyall, J., Marshall, D., ve Russel, R. (1995). *Memory of the World: General Guidelines to Safeguard Documentary Heritage*. UNESCO, Paris.
- Goode, J. (2004). Archaeology and Diplomacy in the Republic of Turkey, 1919-39. A. Mustafa ve E. Çağrı (ed.), *Turkish-American Relations, Past, Present, and Future*, London and New York, Routledge.
- Gökhan, G. (2019). *Kültür Varlığı Kaçakçılığının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Düzenlemelerin Tarihsel Gelişimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gönlübol, M., (1996). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Greenfield, J. (2007). *The Return of Cultural Treasures* Cambridge University Press, Cambridge.
- Güner, S., Öz, A. K. ve Aydın, M. (2011). Uluslararası Mevzuatlar Işığında Türkiye'deki Yüksek Eğitim Sisteminde Koruma Eğitimi: Genel Değerlendirme ve Öneriler. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 61-69.
- Güneş, E. ve Alagöz, G. (2018). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Kültürel Miras Tutumları Üzerine Bir Araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 753-777.
- Gürpınar, E. (2001). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Üzerine. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (23-24), 185-193.
- Harmancı, F. M., Gözübenli, M. ve Zengin, C. (ed.). (2014). *Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Harvey E. O. (1999). The 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict-Is It Working-A Case Study: The Persian Gulf War Experience. *Columbia-VLA Journal of Law & the Arts*, 23(1), 49.
- Hladik, J. (1999). The 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and the Notion of Military Necessity. *International Review of the Red Cross*, 81(835), 621-635.
- İsmail E. E. (1989). *Kütüphanecilikle İlgili Osmanlıca Metinler ve Belgeler II*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

- James, M. (2000). Art Crime, *Australian Institute of Criminology*, 1-6.
- Kaplan, M. (hızl.). (1976). *Ziya Gökalp: Türkçülüğün Esasları*. Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul.
- Kamacı, E. (2014). 2863 Sayılı KTVKK'nın Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi. *METU JFA*, 31(2), 1-23.
- Kamalak, H. (2009). *Ülkemizde Son On Yıl İçerisinde Yurt Dışına Çıkarılan Eserler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karaduman, H. (2008). *Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı*. ICOM Türkiye Milli Komitesi, Ankara.
- Kejanlı, D., Akın, C. T. ve Yılmaz, A. (2007). Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19), 179-196.
- Kersel, M. M. (2006). From the Ground to the Buyer: A Market Analysis of the Trade In Illegal Antiquities. *Archaeology, Cultural Heritage, and the Antiquities Trade*. University Press of Florida, Gainesville, 188-205.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 170-189.
- Kjeld von F. (1990). *Islamic art. The David Collection*, Copenhagen..
- Kozan, A. (2012). Türkiye Selçukluları Döneminde Akşehir'de Bir Sufi: Seyyid Mahmud Hayrânî ve Zâviyesi. *Vakıflar Dergisi*, 38, 43-64.
- Köşklükkaya, N. (2013). Mimarlık Disiplininin Halk Mimarisi ve Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamında Halkbilimi Disiplini ile İlişkisi. *Bilim ve Kültür Uluslararası Kültür Araştırmaları*, 1(1): 126-140.
- Kunze, M. (1995). The Pergamon Altar: Its Rediscovery History and Restruction, *Museum Guide, Mainz am Rhein: Staatliche Museen zu Berlin*. Kulturbesitz Antikensammlung, Berlin.
- Kurtar, C., ve Somuncu, M. (2013) Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü Örneği”, *Ankara Araştırmaları Dergisi* 1(2), 35-47.
- Kuşseven, P. (2009). *Kültür Varlıklarının Yasa Dışı İthal ve İhracının Önlenmesi ile İlgili Mevzuat Çalışması*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Levent Yasemin S. (2009). Tarihi Çevre Koruma Mevzuatına Genel Bir Bakış. *Dosya, Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara, 62-68.

- Logan, W. (2007). Closing Pandora's Box: Human Rights Conundrums in Cultural Heritage Protection. H. Silverman ve D. F. Ruggles (Ed.), *Cultural Heritage and Human Rights*. Springer, Newyork, 33-52.
- Madran, E. (2002). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Meclis Araştırma Komisyonu. (2018). *Yurt Dışına Kaçırılan Kültür Varlıklarımızın Belirlenerek İadelerinin Sağlanması ve Mevcut Kültür Varlıklarımızın Korunması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Maksadıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* (Rapor No: 555). TBMM, Ankara.
- Meriç, C. (1986). *Kültürden İrfana*. İnsan Yayınları, İstanbul.
- Merryman, J. H. (1996). The Unidroit Convention: The Three Significant Departures from the Urtext. *IJCP*, 11(5), 12-13.
- Meydan Uygur, S., ve Baykan, E. (2008). Turizmin Yerel Kültür  zerindeki Etkilerine İlişkin Yöre Halkı Algılamaları, Yöre Halkının Demografik Değişkenlerine Göre Değişiklik Gösteriyor Mu? (Ürgüp Yöresine Yönelik Bir Uygulama). *   nc  Sekt r Kooperatif ilik*, 43(1), 44-61.
- Nahlik, E. (1975). International Law and the Protection of Cultural Property in Armed Conflicts. *Hastings Law Journal*, 27(5), 1069-1082.
- Nuryanti, W. (1996). Heritage and Postmodern Tourism. *Annals of Tourism Research*. 23(2), 249-260.
- O'Keefe, P. J. (2007). *Commentary on the Unesco 1970 Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property*. Institute of Art and Law, Leicester.
- Oberleitner, W. (2001). Viyana'daki Yeni Ephesos Müzesi. *Arkeoloji ve Sanat*, 3, 40-41.
- Oğuz, E. S. (2005). UNESCO Dünya Belleği Programı ve Türkiye'nin Belgesel Mirasları. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(3), 321-331.
- Oğuz,  . M. (2007). UNESCO, Kültür ve Türkiye. *Milli Folklor*, 73, 5-11.
- Oğuz,  . M. (2013a). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras. *Milli Folklor*, 25(100), 5-13.
- Oğuz,  . M. (2013b). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*. Geleneksel Yayıncılık, Ankara.
- Öksüz Kuşçuoğlu, G. ve Taş, M. (2017). Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi*, 2(1), 58-67.
-  nder, M. (1993). Bergama'daki  nl  Pergamon Tapınağı Berlin'e Nasıl Taşındı?. *Kültür Ankara*, 99.

- Öz, A. K. ve Güner, S. (2007) LAHEY 1954, Silahlı Çatışmalarda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. *Avrupa Birliği ve Kültürel Miras Mevzuatı Avrupa Birliği Projesi*. Kültürel Mirasın Dostları Derneği KUMID Yayın, İstanbul.
- Özel, S. (2013). Kültür Varlıklarının İadesinde Doğrudan Uygulanma Kabiliyeti Olan Uluslararası Sözleşme: Çalınan ya da Yasadışı Olarak İhraç Edilen Kültürel Objelerle İlgili 1995 UNIDROIT Konvansiyonu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan*, 237-258.
- Özel, S. (2013). Kültür Varlıklarının İadesinde Doğrudan Uygulanma Kabiliyeti Olan Uluslararası Sözleşme: Çalınan ya da Yasadışı Olarak İhraç Edilen Kültürel Objelerle İlgili 1995 UNIDROIT Konvansiyonu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 237-258.
- Özkan, S. (2009) *Osmanlı Devleti'nde Arkeolojik Kazı Çalışmaları*. Ege Üniversitesi Yayını, İzmir.
- Öztürk, Y., ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 183-195.
- Özüşen, B., ve Beceren, E. (2019). Kültür Varlıklarının Kaçakçılığı ve Arkeolojik Tahribat. *Cedrus*, 7, 607-625.
- Paksoy, İ. G. (1993), Bazı Belgeler Işığında Osmanlı Devleti'nin Kültür Mirası Politikası Üzerine Düşünceler. R. Zeynep (ed.), *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Kongre Kitabı*. 17-18 Aralık 1992, İstanbul, 202-203.
- Peter W. (2006). *Convicted Dealers: What We Can Learn*. N. Brodie (drl.), *Archaeology, Cultural Heritage, and the Antiquities Trade*. University Press of Florida, Gainesville, 95.
- Prott, L. ve O'keefe, P.J. (1989). *Law and the Cultural Heritage 3*, Movement, London.
- Prott, L.V. ve O'Keefe, P.J. (1983). *National Legal Control of Illicit Traffic in Cultural Property*. UNESCO.
- Schliemann, H. (1874). *Trojanische Alterthümer, Bericht über die Ausgrabungen in Troja*. Leipzig. Commiss. Bei FA Brockhaus.
- Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*. Gizem Can Yayınları, İstanbul.
- Shaw, W. M. K. (2004). *Osmanlı Müzeciliği: Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi*. İletişim Yayınları, İstanbul.

- Sidekli, S. ve Karaca, L. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yerel, Kültürel Miras Öğelerinin Kullanımına İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 5, 20-38.
- Sokal, M.P. (2006). The U.S. Legal Response to the Protection of the World Cultural Heritage. N. Brodie, M. M. Kersel, C. Luke ve K. W. Tubb (Eds.), *Archaeology, Cultural Heritage, and The Antiquities Trade*. University Press of Florida, Gainesville, 36-67.
- Somuncu, M. (2009). *Türkiye'nin Dünya Mirası Alanları*. UNESCO Milli Komisyonu Somut Kültürel Miras İhtisas Komitesi, Ankara.
- Sotiriou, K.O. (2016). The Illicit Trade of Antiquities in the Aegean Area. 3. *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Kongresi Kongre Kitabı*. 25-26-27 Mart 2016, Kocaeli, 391-396.
- Soysal, İ. (1985). İletişim İnkılabı ve Milli Kültür. *Erdem*, 1(1), 231-244.
- Sümengen, E. T. (2019). *Piyale Paşa Camii Çinileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, K. S. ve Güner, S. (2006). Kültürel Miras Korunması ve Sivil Toplum Örgütleri Arasındaki İlişki. *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Kongre Kitabı*. 16-18 Kasım 2006, İzmir, 548-555.
- Şimşek, F. ve Dinç, G. (2009). XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Eski Eser Anlayışının Doğuşu ve Bu Alanda Uygulanan Politikalar. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 101-127.
- T.C. Resmî Gazete, (1965). *La Haye* (12145, 8 Kasım 1965).
- T.C. Resmî Gazete, (2006). *Milletler Arası Sözleşme* (10132, 11 Mart 2006).
- Tekin, T. (2020). *Orhon Yazıtları*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Toker, A. G. (2013). 15 Kasım 1965 Tarihli Hukuki veya Ticari Konularda Adli ve Gayri Adli Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Lahey Sözleşmesi Uyarınca Tebligat Yapılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(2), 107-152.
- Toman, J. (1996). *Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*, Hampshire Dartmouth Publishing Company, Hampshire.
- Topçu, N. (1961). *Yarınki Türkiye*. Yağmur Yayınevi, İstanbul.
- Tulay, A. S. (2007). *Eski Eser Yağması*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Turan, Ş. (1994). *Türk Kültür Tarihi: Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Tülek, F. (1998). Berlin Pergamon Müzesi'ndeki Milet Orpheus Mozaigi. *Arkeoloji ve Sanat*, 87.

- Uçankuş, H.T. (2000). *Bir İnsanlık ve Uygarlık Bilim Arkeoloji: Tarihöncesi Çağlardan Perslere Kadar Anadolu*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ufuk, E. (1993). 19. Yüzyıl Sonlarında Heinrich Schliemann'ın Troya Kazıları ve Osmanlılarla İlişkileri. R. Zeynep (ed.), *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Kongre Kitabı*. 17-18 Aralık 1992, İstanbul, 179-191.
- Uz, M. (1993). *Ali, Baha Veled'den Günümüze Konya Âlimleri ve Velileri*. Alagöz İletişim Yay, Konya.
- Vrdoljak, A. F. (2009). Cultural Heritage in Human Rights and Humanitarian Law. B. Naftali (Ed.), *International Human Rights and Humanitarian Law*, Oxford University Press, Oxford, 250-302.
- Wendland, W. (2004). Intangible Heritage and Intellectual Property: Challenges and Future Prospects. *Museum International*, 56 (2), 97-106.
- Xiao, W., Mills, J., Guidi, G., Rodríguez-Gonzálvez, P., Barsanti, S. G. ve González-Aguilera, D. (2018). Geoinformatics for the Conservation and Promotion of Cultural Heritage in Support of the UN Sustainable Development Goals. *ISPRS, Journal of Photogrammetry and Remote Sensing*, 142, 389-406.
- Yalçın Çelik, S. D. (2020). Talat Tekin (2017) Orhon Yazıtları (Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk) Kitabı Tanıtımı. *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 33-35.
- Yaldız, E., ve Turan, Ş. N. (2018). Konya'daki 13. Yy Minareli Mahalle Mescitleri. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(24), 1859-1871.
- Yazıcı, H. (2018). İnsan ve Kültür. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 277-288.
- Yeşilbursa, C. (2011). *Sosyal Bilgilerde Miras Eğitiminin Öğrencilerin Somut Kültürel Mirasa Karşı Tutumlarına ve Akademik Başarılarına Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. Y. (2010) Julius Harry Löytved – Hardegg: A German Consul In Konya In The Early 20th Century. *Thirteenth International Congress of Turkish Art (Proceedings)*. G. Dávid G. ve Gerelyes I. (eds.) Hungarian National Museum, Budapest, 2010. s.747 – 757.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldız, A. ve Demir, M. (2019). Vergi Cennetleri ve Küresel Gelir Eşitsizliği. *Maliye Dergisi*, 179(1), 329-354.
- Yılmaz, B. (2012). *Aphrodisias Sebasteionuna Ait Üç Kabartma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

- Yılmaz, G. ve Üçer, Z.A.G. (2004). Türkiye’de Kentsel Koruma Sürecinde Kurumsal Yapı ve Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Mimarlık*, 3 (51), 43-47.
- Yılmaz, M. (2017). Eski Eser Kaçakçılığının Önlenmesi İçin Kültür Bakanlığınca Yapılan Faaliyetler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 36(1-2): 481-485.
- Yılmazoğlu, Y. E. ve Perdecioğlu, I. E. (eds.). (2018). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: (Gerekçeli)*. Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara.
- Yolcu, H. (2020). Uluslararası Örgütler ve Eğitim: Unesco ve Unicef Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (57), 273-305.
- Yücel, E., (1999), *Türkiye’de Müzecilik*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- Ak, S. (2019). *Anadolu selçuklu dönemi çini mihraplarda kufi yazı* (Order No. 28675987). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/anadolu-selçuklu-dönemi-çini-mihraplarda-kufi/docview/2545597522/se-2?accountid=15340> (erişim tarihi: 12.12.2021)
- Anadolu Ajansı (2021). UNESCO Türkiye Daimî Temsilciliğine Gülnur Aybet Atandı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/unesco-turkiye-daimi-temsilciligine-gulnur-aybet-atandi/2425819> (erişim tarihi: 29.11.2021).
- Carmentis.(t.y.). <https://www.carmentis.be:443/eMP/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=189506&viewType=detailView> (erişim tarihi: 12.12.2021).
- Cenotaph. (t.y.). <https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/dynasties/seljuks-of-rum/art/26-1976#i2> (erişim tarihi: 12.12.2021).
- Door Handle. (t.y.). <https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/metal/art/38-1973> (erişim tarihi: 12.12.2021).
- Head. (2009). <https://collections.vam.ac.uk/item/O251405/head-head-unknown/> (erişim tarihi: 12.12.2021).
- ICCROM, (t.y.). What is ICCROM. <https://www.iccrom.org/about/what-iccrom> (erişim tarihi: 07.12.2021).
- ICOM, (2021). Icom Türkiye Milli Komitesi Başkanlığı. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44442/icom.html> (erişim tarihi: 28.11.2021).
- ICOMOS, (2021). ICOMOS Nedir. <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr> (erişim tarihi: 08.12.2021).

p=0&sp=0&sp=3&sp=Slightbox_3x4&sp=0&sp=Sdetail&sp=0&sp=F&sp=11525415
&sp=F (erişim tarihi: 12.12.2021).

Stela; Oil-Press, (t.y.). https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1927-1214-1.
(erişim tarihi: 12.12.2021).

Tahir, M. (2007). Cultural Tourism and the Opportunities for Pesentation of the Ethno Cultural Heritage. <https://vasil7penchev.files.wordpress.com/2007/11/cultural-tourism-mumun.pdf> (erişim tarihi: 13.11.2021).

Telif Hakları Genel Müdürlüğü. (t.y.). Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü. <https://www.telifhaklari.gov.tr/Birlesmis-Milletler-Egitim-Bilim-ve-Kultur-Orgutu-UNESCO> (erişim tarihi: 29.11.2021).

Türkiye Cumhuriyeti UNESCO Daimî Temsilciliği, (2021). Daimî Temsilcilik Tarihi ve Önceki Daimî Temsilcilerimiz.

<http://unesco.dt.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (erişim tarihi: 29.11.2021).

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, (2021). UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı. <https://www.unesco.org.tr/Pages/88/129/UNESCO-Yarat%C4%B1c%C4%B1-S%CC%A7ehirler-Ag%CC%86%C4%B1> (erişim tarihi: 10.12.2021).

UNESCO. (2003). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> (erişim tarihi: 17.11.2021).

UNESCO. (2021). Member States. <https://en.unesco.org/countries/member-states> (erişim tarihi: 29.11.2021).

UNESCO. (t.y.). UNESCO Tarihi. <https://www.unesco.org.tr/Pages/99/2> (erişim tarihi: 29.11.2021).

EK 1- UNESCO KURULUŞ SÖZLEŞMESİ

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi : 7 Ekim 1336 - 1920

İdare ve yazı işleri için Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Umum Müdürlüğüne müracaat olunur	25 MAYIS 1946 CUMARTESİ	SAYI : 6316
--	----------------------------	-------------

KANUNLAR

Türk - Yunan Ticaret ve Ödeme Anlaşmasının üç ay uzatılması hakkında Kanun

Kanun No 4894

Kabul tarihi 20/5/1946

Madde 1 — 1 Haziran 1945 tarihli Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ticaret ve Ödeme Anlaşması ile bağlantılarının yururluğunun 20 Mart 1946 tarihine kadar uzatılması hakkında Yunan Setareti ile teati edilen mektuplar kabul edilmiş ve onanmıştır

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yururluğa girer

Madde 3 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür
22/5/1946

No 6

Ankara, 8 Ocak 1946

Bay Büyükelçi,

1 Haziran 1945 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ticaret ve Tediye Anlaşmasıyla bağlantılarının niyetini, imzaları tarihi olan 20 Aralık 1945 den itibaren üç aylık bir süre ile 20 Mart 1946 ya kadar uzatmak hususunda Hükümetimin mutabık bulunduğunu Ekselânsınızın iltihama arz etmekle şerefyabım

Ekselânsınızdan, yukarıdaki husus hakkında Hükümetimin mutabakatını teyid etmesini rica ederim

Çok yüksek saygılarımı kabul buyurunuz Bay Büyükelçi

R. Raphael

Ekselâns,

Bay Feridun Cemal Erkin,

Türkiye Büyükelçisi

Dışişleri Bakanlığı: Umumi Kâtibi
Ankara

No 31376/1

Ankara, 8 Ocak 1946

Bay Büyükelçi,

Ekselânsınızın, meali aşağıda nak'olunan, bu günkü tarihli mektuplarını aldığını bildirmekle şerefyabım

«1 Haziran 1945 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ticaret ve Tediye Anlaşmasıyla bağlantılarının meriye-

tini, imzaları tarihi olan 20 Aralık 1945 den itibaren üç aylık bir süre ile 20 Mart 1946 ya kadar uzatmak hususunda Hükümetimin mutabık bulunduğunu Ekselânsınızın iltihama arz etmekle şerefyabım »

Yukarıdaki husus hakkında Hükümetimin mutabık bulunduğunu Ekselânsınıza arza musaraat eylerim

Çok yüksek saygılarımı kabul buyurunuz Bay Büyükelçi

Feridun Cemal Erkin

Ekselâns,

Mösyö R. Raphael,

Yunanistan Büyükelçisi

Ankara

No	Başlık	Düster Tarih	Gilt	Sahif	Sıra
4894	Soru geçen Kanun - Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmasının onanması hakkında Kanun 23/1/1946	—	—	—	4213

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Sözleşmesinin onanması hakkında Kanun

Kanun No 4895

Kabul tarihi 20/5/1946

Madde 1 — Londra'da 16 Kasım 1945 tarihinde yapılmış ve imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Sözleşmesi onanmıştır.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yururluğa girer

Madde 3 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür
22/5/1946

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Sözleşmesi

Bu Sözleşmeye katılan Devletlerin Hükümetleri: Milletler adına bildirirler ki :

Harbler insanların dimağlarında bağlar Barışın savunma süperlerinin de insanların dimağlarında kurulması gereklidir

İnsanların birbirlerinin âdet ve yaşayışlarını bilmesinin dünya milletleri arasında şüphe ve güvensizliğin müşterek bir sebebi olmuş ve do-

layısıyla aralarındaki farklar çok kere bir harbin çıkmasıyla neticelenmiştir. Şimdi sona eren büyük ve korkunç arb insanların haysiyet, eşitlik ve birbirlerine saygı göstermelerini emreden demokratik prensiplerin inkârı ve insanlarla ırkların eşit olmadıklarını ileri süren doktrinin, cehalet ve peşin hükümler yardımı ile yayılması sayesinde mümkün olmuştur. Kulturenin geniş ölçüde yayılması ve insanlığın âdetleri, hürriyet ve barış için eğitilmesi insan haysiyeti için elzem olduğu gibi bütün milletlerin karşılıklı yardım ve alâka anlayışı ile yerine getirilmeleri gereken kutsal bir odevdir.

Yalnızca hükümetlerin siyasi ve ekonomik tertiplerine dayanan bir barış, dünya milletlerinin toplu, devamlı ve samimi bağlanmalarını sağlayan bir barış olamaz. Bundan ötürü, başarısızlığa uğramaması için barışın insanlığın fıkır ve manevi birliğine dayanması gerektir.

Bu sebeplerden ötürü;

Bu Sözleşmeyi, unalayan Devletler, nesnel gerçeğin hiçbir kayda bağlı olmadan araştırılması yolunda herkese tam ve eşit eğitim imkânları verilmesine, fıkır ve bilgünün serbestçe mübadelesi, luzumuna inan-dıklarından, milletler arasındaki münasebetleri geliştirip artırmak ve böylece karşılıklı anlaşmayı ve birbirlerinin yaşayışları hakkında daha iyi ve doğru bilgi edinmeyi sağlamak karar ve azmindedirler.

Bunun sonucu olarak,

Dünya milletlerinin eğitimsel, bilimsel ve kültürel münasebetleri yoluyla, uğrunda Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kurulduğu ve anayasasının ilân ettiği milletlerarası barış ve insanlığın müşterek saadeti amaçlarını derletmek maksadıyla Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumunu kurmuşlardır.

Madde — I

Amaçlar ve görevler

1. Kuruluşun amacı ırk, cins, dil ve din farkı gözetmeksizin Birleşmiş Milletler Anayasasında dünya milletlerine tanınan insan hakları ve esas hürriyetlerine, kanunlara ve adalete müşterek bir saygı yaratmak için, milletler arasındaki işbirliğine eğitim, bilim ve kültür yoluyla yardım ve böylelikle barış ve güvene hizmet etmektir.

2. Bu amacı gerçekleştirmek için kuruluş

a) Butun yayım araçlarından faydalanarak milletlerin birbirlerini tanımalarını ve anlamalarını ilerletmek ödevinde işbirliği yapacak ve bu maksatla söz ve resimlerle fikirlerin serbestçe alışına yardım için lâzım olacak Milletlerarası Anlaşmaları tavsiye edecektir.

b) Eğitimsel faaliyetlerin gelişmesi için arzu ettikleri takdirde üyelerle işbirliği yapmak, ırk ve cins bakımaksızın, ekonomik veya sosyal hlg bir fark gözetmeksizin eğitim imkânlarının eşitliği idealını ilerletmek amacı ile milletlerarasında işbirliği karmak, dünya çocuklarını hür insanın sorumluluklarına en iyi şekilde hazırlamak için en iyi eğitim metodlarını tavsiye etmek suretiyle halk eğitimine ve kulturenin yayılmasına yeni bir hız verecektir.

c) Dünyanın kitap, sanat eserleri, tarih ve bilim anıtları mirasının muhafaza ve korunmasını sağlayıp ilgili milletlere lüzumlu Milletlerarası Anlaşmaları tavsiye ederek,

Eğitim, Bilim ve Kültür sahasında faal şahısların Milletlerarası mübadelesi ve yayım, sanat ve bilim bakımından ilgi değer eşyalarla diğer bilgi kaynakları da dâhil olduğu halde kültürel faaliyetin butun kollarında Milletlerarası işbirliğini teşvik ederek,

Butün memleketlerdeki milletlere, bu memleketlerin herhangi birinde çıkan yayımlardan edilmek imkânını sağlayacak Milletlerarası işbirliği metodlarını gösterip öğreterek, bilgüyü devam ettirmek, artırmak ve yaymaktır.

3. Bu kuruluşa üye olan Devletlerin kültür ve eğitim sistemlerinin hürriyet, tamamlık ve verimli özelliklerini korumak maksadıyla, kuruluş esas itibarıyla bu Devletlerin kanunlarının yetkisi içinde bulunan işlere karışmaz.

Madde — II

Üyelik

1. Birleşmiş Milletler kuruluşuna üye olanların, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür kuruluşuna da üye olmak hakları vardır.

2. Birleşmiş Milletler Kuruluşuna üye olmayan Devletler, bu Sözleşmenin 10 uncu maddesine uyularak onanmış bulunan Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu ile Birleşmiş Milletler Kuruluşu arasındaki Anlaşmanın şartlarına bağlı olarak Yönetim Kurulunun tavsiyesi ve Genel Kurulun üçte iki çoluğu ile Kuruluşa üye olarak kabul edilebilirler.

3. Kendilerinden Birleşmiş Milletler üyeliği yetkilerini kullanmak hakkı alınmış olan Kuruluş üyelerinden, Birleşmiş Milletler Kuruluşunun isteği üzerine bu Kuruluşun yetkileri de alınır.

4. Birleşmiş Milletler Kuruluşu üyeleri otomatik olarak bu kuruluşa üyeliklerini de kaybederler.

Madde — III

Kurullar

Kuruluşun bir Genel Kurulu, bir Yönetim Kurulu ve bir de Bilim vardır.

Madde — IV

Genel Kurul

A) Yapısı

1. Genel Kurul, kuruluşu üye olan Devletlerin temsilcilerinden kurulacaktır. Her üye Devletin Hükümeti, sayısı beşi geçmemek üzere mu rahhaslar tâyin edecektir. Bu üyeler, şayet kurulursa, Milli Kurumla ve yahut eğitim, bilim ve kültür heyetleriyle danışmadan sonra seçileceklerdir.

B) Görevleri

2. Genel Kurul, kuruluşun çalışmalarının doğrultulmasını ve ana çizgilerini tâyin edecektir. Yönetim Kurulunun hazırlayacağı programları üzerinde karar verecektir.

3. Genel Kurul, uygun gördüğü zaman, eğitimin, bilimsel, manevi telerim ve kulturenin yayılması konuları üzerinde Milletlerarası konferanslar toplayacaktır.

4. Genel Kurul, üye Devletlere sunulmak üzere önerileri kabul eden ken tavsiyeleri onamalarına sunulmuş olan Milletlerarası Sözleşmeler arasında fark gözetilecektir. Birinci halde oy çokluğu yeter, ikinci halde ise üçte iki çokluk sağlanması gereklidir. Üye Devletlerden her biri tavsiye veya sözleşmelerin kabul edildiği son genel konferans oturumunun bitmesinden sonra geçecek bir yıl içinde, yetkili makamlarına bu tavsiye veya anlaşmaları sunacaktır.

5. Genel Kurul, iki kuruluşun yetkili memurları tarafından kuruluştan laştırılan şart ve usullere uygun olarak, Birleşmiş Milletler Kuruluşuna, bu Kuruluşu ilgilendiren meselelerin eğitimsel, bilimsel ve kültürel safhaları hakkında tavsiyelerde bulunacaktır.

6. Genel Kurul, 8 inci maddede söylenen şekilde uygun olarak zaman zaman üye Devletler tarafından sunulan raporları kabul edip inceleyecektir.

7. Genel Kurul, Yönetim Kurulunun üyelerini seçecek ve Yönetim Kurulunun tavsiyesi üzerine genel müdürü tâyin edecektir.

C) Oy verme

8. Her üye Devletin kurulda bir oyu olacaktır. Kararlar, bu Sözleşmenin üçte iki çokluk sağlanmasını emrettiği haller dışında çoklukla alınacaktır. Çokluk, mevcut olup oylarını kullanan üyelerin çokluğu olarak tir.

D) Usul

9. Genel Kurul yılda bir kere normal olarak toplanacaktır. Yönetim Kurulunun çağırması ile olağanüstü toplantılar yapılabilir. Her oturumda ondan sonraki oturumun yeri Genel Kurul tarafından tâyin edilecektir. Bu yerler yıldan yıla değişecektir.

10. Genel Kurul, her oturumda bir başkanla diğer görevlileri seçecek ve çalışma düzeni kabul edecektir.

11. Genel Kurul, Özel ve Teknik Komiteler ve gayeleri için lüzumlu olan diğer yardımcı kurumlar teşkil edecektir.

12. Genel Kurul, haliken toplantılarda hazır bulunması için koyacağı nizamla bağlı olan tertibatın alınmasını sağlayacaktır.

E) Gözlemci :

13. Genel Kurul, Yönetim Kurulunun tavsiyesi ve üçte iki çokluğu ile, çalışmaya düzenine bağlı olarak konferansın veya komisyondan oturumlarına, gözlemci olarak Milletlerarası teşkilâtların temsilcilerini davet edebilir. (9 uncu maddenin 4 uncu paragrafında anlatılan şekilde.)

Madde — V

Yönetim Kurulu

Yapısı

1. Yönetim Kurulu, üye Devletler tarafından tâyin edilen muahhaslar arasından Genel Kurulca seçilecek 18 üye ile danışman niteliyle konuşmalarda bulunacak olan Kurul Başkanından kurulacaktır.

2 Yönetim Kurulunun, üyelerini seçerken, Genel Kurul sanat, hümaniteler bilmeler, eğitim alanlarında ve fikir yaymakta ehliyetli olan, tecrübe ve kabiliyetleriyle kurulun idare işlerini çevirebilecek nitelikte şahısları da almaya gayret edecektir. Ayrıca kültür çeşitlerine ve coğrafî bakımdan muvazene bir şekilde seçimlerine dikkat edecektir. Kurul Başkanı dışarda kalmak üzere herhangi bir üye Devletin birden fazla murahhası Yönetim Kuruluna seçilemez.

3. Yönetim Kuruluna seçilen üyeler üç yıl süre ile hizmet görecektir ve ikinci bir dönem için seçilmek hakları bulunacaktır. Ancak ardı ardına iki dönemden fazla hizmet edemeyeceklerdir. İlk seçimde 18 üye seçilecektir. Bunlardan üçte biri, ilk senenin sonunda, üçte biri ikinci senenin sonunda seçilecektir. Çekilme sırası seçildikten sonra ad çekmek suretiyle tayin edilecektir. Bundan sonra her yıl 6 üye seçilecektir.

4. Üyelerinden birinin ölümlü veya çekilmesi halinde, Yönetim Kurulu, ilgili üye Devletin murahhasları arasından bir vekil seçecektir. Bu zat Genel Kurulun ertesi oturumuna kadar hizmet görecektir ve bu oturumda dönemin geri kalan kısmı için başka bir üye seçilecektir.

B) Görevler

5. Yönetim Kurulu, Genel Kurulun yetkisi altında hareket ederek Kurul tarafından kabul edilen programın uygulanmasında sorumlu olacak ve gündem ile çalışma programını hazırlayacaktır.

6. Yönetim Kurulu, Genel Kurula, kuruluşa yeni üyeler alınmasını tavsiye edecektir.

7. Genel Kurulun kararlarına uygun olarak, Yönetim Kurulu, kendi çalışma düzenini tayin edecektir. Görevlilerin kendi üyeleri arasında seçilecektir.

8. Yönetim Kurulu yılda normal olarak en az iki defa toplantı yapacaktır. Başkanın teklifi veya Kurul üyelerinden alınılan istegi üzerine çağırılrsa olağanüstü olarak da toplanabilir.

9. Yönetim Kurulu Başkanı, düşüncesiyle birlikte veya düşüncesi olmadan Genel Kurula kurulunun çalışmalarına dair Genel Mudur'dan hazırladığı yıllık raporunu sunacaktır. Bu rapor, daha önce Yönetim Kuruluna verilmiş olacaktır.

10. Yönetim Kurulu, kendi yetkisi içinde bulunan meseleler hakkında Milletlerarası Kurumlarla veya ehliyetli şahıslara danışmak için gereken bütün tertipleri alacaktır.

11. Yönetim Kurulu üyeleri, kendilerine Genel Kurul tarafından verilen yetkileri, Hükümetlerin temsilcileri olarak değil, Genel Kurul adına kullanacaklardır.

Madde — VI

Büro işleri

1. Büro bir genel müdür ve gereği kadar memurdan kurulacaktır.

2. Genel müdür, Genel Kurulun belirteceği şartlar altında, Yönetim Kurulu tarafından aday gösterilerek, altı yıl süre için Genel Kurul tarafından tayin edilecek ve tekrar seçilmek hakkını hazırlanacaktır. Müdür kurulunun Başyönetim Memuru olacaktır.

3. Genel Müdür veya onun tarafından tayin edilen bir vekil, oy verme hakkı olmaksızın Genel Kurulun, Yönetim Kurulunun ve Kurul Komisyonlarının bütün toplantılarında bulunacaktır. Genel Müdür Genel Kurul ve Yönetim Kurulu tarafından takbedilmesi gereken uygun tedbirler hakkında teklifler hazırlayacaktır.

4. Genel Müdür, Genel Kurul tarafından onamlanacak memur tüzüğüne uygun olarak büro memurlarını tayin edecektir. Memurlar dürüstlük, en yüksek ehliyet ve teknik yetki göz önünde tutulmak şartıyla mümkün olduğu kadar geniş bir coğrafî yayılışa göre tayin edileceklerdir.

5. Genel Müdürle memurların sorumlulukları tamamenyle Milletlerarası nitelikte olacaktır. Görevlerini yapmakta herhangi bir Hükümet veya Kurul dışında herhangi bir makamdan talimat istemeyecekler ve alamayacaklardır. Memuriyetlerinin Milletlerarası niteliğine hâlet getirecek herhangi bir hareketten sakınacaklardır. Her üye Devlet Genel Müdürle memurlarının Milletlerarası vasfına saygı göstermeyi ve görevlerini yapma sırasında onlara tesir yapmamayı yükümlüdür.

6. Bu maddedeki hükür hukum, kuruluşu, müşterek işler, memurlar ve hizmetler değiştirilmesi hususunda Birleşmiş Milletler kuruluşu içinde de özel anlaşmalar yapmaktan menedemeyecektir.

Madde — VII

Millî işbirliği kurulları

1. Her üye Devlet, eğitim, bilim ve kültür işleriyle ilgili belibaşlı kurullarını kuruluşun çalışmalarıyla temasa getirmek maksadıyla özel şartlarına uygun tertibat alacaktır. Bu iş, terchen Hükümeti ve bu gibi kurulları geniş ölçüde temsil eden bir millî komisyon teşkil yolu ile yapılmalıdır.

2. Millî komisyonlar veya millî işbirliği kurulları, kuruluşa ait meseleler hususunda, bulundukları yerlerde Genel Kurul'daki murahhaslarına ve Hükümetlerine danışmanlık edecekler ve kuruluşu ilgilendiren işlerde irtibat vasıtaları vazifesini göreceklerdir.

3. Kuruluş, bir üye Devletin istegi üzerine büroya mensup bir üyeyi, çalışmalarının gelişmesine yardım etmek maksadıyla o Devletin millî komnızında görev almak üzere geçici veya devamlı olarak murahhas sıfatıyla tayin edebilir.

Madde — VIII

Üye Devletlerin vereceği raporlar

Her üye Devlet, Genel Kurula belirtecek şekilde, eğitim, bilim ve kültür hayatına ait kanunlar, nizamlar ve istatistikler ve 4 üncü maddenin 4 üncü fıkrasında sozu geçen tavsiye ve anlaşmaları hakkında yapılan işlere dair kuruluşa vakit vakit raporlar verecektir.

Madde — IX

Butçe

1. Butçe kuruluş tarafından düzenlenir.

2. Genel Kurul, 10 üncü madde hükümleri; uyarınca yapılacak Anlaşmaya göre Birleşmiş Milletlerle varılacak karara uyarak butçeyi; ve kuruluşun üye Devletlerinin hasselerine düşecek mali odevi; onamlıyacak ve bunların kesin şeklini kararlaştıracaktır.

3. Genel Müdür, Yönetim Kurulunun onamı ile Hükümetlerden resmî ve özel kurumlardan, derneklerden ve özel şahıslardan doğrudan doğruya hediyeyle bağışlar ve yardımlar alabilir.

Madde — X

Birleşmiş Milletler Kuruluşu ile olan münasebetler

Bu kuruluş, Birleşmiş Milletler Anayasasının 57 nci maddesinde yazıldığı şekilde, özel kurumlardan biri olarak, Birleşmiş Milletler Kuruluşu ile münasebete geçecektir. Bu münasebet, Anayasasının 63 üncü maddesine göre Birleşmiş Milletler Kuruluşu ile bir Anlaşma yapılmak suretiyle işler hâle getirilecektir. Sozu geçen Anlaşmanın bu Kuruluş Genel Kurulunun onamından geçmesi gereklidir. Anlaşma, her iki Kuruluş arasında müşterek gayenin uygulanması için verimli işbirliği sağlayacak, aynı zamanda bu Sözleşmede tammlandığı şekilde, yetkisinin alanı içinde bu Kuruluşun özeğini tanıyacaktır. Öteki işler arasında, böyle bir Anlaşma Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kuruluş butçesinin kabulü ve sağlanması için gereken maddeleri de ihtiva edebilir.

Madde — XI

Başka Milletlerarası Uzmanlık Kuruluşları ve Kurumlar ile olan münasebetler

1. Bu Kuruluş, ilke ve çalışmaları kendi amacına uygun olan Hükümetlerarası kuruluşlar ve kurumlarla işbirliği yapabilir. Bu maksatla Genel Müdür Yönetim Kurulunun genel musaadesi altında hareket ederek bu gibi kuruluşlar ve kurumlarla verimli münasebetler ve etkili işbirliği için gerekli olabilecek müşterek komisyonlar kurabilir. Bu gibi kuruluşlar veya kurumlarla yapılacak her türlü resmî Anlaşmaların Yönetim Kurulunun onamından geçmesi gereklidir.

2. Bu kuruluşun Genel Kurulu ile, amaç ve görevleri kuruluşun alanı içinde bulunan her hangi Hükümetlerarası uzmanlık kuruluş veya kurumları kaynak ve görevlerini bu kuruluşa devretmeyi; isterlerse, Genel Müdür, Genel Kurulun onamı ile bu maksat için her iki tarafca kabul edilebilecek uyuma yollarına başvurabilir.

3. Bu kuruluş, toplantılarda karşılıklı temsil edilmek imkânını sağlamak maksadıyla diğer Milletlerarası kuruluşlarla anlaşmalar yapabilir.

4. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu, yetkisine giren meselelerle ilgili, her hangi bir Hükümete bağlı olmayan Milletlerarası kuruluşlarla danışma ve işbirliği maksadıyla anlaşmalar yapabilir, ve onları belirli işleri yüklenmeye davet edebilir. Böyle bir işbirliği, bu gibi kuruluşlar temsilcilerinin Genel Kurul tarafından kurulan danışma kurullarına katılmasını da sağlayabilir.

Madde — XII

Kuruluşun kanunî durumu

Birleşmiş Milletler Anayasasının, o kuruluşun kanunî durumuna dair olan 104 ve 105 üncü maddelerinin hükümleri, imtiyazları ve dokunulmazlıkları aynen bu kuruluş için de yürür.

Madde — XIII

Değiştirmeler

1. Bu Sözleşme hakkındaki değiştirme teklifleri, Genel Kurulun üçte iki oyu ile onamı alındıktan sonra yürürlüğe girecektir. Ancak kuruluşun

esas hedeflerinde değişikliği gerektiren veya üye Devletlere yeni ödevler yükleyen değişiklikler, yürürlüğe girmeden önce bir defa da üye Devletlerin üçte ikisi tarafından kabul edilmesi gereklidir. Teklif edilen değişikliklerin metin tasarıları Genel Kurulca görüşülmeden en az altı ay önce üye Devletlere gönderilecektir.

2 Genel Kurulun, üçte iki çokluk sağlanması ile bu maddenin hükümlerini uygulamak için çalışma düzeni kabul etmek yetkisi olacaktır.

Madde -- XIV

Yorumlama

1. Bu Sözleşmenin İngilizce ve Fransızca metinleri eşit değerde sayılacaktır.

2. Bu Sözleşmenin yorumlanmasına ait her hangi bir mesele veya anlaşmazlık Genel Kurulun çalışma düzeni gereğince katarlaştıracak şekilde halledilmek üzere Milletlerarası Adalet Divanına veya bu hakem meclisine verilecektir.

Madde -- XV

Yürürlüğe giriş

1. Bu Sözleşmenin onanması şarttır. Onama belgeleri Birleşik Krallık Hükümeti tarafından saklanacaktır.

2. Bu Sözleşme Birleşik Krallık Hükümeti arşivlerinde imza için açıkta bulundurulacaktır. Belge saklanmak üzere kaldırılmadan önce veya sonra imza edilebilir. Hiçbir onama, imza edilmeden muteben sayılamayacaktır.

3. Bu Sözleşme, yirmi imza sahibi Devlet tarafından onandıktan sonra yürürlüğe girecektir. Sonradan yapılacak onamalar derhal yürürlüğe girecektir.

4. Birleşik Krallık Hükümeti, bütün Birleşmiş Milletler üyelerine onama belgelerini aldığı ve bundan önceki paragraf gereğince Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihi haber verecektir.

Bu itibarla, kendilerine bu hususta yetki verilmiş olan imza sahipleri, bu Sözleşmenin her ikisi de aynı derecede doğru olan İngilizce ve Fransızca metinlerine imzalarını koymuşlardır. Fransız ve İngiliz dillerinde tek nüsha olarak 1945 yılı Kasım ayının 16 nı günü Londra'da hazırlanmıştır. Onama sureteleri Birleşik Krallık Hükümeti tarafından Birleşmiş Milletler üyelerinin bütün Hükümetlerine gönderilecektir.

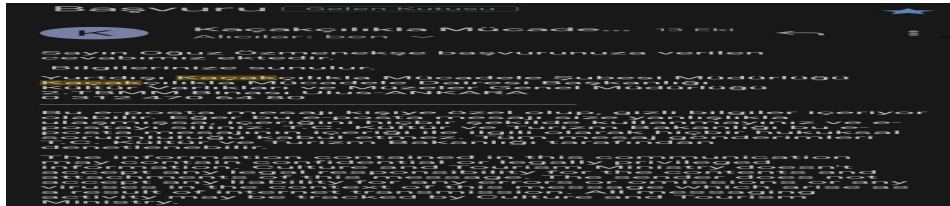
Arjantin Cumhuriyeti	Canardo Traverso
Avustralya	
Belçika	A. Busseret
Bolivya	C. Salamanca
Brezilya	Moniz de Aragao
Kanada	Vincent Massey
Şili	Francisco Walker Linares
Çin	Hu Shih
Kolombiya	J. J. Arango
Kuba	Luis Marino Perez
Çekoslovakya	Jan Cpcenasky
Danimarka	Alb. Michelsen
Dominika Cumhuriyeti	A. Pastoriza
Ekvator	Alb. Puig
El Salvador	
Mısır	A. Fattah Ah. Amr
Fransa	
Yunanistan	Th. Aghnides
Guatemala	M. Galich
Hayti	Leon Laleau
Hindistan	John Sargent
Iran	A. A. Heikmat
Irak	Najib Al Asil
Lübnan	Camille Charroun
Lüberyia	J. W. Pearson
Lüksemburg	A. Als
Meksika	J. T. Bodet
Holanda	V. D. Leeuw
Yeni Zelanda	
Nikaragua	Ernesto Selva
Norveç	Nils Hjeltnvest
Panama	E. A. Morales
Peru	E. Letts
Filipinler	Maximo M. Kalaw

Polonya	Bernard Drzewieski
Saudi Arabistan	Hafiz Wahba
Suriye	N. Armanazi
Türkiye	Yucel
Güney Afrika Birliği	G. Heaton Nicholls
Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı	Ellen Wilkinson
Amerika Birleşik Devletleri	Archibald Macleish
Uruguay	R. E. MacEachron
Venezuela	A. Rodriguez Azpurua
Yugoslavya	Dr. Ljubo Leontic

EK 2- CİMER YAZIŞMASI

**EK 3- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI KAÇAKÇILIKLA MÜCADELE ŞUBE
MÜDÜRLÜĞÜ**

EK 4- RESMİ YAZIŞMA CİMER

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Yasin Oğuz ÖZMENEKŞE
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Seyahat İşletmeciliği
Yabancı Dil / Diller	İngilizce / Rusça
BİLİMSEL FAALİYETLER	
- Özmenekşe, Y. O. (2021). “Türkiye’ de Turizm Eğitiminin Niteliğine Akademik Bakış”. Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2), 72-82.https://dergipark.org.tr/tr/pub/farabi/issue/63493/938920 - Yıldız, S. ve Özmenekşe, Y.O. (2021). “Arslantepe Höyüğü Konulu Tezlerin Sistematiik Derlemesi”. 1. <i>International Arslantepe Scientific Research Congress Kongre Kitabı</i>. 18-19 Eylül 2021, Malatya, 57-66. - Özmenekşe, Y.O. ve Yıldız, R. (2021). “Destan ve Efsaneler: Malatya Örneği”, 1. <i>International Arslantepe Scientific Research Congress Kongre Kitabı</i>. 18-19 Eylül 2021, Malatya, 46-57. - Yıldız, S. ve Özmenekşe, Y.O. (2021). “Yivli Minare Külliyesinde Bir Dergâh: Antalya Mevlevihanesi”. <i>El ruha 9th International Conference on Social Sciences Kongre Kitabı</i>. 15-16 Ağustos 2021, Şanlıurfa, 247-254. - Yıldız, S. ve Özmenekşe, Y.O. (2021). “Soyut Kültürel Mirasımız Sufi Şair Şemseddin Sivâsî”. 1. <i>International Marmara Scientific Research and Innovation Congress Kongre Kitabı</i>. 21-22 Ağustos 2021, Şanlıurfa, 957-968. - Yıldız, S. ve Özmenekşe, Y.O. (2021). “Olympos ve Olymposlu Tanrıçalar”. 1. <i>International Marmara Scientific Research and Innovation Congress Kongre Kitabı</i>. 21-22 Ağustos 2021, Şanlıurfa, 969-981. - Özmenekşe, Y.O. (2021). “Turizm Çalışanları Öz Uyumunun Destinasyon Kişiliğine Etkileri ve Kavramlara Yönelik Tezlerin Sistematiik Derlemesi”. 1. <i>International Akdeniz Scientific Research and Innovation Congress Kongre Kitabı</i>. 4-5 Aralık 2021, Antalya, 64-72. - Özmenekşe, Y.O. (2021). “Anadolu’da Apollon Kültüne Dair Somut Bulgular”. 1. <i>International Akdeniz Scientific Research and Innovation Congress Kongre Kitabı</i>. 4-5 Aralık 2021, Antalya, 83-88. - Özmenekşe, Y.O. (2021). “Engelli Turizmi Alanında Yapılmış Tezlerin Sistematiik Derlemesi: 2008-2019”. S. Yıldız ve E. Karlıova Soysal (Eds.). <i>Sosyal Bilimlerde Sistematiik Derleme 2</i>. İksad Publishing House, Ankara, 125-146. - Özmenekşe, Y.O. (2021). “İşgören Sessizliği, Örgütsel Sessizlik Alanında Yapılmış Tezlerin Sistematiik Derlemesi: 2008-2019”. S. Yıldız ve E. Karlıova Soysal (Eds.). <i>Sosyal Bilimlerde Sistematiik Derleme 2</i>. İksad Publishing House, Ankara, 147-174.	

- Özmenekşe, Y.O. (2021). “Kültürel Miras Alanında Yazılmış Tezlerin Sistemik Derlemesi: 1999-2021”. S. Yıldız ve L. Alpaslan (Eds.). *Sosyal Bilimlerde Sistemik Derleme 3*. İksad Publishing House, Ankara, 261-280.
- Özmenekşe, Y.O. (2021). “İşveren Markası Hakkında Yapılmış Tezlerin Sistemik Derlemesi: 2014-2020”. S. Yıldız ve L. Alpaslan (Eds.). *Sosyal Bilimlerde Sistemik Derleme 3*. İksad Publishing House, Ankara, 309-324.
- Kongre Düzenleme Kurulu Üyeliği, 1. *International Akdeniz Scientific Research and Innovation Congress*. 4-5 Aralık 2021, Antalya.

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar	• Fas Kahvesi ANTALYA Soğuksu Şubesi- Alt Yüklenici • Türk Kahvesi ANTALYA Mevlâna Şubesi- Alt Yüklenici • Saray Kahvesi ANTALYA Işıklar Şubesi- Alt Yüklenici • Yoğun Bakım Fast Food ANTALYA Soğuksu- İşletme Müdürü • Net Nuance Duty Free ANTALYA- İş Geliştirme Supervisorı • Net Nuance Duty Free ANTALYA- İş Geliştirme Personeli • Kaliptus Özel Sağlık Hizmetleri ANTALYA- Kayıt Departmanı Şefi
---------------------------	---